

magazin istoric

ANUL XXIII NR. 6 (267) IUNIE 1989

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XXIII
Nr. 6 (267)
iunie 1989

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Secretar responsabil
IOANA URSU

SUMAR

Deplină independență!	2
Mircea Mușat	
Din cronică rezistenței antihitleriste. Armata și națiunea ca un singur om:	4
Ilie Ceaușescu	
Răspunzînd voinței și sentimentelor poporului:	8
M.C. Stănescu	
Din zilele Revoluției de la 1848:	12
A. Ubicini	
Eminescu și istoria:	17
Zoe Dumitrescu-Bușulenga	
Itinerar istoric eminescian:	20
Vasile Smărăndescu	
Tezaurul manuscriselor:	22
Gabriel Ștrempel	
Victor Slăvescu — 1940. Note zilnice:	24
Eugen Preda	
Pe urmele strămoșilor:	33
Ion Popescu-Pușuri	
Fișă biografică — Traian Lalescu:	36
Nicolae Cajal, I.M. Ștefan	
În București, acum 50 ani	48

● Cele 14 000 insule indoneziene și începuturile istoriei lor: Jean Bruhat... 29 ● „Nici un popor nu este supus altui popor”: Constantin Antip... 37 ● 28 iunie 1914. Sarajevo — un mic pretext pentru un mare război: Alain Decaux... 43 ● Islanda. Saga continuă...: Robert Wernick... 52 ● Cum am salvat tezaurul Muzeului Prado: Miguel A. Marin... 55 ● Cărți sosite la redacție... 16 ● Câștigătorii concursului Magazin istoric, ediția a II-a, 1988... 59 ● Telex... 61 ● Poșta Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

①-④ Înălțat din blocuri de piatră, decorate cu mare măiestrie artistică. Borobudurul, care se bucură de o celebritate mondială, reprezintă un monument unic al artei medievale indoneziene și, totodată, apogee dezvoltării sale. Borobudurul a fost abandonat și uitat secole de-a rîndul. După cucerirea independenței Indoneziei, tînărul stat a hotărît ca salvarea acestui vestigiu milenar să devină un obiectiv prioritar al politicii sale culturale. Gigantica operație de restaurare — care a beneficiat de concursul a numeroși specialiști și de o campanie mondială UNESCO — a durat șapte ani, timp în care teraseta de la baza edificiului au fost demontate și reconstruite piatră cu piatră. Ceremonia de inaugurare a monumentului a avut loc la 23 februarie 1983 (Cele 14 000 insule indoneziene și începuturile istoriei lor, p.29)

② Manuscrisele celebrilor saga islandeze — tezaur al literaturii scandinave din sec. X-XIV — erau împodobite cu miniaturi reflectînd — cu umor și veselie — figuri din mitologia nordică (Islanda. Saga continuă..., p.52)

③ Una dintre comorile artistice ale celebrului Muzeu Prado din Madrid: Carul cu rin — detaliu din planza lui Hieronymus Bosch, redînd sărbatorea recoltei (Cum am salvat tezaurul Muzeului Prado, p.55)

Nu mai plătim tribut de mult timp, dar am plătit sute de ani. Datorie, însă, și dobânzi am plătit pînă la sfîrșitul lumii marie acestia!

Acum, din punct de vedere economic deci și politic — pentru că nu se poate vorbi de independență politică fără independență economică — sîntem cu adevărat independenți!

NICOLAE CEAUȘESCU

DEPLINĂ INDEPENDENȚĂ!

Ziua de 12 aprilie 1989 a intrat deja în cronica atît de bogată și glorioasă a construcției socialiste și comuniste din patria noastră, în letopisetul de aur în care, după Congresul IX al partidului, s-au scris atîtea pagini de împliniri din marea epopee a realizărilor României contemporane. În această zi, Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român — forumul democratic, revoluționar al comuniștilor români — și întreaga țară luau cunoștință, prin glasul cel mai autorizat al națiunii, glasul președintelui Nicolae Ceaușescu, că România a lichidat întreaga datorie externă. „Zilele de 12-14 aprilie 1989 — sublinia președintele țării — marchează deplină independență economică și politică a României! Pentru prima dată în istoria sa îndelungată, România nu mai are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui și este cu adevărat independentă — și economic, și politic!”

Sînt cuvinte ce vin din adîncul zbuciumatei și dramaticei noastre istorii și care, evaluînd exact traseul devenirii noastre istorice, generează în inimile întregului popor o bucurie neîfărmurită pentru această mare biruință, asociată cu demnitatea, cu independența și suveranitatea patriei, cu dorința de a ne făuri viitorul în consens cu interesele noastre supreme. Este dorința poporului român, unul dintre cele mai vechi popoare europene, care în urmă cu 2 060 ani și-a făurit statul centralizat și independent, dezvoltîndu-se unitar în străvechea vatră a Daciei, unde a locuit neîntrerupt și unde a făurit o înfloritoare și originală cultură materială și spirituală, intrată de mult în patrimoniul valorilor universale. În același timp, este aspirația unui popor care, „așezat în calea tuturor răutăților” — cum spunea cronicarul — a fost nevoit, din cele mai vechi timpuri, să-și apere existența prin lupte îndrăgite și necurmate, stînd de strajă cu o mină pe plug și cu alta pe sabie, păzindu-și hotarele și graiul și asi-

gurîndu-și existența istorică statală neîntreruptă.

Este greu să estimăm valoarea aurului sau a bogățiilor materiale și spirituale jefuite în timpul războaielor sau a stăpînirii romane într-o parte a Daciei, cum la fel de greu ne este să apreciem pierderile și jafurile suferite în decursul secolelor de migrație a diferitelor triburi și populații care au năvălit peste pămîntul nostru strămoșesc, ținînd în loc sute de ani dezvoltarea istorică a poporului român. „Întreaga istorie — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează cu putere că întîrzierea formării Principatelor Române și a statului național român, a națiunii înseși, s-a datorat dominației și stăpînirii străine, iar mai tirziu exploatarea și asupririi de către cele trei mari imperii — Imperiul otoman, Imperiul țarist și Imperiul austro-ungar”.

Începînd din secolul XIV, valorile jefuite de puterile străine pot fi urmărite, în parte, pe baza documentelor rămase în arhivele istoriei. Astfel, în perioada marcată de încheierea primelor tratate între țările române și Imperiul otoman și pînă la războiul de independență deplină din 1877-1878 s-a plătit Porții otomane, sub formă de tribut, suma de peste un miliard lei aur, ceea ce echivalează cu o cantitate de aproape 340 000 kg aur. Tot pe bază de documente istorice, s-a putut stabili că Imperiului habsburgic i s-a plătit o sumă echivalînd cu peste 850 000 kg aur, iar Imperiului țarist în intervalul 1769-1854, aproximativ 65 000 kg aur (*Anale de istorie*, nr. 3, anul 1978, pp. 16-46). Dacă la acestea adăugăm distrugerile și jafurile pricinuite țărilor române de războaiele pustiitoare, soldate de multe ori cu ocuparea lor pe perioade de sute de ani, ori cu încorporarea unor părți din pămîntul românesc la marile imperii cu care ne învecinam (Dobrogea anexată la Imperiul otoman din 1417; Transilvania, Banatul și Bucovina — încorporate la Imperiul habsburgic din 1699, 1739 și 1775; Ba-

sarabia de la 1812 la Imperiul țarist), putem avea o imagine de ansamblu asupra dramaticei devenirii istorice a poporului nostru.

În epoca modernă, odată cu trecerea la dezvoltarea capitalistă și proclamarea independenței de stat, în economia românească a pătruns capitalul străin, care a acaparat peste 60 la sută din bogățiile solului și subsolului. După date incomplete, într-o perioadă de numai 80 ani, din 1860 pînă în 1940, societățile străine și monopolurile imperialiste au jefuit poporul român de peste 100 miliarde dolari, echivalînd cu aproximativ 12 500 000 kg aur. *„În perioada dominației străine în România — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — au fost luate poporului român, sub diferite forme — valori de aproape 14 000 tone aur”.*

14 000 tone aur, adică 1 400 vagoane, un tren care ar acoperi distanța București-Ploiești, aceasta a însemnat jaful puterilor străine asupra poporului nostru. Aceste date însă sînt doar cele păstrate în hrisoavele care nu au căzut pradă incendiilor, inundațiilor, cutremurelor și altor calamități care s-au abătut și ele asupra poporului român. Chiar și numai aceste cifre și date îți provoacă adîncă mîhnire și indignare, dar în același timp trezesc în sufletele noastre stîmă și mîndria față de înaintașii noștri, dragostea față de glia strămoșească udată cu sudoare și sînge. Ele pun și mai mult în evidență valențele marelui act istoric pe care îl trăim astăzi. Ceea ce sporește conținutul izbînzii istorice pe care o evocăm, lichidarea datoriei externe, este faptul că ea s-a realizat în condițiile asigurării dezvoltării economico-sociale a patriei, ale ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al poporului. Forța și vitalitatea economiei socialiste a României exprimată în creșterea producției industriale de 135 ori, din care numai după Congresul IX de 120 ori, a agriculturii de 10 ori, din care de 6 ori după 1965, au permis adoptarea hotărîrii și a legii privind anularea datoriei de 117 miliarde lei pentru cooperativele agricole de producție, ceea ce reprezintă o mare acțiune politică și economică, un uriaș sprijin acordat cooperativelor, agriculturii socialiste pentru înfăptuirea neabătută a obiectivelor noii revoluții agrare.

Sînt acestea toate o mărturie a justității politicii partidului nostru de făurire a socialismului prin aplicarea creatoare a legilor generale și a principiilor socialismului științific la realitățile din România. *„Viața — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat că am mers pe un drum just, care corespunde și socialismului, și intereselor națiunii noastre!”* Puține țări din lume pot să se prezinte cu asemenea realizări, pot să se mîndrească cu adevărata independență economică, dar și politică, cum se mîndrește România, o țară dornică să colaboreze pe picior de egalitate, echitabil, cu toate popoarele planetei noastre. Punînd din nou în evidență mărețele realizări obținute de poporul nostru după Congresul IX al partidului,

președintele Nicolae Ceaușescu sublinia în cuvîntarea la marea adunare populară din Capitală, desfășurată la puțin timp după Plenara Comitetului Central al partidului și sesiunea Marii Adunări Naționale, care au marcat momentul lichidării întregii datorii externe, consacînd adevărata independență economică și politică a României socialiste: *„Aceasta — releva președintele țării — reprezintă o uriașă realizare a unui popor stăpîn pe destinele sale, care a lichidat asupra sa, exploatarea capitalistă și își făurește în mod liber și independent viitorul său — socialismul și comunismul!”*

Sîntem pe deplin conștienți de faptul că această mare victorie a poporului nostru n-ar fi fost posibilă fără o dezvoltare economică și socială corespunzătoare, fără acea unitate de gînd și voință cu care întregă națiune a urmat și urmează partidul și pe secretarul său general. Lichidarea datoriei externe a fost o acțiune temerară a cerut eforturi mari, dar am reușit bazîndu-ne pe puterea creată tocmai prin dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru că împrumuturile contractate în străinătate au fost destinate în exclusivitate dezvoltării sociale-economice a țării. Istoricul zilelor noastre va reține, printre factorii hotărîtori ai succesului, capacitatea clasei noastre muncitoare, a specialiștilor și oamenilor de știință de a rezolva multiplele probleme tehnice ale procesului complex de transformări pe care îl trăim, forța de creație, dragostea de patrie a tuturor oamenilor muncii, convingerea lor nestrămutată că viitorul comunist al patriei nu este o utopie, ci un fel realizabil, pe care îl curîntăm acum. Astăzi, mai mult ca orînd, ni se dezvăluie în toată dimensiunea adevărul relevant de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, atunci cînd rostea aceste cuvinte: *„Dreptul la libertate, la existență de sine stătătoare, la lichidarea exploatarei și asuprașii constituie unul din drepturile fundamentale ale omului, ale popoarelor și națiunilor. Cucerirea independenței și suveranității naționale se dovedește a fi o legată obiectivă a dezvoltării sociale, o necesitate a mersului înainte al civilizației umane, un imperativ fundamental al istoriei. Nu poate fi vorba de nici un fel de drept cînd nu există dreptul fundamental de a fi stăpîn la tine acasă, de a fi stăpîn pe destinele tale”.*

Istoria ne-a învățat și ne învață că nu poți fi cu adevărat independent dacă nu ești stăpîn economic și politic la tine acasă! Și iată că România, țara care în decursul îndelungatei sale istorii a cunoscut din plin jaful puterilor străine și prețul greu al luptei pentru recucerirea independenței, se înalță astăzi între statele lumii ca o țară a demnității, liberă și suverană, demonstrînd prin realizările sale forța pe care o capătă un popor stăpîn la el acasă, care își construiește viitorul așa cum și-l dorește, fără nici un amestec din afară. ■

Mircea MUȘAT

Din cronica rezistenței antihitleriste

ARMATA ȘI NAȚIUNEA CA UN SINGUR OM

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU

În vara anului 1940, în condițiile supremației politico-militare a statelor fasciste și revizioniste pe continentul european, România, complet izolată, a căzut la rîndul ei victimă presiunilor și ingerințelor imperialiste, răpindu-i-se părți importante din teritoriul național; la conducerea statului au fost impuse, prin intervenția Berlinului, grupuri politice care au subordonat țara celui de-al III-lea Reich. În perioada ce a urmat, în pofida opoziției și rezistenței maselor conduse de Partidul Comunist Român, regimul antonescian a adîncit politica de înfeudare a țării planurilor Germaniei naziste, tirînd țara în agresiunea declanșată de hitleriști la 22 iunie 1941 împotriva Uniunii Sovietice.

În fața rezistenței maselor largi populare, conduse de Partidul Comunist Român, a opoziției crescînde a cercurilor politice burgheze antihitleriste și a celei întîmpinate în rîndurile armatei, la sfîrșitul toamnei anului 1941, Ion Antonescu a fost nevoit să decidă retragerea majorității forțelor române de pe frontul germano-sovietic. Dar decizia menționată s-a dovedit a fi un act de conjunctură, căci la începutul anului 1942, încălcînd opțiunile manifeste ale întregului popor român, dictatorul a hotărît retrimiteră efectivelor retrase.

Cu orice risc

În pofida opoziției și rezistenței întîmpinate la toate nivelurile și structurile vieții politice și militare românești, decizia a evidențiat natura și caracterul raporturilor reale existente între România și cel de-al III-lea Reich. Astfel, pe planul definirii configurației politice interne românești, se impune concluzia că, dacă în momentul acaparării puterii de către generalul Antonescu, la 6 septembrie 1940, partidele politice burgheze — din cele mai diverse motive, principalul constînd în supremația politică și militară a celui de-al III-lea Reich și a statelor fasciste și imperialiste

pe continent — au apreciat necesare acceptarea și chiar susținerea unui guvern de „specialiști”, cu preponderență militară, în măsură să contracareze „variante legionară” care ar fi materializat dominația germană, ulterior cursul imprimat de dictator, mai ales în domeniul politicii externe, a determinat un proces continuu de departajare și desolidarizare.

Prima ciocnire dintre Ion Antonescu și fruntașii partidelor politice burgheze a fost provocată de aducerea trupelor hitleriste în țară și adărea la Pactul tripartit și a fost adîncită continuu și concomitent cu accentuarea procesului de înfeudare a țării Germaniei naziste. Într-o petiție comună trimisă lui Antonescu, Iuliu Maniu și C.I.C.

Brătianu întrebau: „Ce ni s-a oferit în schimbul obligațiilor ce luăm prin aderarea la un pact care garantează Ungaria în actualele ei hotare? Am renunțat oare la revendicările noastre teritoriale? Dacă ne-am supus unei presiuni puternice făcute de Germania și Italia, cînd am cedat la dezmembrarea României Mari, să considerăm oare actual ca iremediabil?... Se pune întrebarea: pentru ce și pentru cine ați iscălit pactul? Ce ați obținut în schimbul angajamentului ce ați luat, care ne poate băga într-un război în care putem avea mult de pierdut? Apoi oricît ne-am afla sub influența Germaniei, poate ea să ne oblige să apărăm țările care ne sînt vrăjmașe, să intrăm în război în contra celor ce ne-au fost pînă astăzi amici?”

Conceput de partidele politice burgheze ca un regim de tranziție pentru perioada cît s-ar fi exercitat dominația Germaniei naziste, cu menirea de a limita exigențele acestora¹ și a asigura perpetuarea

¹Un raport asupra activității P.N.T. arată, relativ la concepția acestuia privind rolul și locul conferite de fruntașii respectivului partid regimului antonescian: „Regimul An-

sistemului economic și social existent, regimul instaurat după 6 septembrie 1940 a cunoscut evoluții mult diferite, chiar contrare celor preconizate și sperate de forțele politice ale burgheziei. Încălcând înțelegerile convenite, Ion Antonescu și-a asumat — bazine-du-se pe sprijinul necondiționat al Berlinului, în fața căruia a reușit să se impună drept singura personalitate capabilă și hotărâtă să acționeze în direcția promovării intereselor germane — atribute și prerogative ce-i confereau puteri discreționare. În aceste condiții, guvernul format la 15 septembrie 1940 și constituit în majoritate din reprezentanți ai Gărzii de fier nu era decât rezultanta unei condiționări externe determinante, așa cum atât de bine a sesizat Lucrețiu Pătrășcanu: „De astă dată, aducerea ei [a Gărzii de fier] la putere nu era opera

tonescu este o expresie a voinței germane. Prin noua situație din Europa, Germania își asigură nu numai întreaga preponderanță în sud-est, dar și putința de imixtiune în afacerile interne ale României. În această situație grupările democratice nu se pot opune forței germane, dar guvernul Antonescu își poate asigura un rol însemnat, fiind țara de noi concesi și ameliorând condițiile ce le vor impune germanii”.

claselor noastre guvernante. Încredințarea puterii mișcării legionare a avut loc sub controlul Germaniei și din inițiativa conducerii hitleriste, în exclusivul folos al mașinii de război naziste, pentru scopurile urmărite în rășărit și în sud-estul Europei de către cel de-al III-lea Reich”.

Nici confruntarea dintre Ion Antonescu și Garda de fier pentru putere¹ din zilele de 21-23 ianuarie 1941 — pe parcursul căreia s-a evidențiat de o manieră indubitabilă starea de spirit total anti-legionară și antigermană a majorității forțelor politice, a întregului popor român — nu a fost în măsură să contribuie la înfăptuirea colaborării scotate cu partidele burgheze, adâncirea divergenței liniilor de politică externă constituind principalul factor al departajării.

Încercând o definire, în contextul politic relevant, a raporturilor și relațiilor dintre Ion Antonescu și Garda de fier, pe de o parte, și armata română, pe de altă parte, ni se impune de la început concluzia că regimul instaurat la 6 septembrie 1940 nu a fost

o emanație sau rezultatul intervenției unor cercuri militare, a unei lovituri de stat militare, așa cum s-au petrecut lucrurile în alte țări cu regimuri dictatoriale care au promovat forme și maniere militare de guvernare. Deși ar părea paradoxal la o primă vedere, desfășurarea evenimentelor din zilele imediat următoare silnicului Dictat imperialist de la Viena evidențiază faptul că Ion Antonescu a fost impus din exterior ca variantă menită tocmai să contracareze o previzibilă reacție dură din partea armatei în rîndurile căreia, în acele zile tragice pentru țară, se făcea tot mai simțită tendința de a rezista cu orice risc, cu sprijinul maselor largi populare, împotriva presiunilor Ungariei horthyste și Germaniei naziste. Deosebit de ilustrativ în acest sens era raportul înaintat de generalul de divizie adjutant Gheorghe Mihail, șeful Marelui Stat Major, la 25 august 1940, președintelui Consiliului de Miniștri, document prin care forurile politice responsabile erau informate, „că în susținerea tezei românești, politica se poate bizui pe armată fără nici o reticență,

¹ Magazin istoric, nr. 1/1971.

găsind totodată și un sprijin necondiționat în populația Transilvaniei. Armata este bine pregătită, cu moralul nezdruncat și dornică de acțiune¹.

În aceste condiții, după pronunțarea „arbitrajului” de la Viena, „Fabricius a fost retrimis la București [ca șef al Legației Germaniei], Ribbentrop temându-se că România ar mai putea comite vreo „prostie”. El a arătat că la Viena sînt concentrate trupe suficiente care s-ar pune în marș în cazul că România ar s-ar supune hotărîrii sau ar provoca ciocniri armate cu Ungaria”.

Abdicarea lui Carol II a fost determinată de presiunile exercitate de Germania nazistă, Wilhelm Fabricius declarînd mai tîrziu că a „contribuit la abdicarea regelui care, în lipsa intervenției mele, ar fi format un cabinet al generalului Mihail și l-ar fi împușcat pe Antonescu”. Istoricul vest-german Andreas Hillgruber¹ arată că cel de-al III-lea Reich a intervenit în favoarea instaurării la putere a lui Ion Antonescu de teamă că armata română să nu respingă hotărîrile Dictatului fascist de la Viena și să opună rezistență trupelor ungare.

Înlăturarea adversarilor redutabili

Din toate documentele și mărturiile din epocă reiese concluzia că cercurile conducătoare militare românești s-au găsit pe poziții de ostilitate față de Germania nazistă și au fost privite și tratate ca un adversar potențial al regimului de dictatură antonesciano-legionară. De altfel, între primele măsuri luate de Ion Antonescu pentru „pacificarea” internă s-a înscris și înlăturarea din armată a unui număr important de generali care deținuseră înalte funcții politice și militare (Gheorghe Argeșeanu — fost prim-ministru și ministru al apărării naționale, Ion Ilcuș și Constantin Ilasievici — foști miniștri

ai apărării naționale, Paul Teodorescu — ministru al aerului și marinei, Gheorghe Mihail — viceprim-ministru și șef al Marelui Stat Major, Florea Țenescu — fost șef al Marelui Stat Major, Grigore Cornicioiu, Ion Bengliu, Gheorghe Jitianu, Petre Bărbuneanu, Victor Dombrovski și Constantin Atanasescu). Măsură menționată, ca și altele care i-au urmat, a vizat eliminarea unor adversari redutabili ai Germaniei naziste, în măsură să polarizeze și să dirijeze opoziția și rezistența în rîndurile armatei, care, în pofida acțiunilor oficiale, a continuat să se manifeste ca un factor activ de contracarare a ingerințelor și dominației celui de-al III-lea Reich. Chiar și după înfrîngerea rebeliunii legionare, conștient de pericolul pe care îl reprezenta pentru promovarea intereselor germane instaurarea unui guvern de preponderență militară, von Ribbentrop, ministrul afacerilor străine al Reichului, l-a însărcinat pe Manfred von Killinger, noul ministru german la București, să recomande „în mod expres generalului Antonescu ca să nu facă cumva greșeala de a se sprijini, la reconstituirea noului stat român, pe armată, ci ca bază politică a acestui nou stat să ia în considerație exclusiv mișcarea legionară”.

Pe aceste coordonate ale ostilității față de fascism, față de Germania nazistă și trupele Wehrmachtului, în care armata română, corpul său de comandă au văzut întotdeauna pe cei care „din cauza lor și sub patronajul și aprobarea lor ni s-au ciuntit granițele” — cum se menționa într-un document al Marelui Stat Major —, s-a dezvoltat un puternic curent de opoziție și rezistență ce se va adînci continuu, cuprinzînd toate sferele și componentele organismului militar. De la acțiuni ce vizau contracararea planurilor germane de subordonare și acaparare a economiei românești, de la sabotarea economiei de război naziste, rezistența în rîndurile armatei române a dobîndit o consistență mereu sporită pe măsura dezvoltării „colaborării” politice și mili-

tare cu cel de-al III-lea Reich. Încălcînd și trecînd peste toate manifestările de opoziție, erijîndu-se în vizionar al destinelor națiunii, unicul în măsură să discearnă adevăratele interese ale poporului român, Ion Antonescu a adîncit înfeudarea țării pe plan economic și militar celui de-al III-lea Reich, hotărîre ce a determinat accentuarea rezistenței față de politica oficială la nivelul tuturor componentelor acestora.

Nu destituire, ci demisie

Concomitent cu acțiunile de sabotare din industria de război, de neprezentare la încorporare sau dezertare, forme specifice de protest ce reliefa puterica stare de spirit antihitleristă existentă în rîndurile maselor largi populare, anul 1942 a marcat o creștere amplă a rezistenței în armată, care s-a detașat ca forță componentă a celei naționale, hotărîtă să asigure mijloace și căi capabile să configureze o soluție politico-militară conformă opțiunilor fundamentale românești.

Primind ordin să treacă la pregătirea unui grup de forțe ce urma să fie angajat în operații, generalul Iosif Iacobici i-a înaintat lui Ion Antonescu un raport prin care arăta, în „spiritul poziției exprimate verbal în ziua de 10.XII.[1941], și anume că Statul Major General al Armatei, în afară de trupele de ocupație și operațive [existente pe front], nu mai avea nimic disponibil și nici posibilitatea de a mai schimba marile unități aflate la est de Nistru”.

La insistențele lui I. Antonescu de a se trece la adoptarea de măsuri în vederea constituirii unor eșaloane de forțe, șeful Marelui Stat Major a prezentat Referatul nr. 50, din 8 ianuarie 1942, în care arăta că, înainte de a se decide trimiterea de noi trupe pe front, trebuia să se ia în calcul „faptul că românul nu se va bate bucuros departe

¹ Magazin istoric, nr. 4/1975.

de țara sa; în acest sens, participarea la o ofensivă ce duce forțele noastre departe de țară nu este populară. Știu că acest curent va putea fi și va fi învins, dar tot mă tem de influența nefastă a lui asupra capacității de luptă a diviziilor noastre, mai ales având în vedere că majoritatea lor se vor prezenta, în urma grabnicei intervenții, neinstruite și mai ales neîntinerite.

Un alt și foarte puternic motiv — continuă generalul Iosif Iacobici —, care mă face a propune cât mai multă moderație la fixarea forțelor armatei expediționare, este situația noastră față de Ungaria. Nu că m-aș teme de o acțiune imediată, care o cred pe durata războiului în curs aproape exclusă, mă tem că tineretul, care voim să-l pregătim temeinic, va cădea pe plaiurile îndepărtate ale Rusiei bolșevice, lipsindu-ne foarte mult în socotelile cu Ungaria¹.

În fața insistențelor lui Ion Antonescu, care s-a menținut și în continuare pe poziția adoptată inițial, generalul Iosif Iacobici a considerat de datoria lui să se desolidarizeze de o politică pe care o aprecia drept catastrofală pentru țară și contrară voinței poporului și armatei, cerind, la 17 ianuarie 1942, să fie desărcinat din funcție. Destituirea ce a urmat era argumentată prin fapte ce se constituie în probe relevante pentru întreaga activitate de sabotare a „colaborării” militare cu Germania nazistă, activitate organizată și desfășurată de Marele Stat Major și alte foruri de comandă românești. „V-ați dezințeresat — scria Ion Antonescu în ordinul de destituire — de trupele ce luptau în Crimeea, socotind că obligațiunile ce le aveau comandamentele în subordine nu mai aveau nevoie de nici o impulsune și de nici un control din partea dumneavoastră. De cînd v-ați înapoiat de pe front, nici dumneavoastră, nici vreunul din subșefii Marelui Stat Major nu au vizitat unități de la est de Nistru. Pentru a înlătura consecințele lipsei de contact între cei ce luptau la mari depărtații și organele de condu-

Incendierea unor rezervoare cu combustibili destinate armatei germane de către forțele din rezistența română; afiș răspândit de comuniști în anii 1942-1943

În p. 5: Insurecție, tablou de A. Kromer

cere superioară ale armatei am fost nevoit să trimit ofițeri de la cabinetul meu militar și pe generalul Pantazi pe front în Crimeea, la Marea de Azov și la Odessa².

Generalul Iacobici — în calitate sa de șef al Marelui Stat Major — nu se ridicase numai împotriva continuării războiului, ci, fapt notabil pentru reliefa mutărilor deja produse în concepția corpului de comandă privind rolul armatei, și împotriva manierei în care înțelegea Ion Antonescu să hotărască politica țării. „Făcînd abstracție de scrisoarea Führerului din 29 decembrie¹ — se menționa într-un memoriu înaintat de Iacobici ministrului apărării naționale — care mi-a fost dată pentru a fi citită în original, nu știam nimic, absolut nimic și am fost surprins de schimbarea repetată a situației noastre

militar-politice, uneori pe calea cu totul anormală a unor rezoluțiuni puse pe hîrtii de importanță redusă².

De unde venea hotărîrea șefului Marelui Stat Major de a se angaja într-un conflict deschis cu dictatorul? În cuprinsul aceleiași document sînt inserate și răspunsurile la această întrebare: „În ceea ce privește, în sfîrșit, ofensa gratuită pe care aș fi adus-o neamului, după afirmația domnului comandant de capetenie, apreciînd că războiul departe de țară nu este popular, relevez că am fost dator, ca șef al Marelui Stat Major, a înregistra și a socoti cu toate manifestațiile neamului, indiferent dacă ele sînt sau nu plăcute înaltei conduceri militare. Impresia nepopularității se reazimă pe curentul puternic ce zilnic poate fi constatat la Marele Stat Major în ceea ce privește pe foarte mulți chemați a merge sau a rămîne în Crimeea sau chiar în Transnistria³.” ■

(Va urma)

¹ Prin această scrisoare, Hitler îi solicitase lui Antonescu retrimiterii trupelor române pe front, în vederea preconizatei ofensive din vara lui 1942.

Înfruntând prigoana și teroarea sălbatică, Partidul Comunist Român a reușit ca, odată cu desfășurarea activității de sabotare a mașinii de război, să treacă la unirea forțelor muncitorești antifasciste, a tuturor forțelor democratice naționale. Constituirea Frontului Unic Muncitoresc, precum și colaborarea cu celelalte forțe democratice, cu diferite cercuri ce se pronunțau pentru ieșirea din război și alăturarea la coaliția antihitleristă, inclusiv cu ofițeri și cadre din comandamentele superioare ale armatei, iar în ultima perioadă cu cercurile Palatului și cu regele, au creat condițiile interne favorabile trecerii la răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și lichidarea ocupației Germaniei hitleriste.

NICOLAE CEAUȘESCU

P.C.R. inițiatorul și făuritorul

politicii consensului național

RĂSPUNZÎND VOINȚEI

ȘI SENTIMENTELOR POPORULUI

M. C. STĂNESCU

În luna aprilie 1944 și în perioada imediat următoare, apelul la lupta antihitleristă propagat direct de către comuniști sau prin intermediul unor organizații ca, de pildă, Uniunea Patrioților, a cunoscut o afirmare publică tot mai evidentă. O semnificativă expresie a acestui larg ecou l-a constituit și memoriul din aprilie al celor 66 oameni de știință și cadre didactice universitare din toată țara, adresat lui Ion Antonescu, în care, dîndu-se expresie voinței cercurilor largi ale opiniei publice a țării, se cerea „imediată încetare a războiului”¹. Memoriul acesta a fost urmat de altele ale profesorilor secundari, ale învățătorilor, ale chimistilor, medicilor, avocaților, femeilor și ale reprezentanților altor categorii sociale, constituind o impresiune de mărțurie a crizei regimului antonescian, a dimensiunilor și forței mișcării de rezistență antihitleristă a poporului român.

Aceste manifestări publice ale profundelor nemulțumiri ale celor mai diverse pături ale societății românești erau în consonanță, iar

unele erau urmarea nemîșlocită a clarviziunii politice, a tenacității și dăruirii cu care Partidul Comunist Român acționa în vederea conștientizării și activizării tuturor categoriilor sociale lovite de regimul antonescian, de politica de înfeudare a țării intereselor celui de al III-lea Reich. Cum am văzut și în numerele trecute ale revistei, munca asiduă, lupta plină de sacrificii desfășurată în anii războiului au propulsat P.C.R. pe scena vieții politice a țării ca forță politică cea mai realistă, clarvăzătoare, consecventă, capabilă să conducă lupta de eliberare națională și socială a poporului român, să salveze țara de la dezastru.

Ziua de 1 Mai 1944 a căpătat o semnificație istorică ca urmare a creării Frontului Unic Muncitoresc. Reliefind importanța acestui eveniment pentru istoria noastră națională, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Partidul comunist a desfășurat o largă activitate pentru realizarea unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor muncitorești, ca nucleu al frontului democratic, patriotic și antifascist național ce avea să asigure doborîrea dictaturii milita-

¹ Magazin istoric, nr. 7/1984.

ro-fasciste. Conștiente de sarcinile ce le reve-
neau, partidul comunist și social-democrat
au întărit colaborarea, realizând o platformă
politică de luptă comună ce avea la bază
salvagardarea intereselor țării, grav amenin-
țată în însăși ființa ei națională. Tratativate
între Partidul Comunist Român și Partidul

„Conform propunerii noastre”

Ca urmare a acordului intervenit la mijlocul lunii aprilie 1944 între P.C.R. și P.S.D. (relatat pe larg în numărul trecut), reprezentanții celor două partide — L. Pătrășcanu, din partea comunistilor, și Ștefan Voitec, din partea social-democraților — au trecut la elaborarea și, pe baza observațiilor formulate de conducerea celor două partide, la definitivarea textului *Manifestului Frontului Unic Muncitoresc*. Intitulat *Către întreaga clasă muncitoare! Către poporul român!*, acest document va servi drept program de acțiune pentru reunirea, pe aceeași platformă, a tuturor forțelor naționale antihitleriste; el a fost tipărit și apoi difuzat în întreaga țară de către activul central, regional și local al celor două partide.

În luna mai, în București și alte centre ale țării, s-a trecut la înființarea comitetelor locale ale F.U.M., acestea difuzând în masele de muncitori *Manifestul de la 1 Mai*, iar în unele situații formulând și manifeste proprii, cum a fost cazul comitetelor de la Malaxa, Grivița, Lemaitre, S.T.B., Mocionuța, S.E.T. — din București, ASTRA-Arad, din Brașov etc. Într-o seamă de întreprinderi industriale reprezentative (Atelierele C.F.R. „Grivița”, Ford-Română, Gagel, A.S.A.M., Cartea Românească etc.) s-au desfășurat numeroase acțiuni în spiritul revendicărilor formulate în *Manifestul F.U.M.* și care au avut ca rezultat reducerea duratei programului de lucru de la 11 la 8 ore și jumătate, restituirea sumelor reținute muncitorilor pentru împrumutul de război. Toate acestea îndreptăteau concluziile gazetei *România liberă*, care, într-un articol din 28 iunie 1944, afirma că

toate manifestațiile muncitoriei din ultimul timp demonstau „ce putere mare reprezintă unirea tuturor muncitorilor”. Acestor acțiuni li s-a adăugat un mare număr de acte de sabotare a producției de război, a mijloacelor de transport sau a producției din industria petrolieră.

Crearea Frontului Unic Muncitoresc a devenit însă, înainte de toate, un puternic stimulator al celorlalte forțe patriotice naționale, îndeplinind, cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „un rol hotărâtor în înfăptuirea *Revoluției de eliberare socială și națională, anti-fascistă și anti-imperialistă*”.

În prima decadă a lunii mai 1944, în urma discuțiilor care au avut loc, s-a constituit un *Comitet Central de Acțiune*, alcătuit din reprezentanți ai celor patru principale partide antihitleriste: *Lucrețiu Pătrășcanu (P.C.R.)*, *C. Titel Petrescu (P.S.D.)*, *Iuliu Maniu (P.N.Ț.)* și *C.I.C. Brătianu (P.N.L.)*, în vederea definitivării preparativelor privind constituirea organismului politic al rezistenței antihitleriste la scara întregii națiuni, care, în final, va fi numit *Blocul Național-Democratic (B.N.D.)*. Această denumire o vom folosi și noi, chiar dacă documentele de arhivă și celelalte surse din epocă pe care le-am consultat au utilizat și alte formule. Ca organ operativ al *Comitetului Central de Acțiune* a fost constituit un *Birou*, compus din cîte doi reprezentanți din partea fiecărei formațiuni politice angajate în tratative: *P. Constantinescu-Iași* și *Vasile Bigu (P.C.R.)*, *Ștefan Voitec* și *Iosif Jumanca (P.S.D.)*, *Ghiță Pop* și *Ion Hudică (P.N.Ț.)*, *C. (Bebe) Brătianu* și *Gh. Zamfirescu (P.N.L.)*.

La 15 mai, L. Pătrășcanu a înmănat conducerii P.C.R. un raport din care rezultă că, pînă la acea dată, avusesse mai multe convorbiri cu I.

Social-Democrat au fost încheiate la mijlocul lunii aprilie 1944 prin făurirea *Frontului Unic Muncitoresc*, iar conducerile celor două partide au hotărât ca această realizare, cu adevărat istorică, să fie adusă la cunoștința opiniei publice prin *manifestul* dat publicității, în mod simbolic, la 1 Mai”.

Maniu, căruia îi înmînase un text cu punctele programatice propuse de partidul comunist pentru întocmirea platformei program a *Blocului Național-Democratic*, text pe care acesta îl acceptase: încheierea armistițiului și a păcii, scoaterea României din alianța cu Germania hitleristă, alungarea trupelor germane din țară și acceptarea colaborării cu P.C.R. „Deci — aprecia L. Pătrășcanu — *Frontul Național Patriotic [B.N.D.] este încheiat*”. El nominaliza apoi pe cei doi delegați național-tărăniști trimiși în *Comitetul Național* — „comitet care, deci, și el a luat ființă, conform propunerii noastre”.

Într-un alt raport, din 19 mai 1944, Pătrășcanu arăta că în cursul discuțiilor cu reprezentanții P.N.L. și P.N.Ț., aceștia refuzaseră să accepte colaborarea cu Gh. Tătărescu și gruparea liberală condusă de el. În aceeași zi de 19 mai, *Secretariatul C.C. al P.C.R.*, luînd în discuție cele raportate de Pătrășcanu, a aprobat „linia dusă în legătură cu tratativele și acordul încheiat, cît și sarcinile imediate ale *Comitetului Național*”, sugerînd ca, pentru prima dată, să se realizeze acest acord: a) ieșirea imediată din război; b) ruperea alianței cu Hitler; c) răsturnarea lui Antonescu; d) formarea unui guvern care să semneze armistițiul și să încheie pacea; e) alianță cu puterile democratice și lupta comună pentru izonirea germanilor din țară și eliberarea Transilvaniei de Nord.

De la jumătatea lunii mai 1944, pentru dialogul cu celelalte forțe politice antihitleriste, P.C.R. a delegat un

grup mai larg de militanți ai săi, unii dintre ei acționând îndeosebi sub firma Uniunii Patrioților; lui L. Pătrășcanu i s-a încredințat sarcina de a se ocupa de legăturile cu Palatul și de conducerea sectorului de agitație și propagandă, inclusiv editarea gazetei *România liberă* și formarea unor comitete patriotice printre ziaristi.

Acționând în deplină unitate, la 24 mai 1944, P.C.R. și P.S.D. au constituit Coaliția Național-Democratică, în care erau grupate, pe lângă cele două partide muncitorești și organizațiile conduse sau influențate de P.C.R. (Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor, MADOSZ), și Partidul Socialist-Tărănesc, Partidul Național Democrat al dr. Petre Topa și gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu, în programul noii formațiuni regăsindu-se toate obiectivele majore formulate de comuniști. Crearea Coaliției Național-Democratice a fost primul pas ferm spre unirea în jurul Frontului Unic Muncitoresc (F.U.M.), a celorlalte partide și organizații antihitleriste din țară. De fapt, un acord de colaborare între P.C.R. și gruparea lui Gh. Tătărescu se încheiase încă la sfârșitul lui aprilie 1944, când liderul liberal acceptase platforma propusă de partidul comunist¹.

¹ Din motive tactice, existența acestui acord era negată de Pătrășcanu într-o scrisoare către Maniu, din 10 iunie 1944. Printre-o indiscreție a unui ziarist din anturajul lui Tătărescu, știrea ajunsese la urechile lui Maniu și acesta, ostil, cum am mai arătat, colaborării cu liderul liberal, se grăbise să reprozeze P.C.R. încheierea acordului. Pentru a nu periclitiza dialogul cu ceilalți parteneri principali, Pătrășcanu s-a văzut nevoit să afirme că acordul cu Tătărescu nu fusese încheiat, dar „țin să vă precizez: consecvenți cu punctul nostru de vedere, de altfel ori exprimat, că dorim unirea tuturor forțelor potrivnice hitlerismului, pentru a salva România de la dezastru, înțelegem să păstrăm un contact permanent și să activăm intens, în vederea realizării acestui deziderat, cu toate grupările și partidele care împărtășesc punctul nostru de vedere, inclusiv, deci, cu gruparea d-lui Tătărescu”. În finalul scrisorii, Pătrășcanu afirma încă o dată că un acord cu Tătărescu nu s-a încheiat, dar discuțiile cu el continuă, deoarece a prezentat un program propriu care conține puncte de vedere identice cu ale noastre (ba și spune chiar copiate după ale noastre). Acest lucru trebuie recunoscut în profitul d-lui Tătărescu și al spiritului de înțelegere a vremurilor pe care le trăim”.

Toate elementele antihitleriste

La 25 mai 1944, ținut o nouă sedință a Secretariatului C.C. al P.C.R., în cadrul căreia s-a prezentat o informare în legătură cu desfășurarea convorbirilor de la Sinaia, unde se ținuse o întrunire a reprezentanților mai multor partide și grupări politice antihitleriste. În cadrul sedinței s-a discutat și despre activitatea desfășurată de comuniști în rândul universitarilor, reorganizarea conducerii Uniunii Patrioților; s-a informat, de asemenea, despre întrunirea lui Pătrășcanu cu Gh. Brătianu, cu care prilej, cel din urmă declarase că C.I.C. Brătianu era de acord cu planul P.C.R., dar dorea să stea de vorbă cu un reprezentant al acestuia.

În raportul prezentat s-a arătat, între altele, că „lui Alecu [Maniu] îi trebuie pusă problema categoric. Toate elementele antihitleriste ale poporului român trebuie atrase și admise în Frontul național de luptă”. Sublinierea avea, desigur, în vedere refuzul liderului național-tărănist de a accepta colaborarea cu Gh. Tătărescu și alte grupări politice mai mici, desprinse în cursul anilor din cele două mari partide politice burgheze, precum și cu cele care, conduse ori influențate de partidul comunist.

La 6 iunie 1944, Secretariatul C.C. al P.C.R., în cadrul unei noi sedințe, a analizat activitatea Uniunii Patrioților și a F.U.M., ca și problema făuririi Blocului Național-Democratic. În privința Frontului Unic Muncitoresc, s-a arătat că avusese loc o întrunire cu reprezentantul P.S.D. „Mihai” (nume conspirativ al unei persoane neidentificate), cu care se discutasese problema extinderii activității de front unic în orașele Braila și Galați, revitalizarea mișcării sindicale etc. „Am discutat apoi — se arăta în raport — problema Blocului Național-Democrat și necesitatea ca Frontul Unic Muncitoresc să se prezinte unit în acest bloc, ca clasa muncitoare să fie

temelia și forța motrice a acestui organism. Numai așa se vor putea realiza sarcinile de colaborare dintre noi și cele două partide burgheze”.

Cu prilejul aceleiași sedințe a Secretariatului C.C. al P.C.R., din 6 iunie 1944, a fost redactat proiectul unui nou manifest al F.U.M. (care a și fost tipărit la începutul lunii iulie și difuzat în țară de către reprezentanții P.C.R. și P.S.D.) și a fost supus spre aprobare documentul intitulat *Declarația prezentată de delegatul P.C.R. celorlalte partide privind constituirea Comitetului Național, ca expresie a Frontului Național Patriotic*, document ce urma a fi discutat în aceeași zi cu reprezentanții celorlalte trei partide ce aderaseră la Blocul Național-Democratic.

Textul documentului fusese redactat, pe baza indicațiilor Secretariatului C.C. al P.C.R., de către L. Pătrășcanu și „Dan” (nume conspirativ al unei persoane neidentificate) și avea următorul conținut: „Delegații partidelor național-liberal, național-tărănesc, comunist și social-democrat, delegații ultimelor două partide fiind împunernici și reprezentând și grupările: Partidul Socialist-Tărănesc și Muncitoresc, Frontul Plugarilor și Uniunea Patriotică, întrunindu-se astăzi, 6 iunie 1944, au hotărât următoarele:

1. Se constituie, din toate partidele mai sus-amintite, un Comitet Național Patriotic.
2. Scopurile în vederea cărora s-au unit toate partidele și grupările antihitleriste sînt: imediata încheiere a armistițiului, plecînd de la condițiile armistițiului astfel cum au fost comunicate de către guvernul sovietic, de acord cu guvernele englez și al Statelor Unite; ieșirea imediată din Axă și înădrarea României în alianțele firești: Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite; alungarea trupelor hitleriste din țară și activa participare a României, alături de Aliați, la izgonirea acestor trupe și a trupelor ungurești din Transilvania de Nord; răsturnarea guvernului Antonescu și alcătuirea unui guvern național, din partidele și grupările antihitleriste.
3. Redactarea ime-

diată a unui apel către țară, în numele Comitetului Național, prin care va fi chemată întreaga populație a țării la lupta pentru neîntârziata realizare a obiectivelor de mai sus.

Partidele și grupările care iau parte la formarea Frontului Național Patriotic își păstrează întreaga independență ideologică, politică și organizatorică, acordul intervenit neprivind decât punctele programatice de mai sus".

Unanimitatea opinii publice

Aprobat de conducerea P.C.R., proiectul de declarație a stat la baza acordului de constituire a Blocului Național-Democratic. La ședința reprezentanților P.C.R., P.S.D. și P.N.Ț. (cei ai P.N.L. nu au participat), ținută în aceeași zi de 6 iunie 1944, documentul prezentat de comunisti a fost acceptat în principiu, stabilindu-se ca o hotărâre definitivă să se ia a doua zi, 7 iunie, când aveau să fie prezenți și liberalii.

Propunerile clare făcute de partidul comunist, acordurile realizate anterior cu Gh. Tătărescu și M. Ralea, cu alte partide și grupări politice, redactarea unor documente programatice cu larg ecou în rîndurile forțelor de rezistență relevă, o dată în plus, rolul hotărîtor al P.C.R. în elaborarea tacticii și strategiei acțiunii istorice de la 23 August 1944. Grăitor în ce privește rolul pe care îl juca în acel moment istoric Partidul Comunist Român este și faptul că, în câteva rînduri, cum am văzut, chiar și reprezentanții guvernului antonescian îi ceruseră concursul pentru a trimite o delegație la Moscova cu scopul de a obține condiții mai bune pentru încheierea armistițiului. Deoarece I. Măniu reproșase comunistilor aceste contacte cu guvernul antonescian, L. Pătrășcanu îi replicase, la 10 iunie 1944:

„Invitația nu am refuzat-o, căci ar fi fost cu totul nepolitic s-o facem, dar am cerut o completare a invitației”, în sensul precizării punctului de vedere al guvernului și am pus cîteva condiții, printre care desființarea imediată a lagărelor de concentrare etc. Tratatul, deși început, nu au dus la nici un rezultat, pentru că nici noi nu intenționăm, nici un moment, să ușurăm situația guvernului actual, sub nici o formă și în nici un chip. Deci, la aceasta se reduc legăturile cu Mișu Antonescu... Ar fi de dorit ca, date fiind legăturile politice între partidele noastre și ale dumneavoastră, amicii dumneavoastră să înceteze să se mai facă, cu atîta ușurință, ecoul tuturor calomniilor și infamiilor dușmanilor noștri”.

În perioada imediat următoare, dialogul dintre cele patru partide implicate în realizarea Blocului Național-Democratic, ca și acela dintre acestea — în comun sau individual — cu reprezentanții Palatului (L. Pătrășcanu stabilise contacte cu regele încă de la sfîrșitul anului 1943), au continuat și s-au intensificat. La 20 iunie 1944, tratativele s-au finalizat prin constituirea Blocului Național-Democratic, compus din P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L. Declarația adoptată cu acest prilej afirma clar că cele patru partide (cele muncitorești reprezentau, cum am văzut, și alte partide și grupări politice cu care aveau acorduri separate), pornind de la situația gravă în care se afla România, „au hotărît să constituie un BLOC NAȚIONAL-DEMOCRATIC, care să activeze pentru salvarea țării, avînd următoarele țeluri:

1. Încheierea, fără întîrziere, în baza ofertei făcute de Alianți, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite), căutînd a obține condițiile posibile cele mai bune pentru interesele țării.

2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop: înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării.

4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii, conform cu interesele statului și poporului român.

5. Prezentul acord intră imediat în vigoare și obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întîrziere, a acțiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite”.

Documentul conținea și un P.S., în care se preciza că partidele comunist și social-democrat propuseseră intrarea în Blocul Național-Democratic și a Frontului Plugarilor, Uniunii Patrioților și a Partidului Socialist Muncitoresc-Tărănesc, însă ținîndu-se cont de faptul că cele patru partide semnatare reprezentau aproape unanimitatea opiniei publice, în final, se căzuse de acord ca Blocul Național-Democratic să fie constituit doar din P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L. Declarația se încheia cu precizarea: „Formațiunile politice care alcătuiesc BLOCUL NAȚIONAL-DEMOCRATIC își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decât punctele mai sus fixate”.

După cum se poate constata, forma finală a documentului relua aproape integral textul propus de partidul comunist.

La capătul unui proces îndelungat și anevoios, înfruntînd prigoana autorităților antonesciene, „răspunzînd voinței și sentimentelor poporului — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu —, manifestîndu-se ca cel mai consecvent și activ apărător al intereselor patriei, Partidul Comunist Român a unit în jurul său cele mai largi forțe democratice și patriotice”, asigurînd, astfel, condițiile politice interne obiective pentru înfăptuirea victorioasă a istoricului act de la 23 August 1944. ■

DIN ZILELE REVOLUȚIEI DE LA 1848 (II)

A. UBICINI

Istoricul și publicistul francez Jean-Henri Abdolonyme Ubicini (1818-1884), prieten cu C.A. Rosetti, a fost invitat de acesta, în 1848, să viziteze Țara Românească. A sosit pe pământul românesc chiar în zilele cînd se declanșaseră evenimentele revoluționare, cărora le-a fost nu numai martor, ci și participant direct, de partea forțelor progresiste ale societății. Convinș de justetea revendicărilor revoluționare ale românilor, A. Ubicini a activat pentru realizarea lor, participînd, ca invitat la dezbaterile din cadrul Guvernului provizoriu și îndeplinind unele misiuni diplomatice din însărcinarea acestuia. Cînd, în septembrie 1848, Revoluția a fost înăbușită de trupele intervenționiste, otomane și țariste, istoricul francez a părăsit Muntenia, odată cu revoluționarii români care au luat drumul exilului.

În 1857-1858, în ziarul *Le Siècle*, Ubicini a publicat (sub forma unor scrisori către un prieten parizian) o suită de evocări ale perioadei petrecute la București în timpul Revoluției de la 1848, evocări care au fost traduse în limba română și tipărite de revista *Convorbiri literare* în 1884, anul în care autorul s-a stins din viață.

Din această versiune, în continuarea celor publicate în numărul trecut al revistei noastre, prezentăm alte fragmente, semnificative pentru modul în care un martor străin a înregistrat și consemnat unele dintre evenimentele revoluționare ale anului 1848 pe pământul românesc.

Prin trei puncte am marcat întreruperile din text; titlul, subtitlurile, notele de subsol și explicațiile în paranteze drepte ne aparțin. Am transcris textul conform normelor ortografice actuale, păstrînd însă unele particularități stilistice ale revistei ieșene de la 1884.

I.L.

Sosirea în București a lui Soliman pașa, numit în iulie 1848 comisar otoman în principatele române

Deputațiile satelor

Nu voi uita niciodată chipul în care d-nul Rosetti și cu mine am făcut cunoștință, căci am spus, mi se pare, că eram de mai multe luni în corespondență regulată, fără să ne fi văzut vreodată. Citeva minute după scena pe care am descris-o, pe cînd mă scoboram din trăsura dinaintea Palatului, unde mi se spusese că guvernul stă în permanență de dimineată, se repede spre mine un bărbat încă tânăr, cu fața palidă, pieptul apăsător, privirea scnteietoare prin lacrimile care-i umpleau ochii. Acest bărbat mă sărută de mai multe ori, zicîndu-mi:

— Ah! amicul meu, în ce moment sosești! O revoluție așa de frumoasă, așa de curată pînă acum! care nu costase o picătură de singel... Nefeciciți! Apoi, văzîndu-mi mirarea: Mă iartă, uitasem că nu ne cunoaștem și că trebuie dinții să-ți spun numele meu: domnul Rosetti, secretar [al] Guvernului provizoriu din Valahia. Și acum cînd s-a făcut prezența, adăugase el surîzînd, vino cu mine, colegii mei sînt nerăbdători de-a te vedea, căci bineînțeles d-ta ești de-ai noștri.

Îl urmaș și un minut pe urmă îmi făceam intrarea în sala Consiliului, unde guvernul întreg era adunat... Domnul Rosetti mă prezentă colegilor săi de-a rîndul. Mă sărutară, mă felicitară unul după altul și cu toții împreună mă poftiră a lua parte la sedință.

Bărbații înaintea cărora mă aflam și cu care, mai tîrziu, am făcut o cunoștință mai intimă erau cei doi frați Golesți, Nicolai și Ștefan, vărul lor Alecu, poreclit Arăpîlă, Eliade, generalii Tell și Magheru, Nicolae Bălcescu, Rosetti, Ion Brătianu, Voinescu, Costache Filipescu. Ei reprezentau partea cea mai aleasă a generației române din acea epocă. Cei mai mulți dintre ei erau bărbați tineri, plecase fiecare din ranguri și din puncte deosebite, însă tîneau cu toții la același scop. Ei aveau aceleași prerogative, deși

funcțiile lor în noul guvern erau deosebite; deliberațiile le făceau totdeauna cu toții împreună și am văzut adeseori, în discuțiile cele mai importante, pe un simplu ministru impunînd opinia sa, în contra celeia a unui membru, ba chiar a prezidentului guvernului. Nouă ani au trecut de atunci, fiecare an a adus cu dînsul contingentul său obișnuit de dezamăgiri, de morți, de defecții și a săpat multe goluri în rîndurile acestor bărbați. Mai mulți dintre ei au murit în exil: Bălcescu, tînăr plin de viitor, care se făcuse istoricul țării sale, după ce cercase să-i fie liberator; Filipescu, suflet duios, inimă generoasă, cum rar se găsește, care deși cu părul cărunt, avea simțirea și entuziasmul naiv al tinereții; Voinescu, spirit ales și serios, care s-a stins încet, ducînd dorul patriei și al familiei. Ceilalți, care au putut acum în urmă să-și revadă vatra strămoșască, au fost primiți de țara recunoscătoare ca părinții patriei și numele lor au ieșit cele dinții din urnă, cînd s-a ales Aduarea însărcinată [Divanul ad-hoc] de a spune dorințele țării înaintea Europei. Cîndăa întoarcere a lucrurilor, care omului de rînd îi pare un joc al întîmplării, iar pe înțelept îl pune pe gînduri.

Cele dinții zile trecură cu o mare liniște. Revoluția biruitoare în București era primită cu entuziasm în districte, fără ca liniștea să fi fost tulburată într-un singur loc.

Nu trecea zi în care guvernul să nu fi fost silit a-și întrerupe pe o scurtă vreme sedințele pentru a primi deputațiile din sate, care-i aduceau, ca semn că se învoiesc și ele, un spic de grîu și o vîță de vie, înconjurate de snopuri de flori, după obiceiul cel vechi.

Am fost față de mai multe ori la aceste primiri, a căror simplitate avea ceva ce înduioșa, și-mi aduc aminte de efectul ce-l produceau asupra mea țărani Carpaților, cu înfățișarea, portul, trăsăturile obrazului lor, ce semănau împrumutate de la basoreliefurile Columnei lui Traian. Voinici, cu părul negru — cînd nu era albit de vîrste — și crescute pînă la mijlocul frunții,

sprincenele dese, barba lungă și capul gol, cu cămașa de pînză groasă, strînsă la mijloc cu un brîu de piele, picioarele încălțate cu opinci prinse cu curele ce se legau împrejurul pulpei, pe obraz o nespășă expresie de mîndrie...

Admiram înfățișarea demnă a acestor bărbați și simplitatea plină de elocvență a discursurilor lor. După ce deputația era introdusă, ea se ducea mai întîi de săruta mîna mitropolitului, care de obicei asista, în calitatea sa de cap al Bisericii române, la ședințele Consiliului, apoi popa sau centenarul (acest nume se dă celui mai bătrîn om din fiecare sat, și într-adevăr, se întîmplă, adeseori, ca moșnegii să ajungă la vîrsta de o sută de ani) felicita pe șefii națiunii, numîndu-i frați; după expresia obișnuită, exprima dorințele tuturor în favoarea Constituției. D-nul Rosetti sau d-nul Ion Brătianu, cu o voce emoționată, răspundeau cîteva cuvinte în numele colegilor lor, apoi deputația se retrăgea și se întorcea chiar în acea sără sau a doua zi de dimineată, pe jos sau în căruță, în satul său. Acest sat era cîteodată depărtat și poate că înainte vreme, niciodată, țărani din deputație nu trecuseră dîncolo de hotarul satului lor. Își poate lesne închipui cineva dacă acest eveniment era însemnat ca o datină memorabilă în viața lor și cu ce reamintiri se întorceau în sat și cum istoriseau despre tot ce văzuseră și auziseră, despre București „mare Capitală”, despre mitropolie cu toate pompele sale, despre „fiii românilor”, care se ridicaseră pentru ca să se facă tuturor dreptate...

Imaginația naivă și ușor primitoare a auditorilor mai exagera încă minunile istorisirii lor și așa s-a format în toată România asupra oamenilor și lucrurilor de la '48 un fel de legendă, al cărei efect se adevărește prin tot ce se petrece astăzi.

Însă, cu cît treceau zilele, cu atît începea grija a cuprinde spiritele. Ce efect produse în străinătate noutatea despre Revoluție? Nici una din puterile care aveau agenți acreditați la București nu intrase în relații

oficiale și directe cu Guvernul provizoriu. Cît despre consulul general al Rusiei, d-nul de Kotzebue, el se retrăsese a doua zi după abdicarea lui vodă, la Focșani, orașel care desparte Moldova de Valahia, și de acolo protestase în contra stabilirii noii stări de lucruri, printr-o scrisoare adresată mitropolitului. În acea scrisoare, el amenința Valahia cu o intervenție armată și, într-adevăr, se răspîndise zvonul că trupe numeroase se adunau de-a lungul Prutului. Noutățile trimise de la Constantinopol de domnul Ion Ghica (azi prinț de Samos) spuneau că Poarta se afla într-o nedumerire, care dintr-un moment în altul se putea schimba în dezaprobare. Un alt agent român, d-nul Dimitrie Brătianu, trimis pe lângă Dieta din Pesta, pentru a aduce o apropiere și o lucrare comună între maghiari și români, nu fusese mai fericit în încercarea sa. Ungurii, care se răsculaseră în contra supremației politice a rasei germane, refuzau de a admite pe români la împărțirea dreptului comun. Ei au plătit scump mai târziu această tristă inconsecvență, dar nu voiau să-și recunoască superiorii și nu puteau îndupleca a avea egali.

Mai rămîneau cele două mari puteri occidentale, pe sprijinul cărora guvernul crezuse că se poate rezima. Dar răspunsul lordului Palmerston¹ era așa de nehotărît și plin de rezervă, încît dădea foarte puțină nădejde. Acel al d-nului de Lamartine², ajuns cu cîteva zile în urmă, începea prin următoarele cuvinte:

— Domnilor, scrisoarea adresată de dumneavoastră prezidentului Comisiunii executive a găsit în loc pe un simplu reprezentant.

Adică voia să spună că schimbări grave se întîmpla-

seră în vremea aceea în starea politică a Franței și zicea lămurit că alte trebi avea Franța, a doua zi după întîmplările din iunie, decît să-și plece urechea la apelul românilor și că Valahia, pentru a fi scăpată, nu trebuia să se bizuie decît pe ea însăși.

Bune intenții camuflate

La 20 iulie primiram vestea în București că un corp de armată turcească, comandat de Omer pașa, înainta spre Dunăre. Aceste trupe erau puse la dispoziția lui Soliman pașa, noul comisar otoman din principate, care înlocuise pe Talaat effendi și care sosea cu depline puteri de la Poartă.

La 24 Omer pașa ajunsese la Ruscui și de acolo se pregătea, precum se zicea, a trece Dunărea cu armata sa. Soliman îl ajungea a doua zi. El era întovărășit de Emin effendi, marele dragoman³ al Divanului, care-i fusese dat ca ajutor, și de tot personalul misiunii sale.

La București teama era mare. Ce intenții aveau turcii? Veneau ei ca prieteni sau ca dușmani? După ce Omer va fi trecut Dunărea, era el să meargă asupra Bucureștiului ori să se îndrepte spre Prut? Domnul Ion Ghica ne scria din Constantinopol că Poarta arăta cele mai bune dispoziții și că era gata a recunoaște Constituția română, afară de cîteva mici amănunțimi. Pe de altă parte, cînd d. Voiescu, secretar de stat al Guvernului provizoriu, se duse în această calitate la Ruscui, pentru a complimenta pe Soliman pașa, acesta refuzase de a-l primi. La întoarcerea sa, d-nul Voiescu îmi spuse că se întîlnise cu doftorul pașei și că acesta aflînd, sau făcîndu-se că află, prezența mea în București, arătase de mai multe ori dorința de a mă vedea.

Doftorul era un armean, numit Daont, bărbat amabil, învătăț, care-și făcuse studii medicale în Italia și în Franța

³ Inalt dregător al Porții otomane, avînd răspunderea relațiilor diplomatice cu statele europene.

și pe care-l cunoscușem puțin la Constantinopol. Hotărîi să profit de această propunere, pentru a merge la Ruscui și a afla, prin mijlocirea doftorului, intențiile turcilor. După toate aparențele, ei ar fi fost foarte mulțumiți de a se vedea ghițiți. Poziția mea față cu Guvernul era așa încît cuvintele rostite de mine puteau avea oarecare importanță, fără însă ca însemnătatea lor să ia alte proporții decît cele ce rezultă dintr-o simplă conversație. Pregătirile îmi fură repede făcute. Ajunsei la Giurgiu la 27 sara și a doua zi dimineața trecui la Ruscui pe o barcă a lazaretului. Eram întovărășit de patru păzitori, care îndată ce pusei piciorul pe malul turcesc îmi îndreptară baioneta din virful puștii spre coasta stîngă și dreaptă. Noi iscodisem acest mijloc dibacui, care pe de-o parte mă păzea de apropierea cu trecătorii și pe de alta mă scăpa de obligația de a mai face la întoarcere o nouă carantină de patru zile...

Domnul Daont locuia chiar în conacul pașei. El nu se miră din cale-afară de vizita mea. După ce schimbăram cele dinții complimente: — Ei bine! fi zisei eu rîzînd, ce ne aduceți, pace sau război?

— Nu știu, îmi răspunse el cu același ton, dumneata trebuie să fii mai bine informat.

În curînd băgai de seamă că el spunea adevărul, că nesiguranta era tot așa de mare la Constantinopol ca și la București; că dacă românii nu erau de tot liniștiți asupra dispozițiilor turcilor, și aceștia aveau oarecare neliniște asupra intențiilor românilor.

Tocmai pe cînd mă explicam asupra acestui punct cu domnul Daont, intră, *din întîmplare*, în odaie Emin effendi, marele dragoman al Divanului. Doftorul mă prezentă. Atunci vedeam pe Emin effendi pentru întia oară, mai tîrziu l-am cunoscut foarte mult. Am întîlnit puțini oameni în Turcia care să inspire atîta simpatie la prima vedere. El era învățat și modest, de o politețe afabilă, cît se poate de simțitor sub o aparență rece, fin ca toți compatrioții săi, dar de acel soi de finețe care provine nu din duplicitatea caracte-

¹ Henry John Temple Palmerston (1784-1865), ministru și prim-ministru britanic în mai multe rînduri; în 1848 era ministru de externe.

² Alphonse-Marie-Louis de Prat de Lamartine (1790-1869), poet și om politic francez; în timpul Revoluției din 1848 a fost membru al Guvernului provizoriu, ministru de externe și, apoi, membru al Comisiei executive, constituită în mai 1848 în locul Guvernului provizoriu (*Magazin istoric*, nr. 9/1973).

ruhi, ci din pătrunderea inteligentă. Urmindu-ne convorbirea, în care se amesteca și el în chip foarte firesc, ajunsei a mă pune în curentul situației. Ceea ce-mi spunea Emin effendi mă înlesnea ca să înțeleg ceea ce nu-mi spunea. El pune în practică, presupun, fără a-l fi citit, preceptul lui Quintilian „Plus significare quam dicere [a da de înțeleși mai mult decât se spune]”. Era înverdat pentru mine că Poarta avea cele mai bune intenții, dar că nu îndrăznește să le arate. La urmă însă, stabilindu-se încrederea, Emin îmi vorbește cu inima deschisă.

— Noi vă sintem prieteni [românilor] și rușii vă sint dușmani, îmi zise el, și cu toate acestea, poziția ne este astfel, încât trebuie să avem aerul de a fi cu ei, în contra dumnea-voastră. Poate vă vom vorbi cu asprime, dar să nu luați seama la aceasta, căci intențiile ne sint mai bune decât vorbele.

— Cel puțin ar trebui să se știe ce voiiți.

— Dintîi menținerea drepturilor Porții!

— Nimeni nu gîndește a le ataca.

— Bine. Pe urmă, restabilirea ordinii legale. Putem noi trata cu un guvern revoluționar? Ce ar zice prietenii noștri? Mai întîi, niciodată trimisul nostru [Soliman pașa], care vine de la Paris, unde era ambasador în vremea întîmplărilor din februarie¹, n-ar primi guvernul d-voastră provizor. Acest cuvînt singur îl scoate din sîrite.

— Bine, dar ce cereți atunci?

— Ca guvernul provizor să se retragă printr-un act spontan.

— Și pe urmă?

— Să se numească în locul lui o Locotenență domnească.

— Dar cine să o numească?

— Aceasta e treaba dumnea-voastră.

— Și dacă s-ar întîmpla ca acea locotenență să fie compusă din aceiași bărbați sau din cîțiva din bărbații care formează azi guvernul provizor?

- Toate se pot întîmpla.
- Și o veți recunoaște?
- Da!
- Îmi dați încredințarea prin scris?
- Nu!
- Dar atunci cum să iau asupra mea să povățuiesc pe guvern să facă un pas așa de grav?
- El se uită la mine surzind și-mi zise:
- Gîndește-te!

Nori la orizont

Aceasta fu substanța convorbirii mele cu Emin și Daont. A doua zi mă întorsei la Ruscuc, unde marele dragoman mă prezentă lui Soliman pașa. Se înțelege că convorbirea se mărgini mai mult la generalități și că se vorbea mai puțin de întîmplările din Valahia, decât de acele din Franța. Soliman mi le istorisi în felul său și cînd expresiile îi lipseau, ceea ce se întîmpla adesea, el le înlocuia cu o alegere de onomatopee și cu o mimică foarte nostime.

Ceea ce-l lovea mai tare era fuga pripită a regelui, întovărită de bubuitul tunului și de zgomotul împuscăturilor. „Tunurile... bum! bum!... Puștile... pan! pan! Padichah (regele) brrr!” Celelalte le istorisea cam tot așa, ceea ce nu împiedica să fie considerat, și cu drept cuvînt, ca scriitor iscusit în limba sa și ca orator de întîia ordine.

A doua zi mă întorsei la București, unde guvernul stătut multă vreme în nedumerire, dacă trebuie să se încreadă în făgăduințele turcilor. La urmă se hotărî a avea încredere, pentru a nu se da dezmintire la cele ce afirmase. Dealtminteri, programa a fost îndeplinită întocmai.²

După instalarea Locotenentei domnești, mă întorsei la Giurgiu³, împreună cu comisi-

¹ La 9 august 1848 a fost aleasă o Locotenență domnească formată din N. Goleacu, I. Heliade-Rădulescu și Chr. Tell, recunoscută de comisarul Soliman pașa la 10 august. Sub presiunea diplomatică a Rusiei și în urma intervenției marilor boierimi muntenie reactionare, Poarta a refuzat confirmarea acestei recunoașteri, intervenind cu armata pentru înăbușirea Revoluției.

² În mijlocul publicării acestor scrisori ale lui Ubicini, înregistrăm cu mîhnire moartea autorului lor — unul din cei mai cunoscuți și mai însemnați filo-români! [nota Convorbirilor literare].

unea care trebuia să dezbata cu plenipotențiarul turc oarecare articole din Constituție, asupra cărora acesta ridica greutăți. Înțelegerea se statornici ușor, pașa încuviință tot cu o înverdată bunăvoință. Numai să nu se atingă suzeranitatea Porții, care atunci nici că era în chestiune, restul părea să aibă pentru dînsul o importanță foarte secundară și reformele cele mai radicale ce se făceau înăuntru erau permise de dînsul cu aceea indiferență supremă, care este caracteristică vechilor osmanlii; cu aceea indiferență, care a făcut ca dominația lor să fie cu mult mai puțin apăsătoare decât se presupune în genere. Numai stabilirea unei garde naționale nu părea a-i veni la socoteală, tot în urma ciudatei impresiuni ce-i pricinuiseră întîmplările din februarie la Paris. Pe cînd se certa de-un sfert de ceas asupra acestui punct, unul din comisari propuse formarea unei „Garde civice”, ceea ce înlătură îndată greutatea.

Conferințele nu țînură decât trei zile, în vremea cărora cea mai deplină înțelegere domni între români și oaspeții lor...

Dar norii se îngrămădeau din nou la orizont și amenințau de a acoperi în curînd cerul întreg.

Odată ce plenipotențiarul turc primise noua Constituție, nu mai rămînea decât să fie supusă sancțiunii sultanului. După cererea lui Soliman, locotenența hotărî să trimită, spre acest sfîrșit, o deputație la Constantinopol. Făceam și eu parte din acea deputație și ne pregătirăm îndată de drum.

Dacă asemeni noua declarație a dorințelor celor două Divanuri ad-hoc al Valahiei și al Moldovei⁴ cu Constituția Valahiei din 1848, vei găsi o foarte mare deosebire între amîndouă. Constituția din '48 e mult mai mărginită în privința politicii, fiindcă, înlăturînd protectoratul, se mărginea a stipula

¹ La 22 februarie 1848 a izbucnit Revoluția în capitala Franței, la care au luat parte și revoluționarii români aflați atunci la Paris, printre care N. Bălcescu, D. și I. Brătianu, Al. Kogălniceanu, I. Alecsandri, V. Mălinescu, S. Virnav.

⁴ Referire la hotărîrile adoptate de Divanurile din Moldavia și Muntenia, în care se exprima voința populației din cele două principate de a se uni într-un singur stat român.

independența administrativă a țării, după glăsuirea tratatelor din 1393 și 1460 [se referă la Capitulații] și mergea mult mai departe pe calea reformelor interne. Domnul de Nesselrode¹ printr-o notă circulară, publicată la acea epocă de cancelaria din Petersburg și care avu un răsunet în toată Europa, înfățișa acele reforme drept „un plagiat împrumutat propagandei democratice și socialiste a Occidentului”. Acuzăția nu era deloc întemeiată, ceea ce fu dovedit de Locotenentă domnească, fără osteneală, în răspunsul ei (1 septembrie). Într-adevăr, printre măsurile proclamate prin manifestul din tabăra de la Islaz nu era una singură care să nu se întemeieze sau pe dreptul scris sau pe tradiția istorică a țării. Mai multe din acele măsuri, precum dezrobirea țăganilor, răscumpărarea clăciilor, emanciparea mănăstirilor închinată, principiul care atunci se osindeau ca fiind revoluționare, s-au adoptat mai târziu sub domnia celor din urmă gospodari, fie în fapt, fie în principiu. Celelalte măsuri — precum egalitatea dinaintea legii, accesibilitatea tuturor cetățenilor la funcțiile statului, împărțea dreaptă a impozitelor, libertatea cultelor, despărțirea între puterea administrativă și cea judecătorească — dezvoltau numai principiile propuse acum de Divanul Moldovei ca temelie a viitoarei Constituții...

Deputația părăsi Giurgiu la 26 [august]... Noi eram întovărășiți de Iskender bey [contele Ilinskiy], ofițer de ordonanță a lui Omer pașă...

Apucasem din nou, dar în sens opus și într-o stare de spirit cu totul deosebită, drumul pe unde trecusem cu două luni înainte...

Printre tovarășii mei de călătorie se aflau Nicolae Bălcescu, pe care o moarte prematură l-a răpit literelor și patriei sale, d. Dimitrie Brătianu, azi deputat la Divanul ad-hoc, d. Ștefan Golescu, cel mai mare din familia Goleștilor, familie pe cît de veche pe atît de ilustră și în sinul căreia dezinteresarea și patriotismul se moștenesc... ■

¹ Ministru-cancelar al Imperiului țarist în timpul Revoluției de la 1848.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson — R.W. SETON-WATSON ȘI ROMÂNII (1906-1920), VOL. I-II** (sub egida Academiei de științe sociale și politice și British Academy).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1988, XXVI + 1 000 pp., 125 lei: lupta de eliberare națională a românilor transilvăneni, făurirea statului național unitar român și recunoașterea sa internațională în scrierile și corespondența istoricului și publicistului britanic R.W. Seton-Watson.

● **Teodor Vârgolici — SCRITORII ROMÂNI ȘI UNITATEA NAȚIONALĂ.**

Editura Eminescu, București, 1988, 248 pp., 14 lei: reflectarea luptei pentru unitate națională în creația literară.

● **Stelian Vasilescu — PUBLICIȘTI PRECURSORI AI MARII UNIRI.**

Editura Facla, Timișoara, 1988, 292 pp., 17 lei: pagini din ziaristica transilvană și bănățească de pînă la 1918.

● **ZIARUL „ROMÂNUL” ȘI MAREA UNIRE** (volum realizat de profesor Iulian Negrilă; studiu introductiv de profesor doctor Ion Spălațelu).

Editura politică, București, 1988, 484 pp., 40 lei: contribuția ziarului Românul, editat la Arad, ca organ al Partidului Național Român, la pregătirea și realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

● **INSCRIPTIILE DACIEI ROMANE, VOL. III/4: DACIA SUPERIOR** (sub egida Institutului de istorie și arheologie, Cluj-Napoca; adunate, însoțite de comentarii și indice, traduse de Ioan I. Russu).

Editura Academiei R.S. România, București, 1988, 302 pp., 34 lei: al patrulea tom al seriei ce apare în cadrul colecției „Inscripțiile antice din Dacia și Scythia Minor”, sub îngrijirea acad. D. M. Pippidi și I.I. Russu, cuprinde material epigrafic din zona de la stînga văii Mureșului.

● **CRONICI BRÎNCOVENEȘTI** (antologie, postfață, glosar și bibliografie de Dan Horia Mazilu).

Editura Minerva, București, 1988, 408 pp., 19 lei: pagini din vechea istoriografie românească despre domnia lui Constantin Brîncoveanu (1688-1714).

● **1907 ÎN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ** (coordonator Ion Agrigoroaiei).

Editura Junimea, Iași, 1988, 420 pp., 33 lei: evoluția problemei agrare în România, începînd cu mijlocul sec. XIX și pînă în zilele noastre.

● **SCRISORI CĂTRE N. IORGA. VOL. III** (ediție îngrijită de Petre Țurlea; studiu introductiv de Andrei Pippidi).

Editura Minerva, București, 1988, XLVI + 400 pp., 27 lei: volumul continuă seria începută de Barbu Theodorescu, cu scrisori primite de marele istoric în anii 1913 și 1914.

● **Corneliu Mateescu — G. PANU ȘI RADICALISMUL ROMÂNESC LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 235 pp., 13,50 lei: biografia cunoscutului om politic, publicist și scriitor român (1848-1910).

● **Victor Duță — CĂLĂTORIE ÎN LUMEA SCRIERII ȘI TIPARULUI.**

Editura Sport-Turism, București, 1988, 175 pp., 24 lei: principalele momente ale procesului apariției și evoluției unei vechi forme de comunicare.

● **Barbara W. Tuchman — O OGLINDĂ ÎNDEPĂRTATĂ. URGISITUL SECOL XIV, VOL. I-II** (traducere din limba engleză și postfață: Alexandru Vianu).

Editura politică, București, 1988, vol. I — 432 pp.; vol. II — 320 pp., 40 lei: istoria unui secol, analizată prin prisma vieții unui personaj din acea vreme, Enguerand de Coucy.

● **Franz Sales Meyer — ORNAMENTICA. O GRAMATICĂ A FORMELOR DECORATIVE, VOL. I-II** (traducere și cuvînt înainte de Radu Florescu).

Editura Meridiane, București, 1988, vol. I — 396 pp.; vol. II — 393 pp., 44 lei: o lucrare de referință pentru domeniul artelor decorative.

Ce loc a ținut în viață, gândirea și opera lui Eminescu istoria nu mai e nevoie să spunem. Ființa lui pare ieșiă din fluxul istoriei naționale și reintrată în chip firesc în acesta. Reprezentativ în mod esențial pentru o specificitate și o devenire în timp a unei etnii, Eminescu a trăit pur și simplu tot spațiul și tot timpul unei istorii, făcându-se una cu ele într-o identificare uimitoare. Atras foarte de timpuriu de tot ceea ce era vechime și purta spre rădăcini, s-a integrat lumii românești într-un fel aparte, care-l deosebește între cei puțini apti de a realiza această identificare. A intrat mai întâi empiric în universul de istorie strins în lumea satului, a credințelor, datinilor, miturilor, adică al istoriei nescrise, dar constituind veritabilul liant al unui popor. Astfel a fost pregătit pentru istoria scrisă, cu care școala l-a familiarizat și care i-a părut extrem de apropiată. Dar deși în Bucovina ocupată de austrieci nu se putea studia la școală istoria românilor, elevul a intrat, prin mijlocirea dascălului iubit, Aron Pumnul, în plină pasiune istorică, rostită de glasurile venerate ale corifetelor Școlii ardelenice, în cărțile lor aflate în biblioteca tribunalului transilvan refugiat în Cernăuți. De la Hronicul lui Șincai la manualele de istorie ale lui A.T. Laurian, tânărul a putut parcurge paginile de patriotism arzător scrise de acei luptători cu pana care au ucenicit în slujba idealurilor naționale. Și tot din acea vreme și acea vecinătate intelectuală a prins gustul cercetării vechilor cronici, care l-au menținut într-un contact neîntrerupt cu trecutul pe care a învățat să-l iubească.

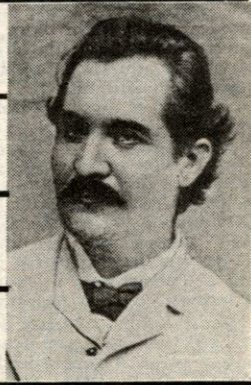
Cît despre istoria universală care se preda la Obergymnasium, materia i-a fost foarte la îndemînă, în așa fel încît profesorul Ernst Rudolf Neubauer îl prețuia în mod deosebit. Manualul după care învăța cu mare plăcere, după spusele biografilor acelei epoci, era Weltgeschichte de S. Weiler, dublat de o mitologie germană foarte cunoscută la vremea aceea, de G. Reinbeck.

Și în formația poetului și gînditorului de mai târziu, istoria a ținut un loc aproape la fel de, dacă nu mai important decît filosofia. La Viena și la Berlin, aplicarea spre disciplina istorică a fost neîntreruptă, cu accente puse mai cu seamă pe perioadele vechi. Mîntea iscalitoare a tînrului, setea lui de cunoaștere absolută cercetau vremile apuse nu numai pentru reconstituirea literare ca în superbul fragment Egiptul din vastul poem Memento mori, ci și pentru înțelegerea mai adîncă a sensului devenirii, a sensului istoriei. Frecventînd cursurile de istorie română ale profesorului Aschbach la Viena sau pe cele ale lui Karl Richard Lepsius, de istorie a moravurilor și monumentelor egiptene, la Berlin, Eminescu gîndea la succesiunea și stingerea vechilor civilizații, căutînd explicații raționale, înlănțuiri cauzale care să înlăture întîmplarea, hazardul. Și negăsindu-le, „socotea că e vis al neființei universal cel chimeric“.

EMINESCU ȘI ISTORIA

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

Cu o excepție, desigur subiectivă, dar devenind centrul activ al vieții sale practice, implicate în istoria contemporană: istoria națională. Dincolo de sisteme filosofice, de atitudini teoretice, istoria națională a însemnat pentru Eminescu teritoriul sacru prin excelență, timpul românesc spațializat. Căci, în fapt, pe pămîntul românesc, pe care se mîndrea a-l fi parcurs cu piciorul (și să ne gîndim fie și numai la acel pelerinaj între-

prins pe jos de la Cernăuți la Blaj după moartea lui Aron Pumnul, în chip simbolic), el vedea și simțea o întregă istorie concentrată. Fiecare bucată de pămînt, fiecare apă, fiecare copac („rîul, ramul” — cum o va spune mai târziu), fiecare monument amintea istorie și era chiar istorie încorporată. Și cînd, din inițiativa lui, s-a pornit organizarea marii sărbători de la Putna¹

la 400 de ani de la întemeiere. s-a urmărit în realitate evocarea figurii lui Ștefan cel Mare, domnul vestit, atletul creștinătății, cum îl numeau apusenii, simbolul virtuților vechi românești, al previziunii politice puse în slujba țării. Cu acea manifestare impresionantă a unității de gînd și faptă a românilor de pretutindeni, pe care i-a strîns în jurul mormîntului strălucitului vovod, Eminescu a dat dovada peremptorie a

¹ Magazin istoric, nr. 8/1976.

Înalte sale concepții despre istorie, în care trecutul determină prezentul și modelează viitorul.

De altfel, această viziune de coherență și organicitate, care leagă în istoria unui popor dimensiunile timpului, transpărea în răspunsul dat de poetul scrisorii de aprobare și încurajare trimisă în preajma serbării de către Dimitrie Brătianu, răspuns publicat în *Românul*, din 15 august 1871, apoi în *Telegraful*, din 18 august. El a scris: „Dacă o generațiune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lăntuirea timpilor... Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici în contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi și întinse purtau deja în ele intențiunea unei zidiri monumentale care e menită de a ajunge la o culme, astfel în viața unui popor munca generațiunilor trecute care pun fundamentul, conține deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complexul de cugetări cari formează idealul lui, cum în simburile de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg...”

Spusese și mai înainte în legătură cu aceeași sărbătoare istorică: „...o întrunire a studenților români din toate părțile ar putea să constituie și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru și... am putea să ne gândim mai serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu atîta necesitate”.

Și un deziderat lansat de el, cu un ton care amintea cu putere retorica generației luptătoare de la 1848, exprima aceeași concepție a legăturii organice între trecut și viitor: „...Să deie cerul ca să ajungem asemenea momente mai adevărate, să ne înfrînm la mormintele strămoșilor noștri plini de virtute și să ne legăm de suvenirul lor cu credința și aspirațiile vieții noastre. Numai cu chipul acesta neamul românesc poate spera slavă și pomenire în viitor”.

De aci, din această concepție organicistă asupra istoriei, a izvorit enorma trudă eminesciană de înviere a trecutului național. Sigur că, în

felul acesta, el participa la întreaga mișcare romantică europeană, sigur că împărțasea mai cu seamă punctele de vedere ale Școlii romantice germane de la Heidelberg, exprimate cu precădere de Görres și Creutzer, pe care-i aprofundase în anii de studii berlinezi. Dar el nu căuta în istorie, ca Victor Hugo sau alții, pitoresc sau culoare locală.

Strămoși plini de virtute

Întreprinsă cu un pathos unic, cercetarea istoriei naționale de către Eminescu urmărea scoaterea la lumină a unor personalități și a unor evenimente care să permită concluzii necesare, definitorii pentru procesul de devenire a poporului român. Îndrăgostit de un model ideal al neamului său, el căuta această icoană în trecut, în Evul Mediu și antica Dacie, pentru a raporta la ea prezentul atît de imperfect, atît de decăzut. Și aspira să descifreze în litera oarecum moartă a faptului consemnat de cronicile parcurse cu febrilă curiozitate un „principiu, sufletul – neamului neapărat – care a dat consistență și conștiință națională maselor și a făcut din ele o națiune”.

Căutînd mereu acest principiu unificator, individualizator, el a mers înainte, pendulînd între planul empiric al faptelor și acela teoretic al generalizărilor posibile, din operele istoricilor. Își limezeau mai stăruitor pentru sine faptele răsrînte în sufelete și mințile istoriografilor, îndrăgostiți ca și el de patrie, de națiune. A iubit astfel și apăr pe istoricii Școlii ardelenne împotriva acelor care „uitîndu-se cu despreț din fruntea și prin ochii secolului asupra a toți și a toate”, loveau în opera lor istorică. Apărătorul lui Șincai avea doar 20 ani cînd, cu reînută minie, îl ferea pe autorul *Hronicului* de acuza de neadevăr. Și cuvintele lui Eminescu răsunau ca un strigăt: „Trebuie cineva să fie mai mult decât clasic, pentru de-a pretinde de la cel persecutat, de la autorul condamnat la ardere de viu, cel părăsit și scepticizat de durere, să fie în toate drept, în toate nepărtinitoriu, ba poate și filan-

trop față cu inamicii săi de moarte. Cu toate astea, rămînem datori cu răspunsul la întrebarea dacă Șincai, ca un adevărat martir ce a fost, nu a rămas drept și nepărtinitor pînă și cu inamicii. Șincai, chiar dacă n-ar fi fost atît de mare, cum pretendem noi că este, totuși el a fost la înălțimea misiunii sale – la o înălțime cronicistă [istorică – n.n.] absolută...”

Mai departe, tînărul se referea la anume particularități ale istoriografiei, la fazele procesului de scriere a istoriei, deoarece și aci mintea lui iscoditoare descoperise un *proces* și explica aceste faze: „Procesul întru scrierea istoriei la orice națiune se începe mai întîi și constă în *chronografie*, cu sau *fără* tendință, din culegerea de prin toate părțile a materialului”. Apoi urma abia dobîndirea acelei atitudini de la care privirea îmbrățișează și judecă totalitatea faptelor, subsumîndu-le unor idei generale, unui principiu coordonator: „Dominarea critică asupra acestuia [materialului – n.n.] și cîștigarea unui punct de vedere universal, din care să judecăm faptele, e fapta unor timpuri mult mai tîrziu decît aceia a cărora caracteristică și expresiune a fost Șincai...”

Și totuși, chiar operele lui Șincai îi conferea în cele din urmă atributul de științific, deoarece, spunea el, era dominată de o singură idee, aceea a „românismului”, care o făcea să nu mai fie „o culegere nesistematică de fapte istorice”.

Pe atunci, la 20 ani, simpla idee a românismului (legat fără îndoială de aspirația spre țelul unității naționale pe care o nutrea puternic poetul în anii vienezi) îi părea aptă de a scoate faptul istoric din „empiric și pragmatic” și de-a-l trece în ordinea modului de tratare „speculativ”.

Perspectiva se va schimba însă și aici, în domeniul istoriei naționale, sub înfrîurirea decisivă a studiului filosofic, mai cu seamă din anii berlinezi. Viziunea se clarifică, elementele ei se decantează legîndu-se între ele prin firele filosofiei, istoriei, filosofiei istoriei, etnopsihologiei, antropologiei etc., în feluri greu de separat. Pasiunea pentru istoria na-

tională e departe de a dispărea, dar ea capătă înălțimea obiectivării nobile și aura pe care o dă judecata investită cu adevărul universalității. Și chiar descoperirea de documente, descifrarea și interpretarea lor erau scoase de sub semnul empiricului. Ceea ce a încercat Eminescu la Kőnigsberg, la Lemberg și în orice arhive, pe orice hîrtoagă veche de atunci încolo a fost decelarea unui duh aparte care formează litera bătrînă, dînd de știre, odată mai mult, despre o devenire anume, a unui anume popor, cu o individualitate marcată, desfășurîndu-se într-un fel particular și tinzînd spre un țel care se configurează numai în raport cu o structură anume. Așa înțelegea, în viziunea sa organicistă, Eminescu istoria națională și la această viziune raporta orice cuvînt scris, orice tradiție. Și în certitudinea interioară pe care i-o dădea această viziune, viziune epurată de scoriile imediatului, putea poetul să-și înceapă operația de mitizare a unor momente, a unor personaje în istoria națională, de la Decebal, la Mircea și la Ștefan, pe care-i proiecta în lumina neschimbată a eternității timpului mitic, a macrotimpului, pentru a-i investi cu aureola unor conștiințe pline de răspunderea misiunii lor în devenirea neamului.

„Suma vieții noastre...”

Cînd s-a aplecat asupra volumelor de documente Hurmuzachi, în anii 1875-1878, a făcut-o cu un sentiment de solidaritate tacită față de autor, marele patriot bucovinean Eudoxiu cavalier de Hurmuzachi, precum și față de conținutul acelor documente, în mod esențial probante pentru vechimea și continuitatea întregului popor român. Știm acum aproape sigur prin coroborarea unor surse de încredere că traducătorul volumului I (*Erster Band*) din *Fragmente zur Geschichte der Rumänen* (Fragmente din istoria românilor) este Eminescu. Se știe și unde și în ce împrejurări a făcut traducerea. Trimis în vara anului 1878, la sugestia doctorului Kremnitz,

la moșia Florești din Dolj, a junimistului Nicolae Mandrea, pentru cîteva săptămîni de odihnă, cu interdicția de a citi, poetul a tradus, probabil fără nici un efort, volumul de istorie. Theodor Rosetti îi ceruse acest serviciu, cu delicatețea lui caracteristică, pentru a-i pune la dispoziție suma de bani de care avea nevoie. Slavici l-a și vizitat în răstimpul acela la Florești, găsindu-l cu „toane bune și sănătate”.

Cît despre întrebările cu privire la motivele care l-au determinat pe scriitor să nu semneze traducerea, ele par puțin oficioase, cînd știm ce puțin preț punea el pe munca sa de „nespecialitate” și mai ales pe o eventuală notorietate, pe care iarăși știm cît o disprețuia. Cu atît mai mult cu cît toate tălmăcirile de pînă atunci fuseseră exerciții pentru sine, supuse numai propriei sale reflecții și îndeplinind funcțiuni exclusiv de uz intern.

Citind paginile *Fragmentelor din istoria românilor*, apărute în 1879, rămiți surprins de perfectă cursivitate a acestei traduceri față de celelalte, unde efortul de a găsi echivalențe (pentru limbajul filosofic) era vizibil și la nivelul conceptului și la nivelul cuvîntului. Din alegerea sigură a cuvîntului și din structura fluentă, firească a frazei se degajează, pe lîngă siguranța matură a mînuirii limbii, un fel de plăcere a traducătorului, pe care tu însuși o resimți. Cînd dai peste o sintagmă ca „apăsătorul vis aievea al predominării lor” (despre mongoli), ca „trupele... roiau împrejură-i... și căutau să-l prindă cu oțărîță poftă de adulmecare”, dar mai ales ca „Ștefan Vodă, atît de viteaz între stînci, ponoară, codri și vizunii” simți din vorbe, din așezarea lor care le dă ritmul inconfundabil, din aerul citeodată voit ușor arhaizant, simți mîna marelui maestru, pentru care și istoria, sinteza trecutului, devenise cultură încorporată, parte a unei viziuni personale, grandioase, integratoare, în care neamul își dobîndise îndrituirile și pe planul duratei și pe acela al eternității.

Și reîntors la surse, la fapte și la oameni, nu mai privea înapoi cu îndurerată minie din

1870, cînd striga despre Gheorghe Șincai și istoria noastră vitregită, ci le contempla senin, neturbat. Căci legîndu-le, conjugîndu-le pe toate, el își constituise acum „modelul” absolut al nației în trecut și privea înapoi el ca înapoi o oază, liniștit și sigur. Limpezite într-o lumină fără apus de gîndirea lui teoretică, precum după un *catharsis* specific al omului de cultură și patriotului, faptele trecutului dobîndeau o aură de perfecțiune, consolatoare pentru el în raport cu contingentul, cu realul dezamăgitor.

Istoria românească, trecutul, văzute cu ochii lui așa de jigniți de spectacolul vieții contemporane, atît de imperfecte, deveneau investite cu dimensiuni mitice, eroice, care dădeau zbaterii lui în prezent un fel de fundal de nădejde pentru viitor, de încredere nezdruccinată în soarta poporului român. Așa putea vorbi, într-un articol din 14 februarie 1880, publicat în *Timpu*, despre „geniul neîmbătrînit al istoriei românilor”, așa putea trata independența noastră, nu ca rezultat al unui război, ci ca „suma vieții noastre istorice”, nu ca „un copil găsit” fără căpăți și fără antecedente, ci „ca un prînz care dormea cu scepтрul și coroana alături”.

Și vorbind așa, arăta încă o dată apartenența sa la o matcă istorică mult iubită, slujită cu vrednicia aceluia care s-a scotit întotdeauna umilă verigă în lanțul neîntrerupt al devenirii românești. ■

Itinerar istoric

DRUMURI ȘI POPASURI EMINESCIENE

VASILE SMĂRÂNDESCU

Esența scrisului și a gândirii marelui nostru poet național — s-a spus de către mulți dintre exegeții operei sale — izvorăște și din cunoașterea nemijlocită a întregului pământ românesc, a așezărilor făurite de mintea și mina oamenilor, a tradițiilor, a obiceiurilor, a folclorului, a moștenirii spirituale, a limbii — cea care conferă forța și trăinicia unei națiuni. Drumurile lui Mihai Eminescu de-a lungul și de-a latul țării se constituie într-o măturie vie a legăturilor poetului cu pământul României, clarifică înțelegerea de către el a conceptelor de unitate, suveranitate, dreptate socială și națională, exprimate cu limpezime în miile de pagini ale muncii sale neobosite.

O hartă a drumurilor și popasurilor făcute de acest genial creator pe pământul țării reprezintă un impresionant document. Pe jos sau călare, în trăsură, chervane și diligențe, cu trenul sau vaporul, încă de la vârsta de 14-15 ani, într-o viață atât de scurtă dar atât de prodigioasă în realizări, el a străbătut patria, nerămânându-i aproape nici un colț al ei pe care să nu-l fi cunoscut și care să nu-i fi pătruns adânc în suflet, dimpreună cu oamenii și simfonia lor.

Reconstituirea drumurilor străbătute de poet — realizată în acest an, în care marcăm Centenarul Eminescu, și de către forurile turistice, în cadrul unor trasee organizate — constituie un

prilej aparte de a cunoaște cultura românească, marile realizări ale României de azi, prețuirea de care se bucură literatura și arta, spiritualitatea poporului de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră.

Iată câteva dintre aceste drumuri și popasuri, din perioada 1864-1869.

La începutul primăverii anului 1864, Botoșanii trăiau un important eveniment cultural — reprezentațiile trupei Fani Tardini-Alexandru Vlădescu. Spectacolele aveau loc la „Teatrul Român”, cum își denumise proprietarul Petruche Cristea sala din Calea Națională. Aici, la Botoșani, unde a urmărit piesele Baba Hircă, Chirița la Iași și Iași în carnaval, a avut loc prima întâlnire a tânărului poet cu actori adevărați, aici a descoperit mirajul teatrului. Pentru că saltimbanci și marionete mai văzuse, desigur, și organizase el însuși „spectacole” teatrale. Dar la Botoșani actorii prezentau piese naționale scrise de cei mai de seamă autori ai epocii: Alecsandri, Bolintineanu, Negruzzi, Millo.

La 14 ani, poetul a fost atras brusc de teatru. Nu ca actor și nici ca slujbaş cu leață, ci ca simpatizant, poate chiar „corist”, cum se numeau cei ce făceau figurație și cântau melodiile. Era înzestrat, era frumos, avea glas timbrat, era un bun cântăreț, posedea cunoștințele culturale necesare.

Trupa a fost angajată, în continuare, la Brașov, la 14/26

iunie 1864, pentru trei luni, având asigurată existența prin contribuția a 130 familii românești din acest străvechi oraș, dornice să urmărească spectacole în limba națională. În drum spre Brașov, trupa a prezentat spectacole și la Fălticeni, Roman, Piatra Neamț, Focșani, Buzău.

În vara anului 1864, Eminescu a ajuns și la Sibiu, deoarece pentru susținerea spectacolelor în Transilvania trupa trebuia să obțină aprobare de la forul gubernatorial ce-și avea reședința în orașul de la poalele Munților Căminului.

În 1866, poate și ca un omagiu adus profesorului său Aron Pumnul, decedat de curând, s-a hotărât să meargă la Blaj, oraș spre care dascălul său îl îndemnasese nu o dată să-și îndrepte pașii. Calea urmată nu putea fi decât drumul cel mai umblat al vremii, înscris și în „geografice” pe care le-a citit: Mihaileni, Siret, Cîmpulung Moldovenesc, Vatra Dornei, prin Pasul Tihuța, la Bistrița și la Tirgu Mureș. Aici, într-o odată a hotelului „La calul alb”, s-a întâlnit cu Ion Cotta și Teodor Cojocariu, cu care a străbătut, în continuare, drumul, prin Tîrnăveni, pînă la Blaj.

La vederea orașului școlilor transilvănene, Mihai Eminescu a exclamat: „Te salut din inimă Româ mică”. Tradiția istorică a Blajului, atmosfera tulburătoare a Cîmpiei Libertății, umbrele marilor luptători, de la 1848, clădirile străvechi, frumosul tezaur al bi-

bliotecii i-au îndrăit idealurile și crezurile în speranța unității românilor de pretutindeni. Contactul direct cu Blajul și cu studiile filologilor de aci, în primul rând cu cele ale lui Timotei Cipariu, au consolidat opinia eminesciană că „limba noastră nu e nouă, ci din contră veche”.

În zilele de 27-28 august 1866, a asistat la Adunarea generală a ASTREI (Asociația transilvănească pentru literatură și cultura poporului român) de la Alba Iulia, urmărind memorabila dizertație ținută de Timotei Cipariu ce a avut ca subiect unitatea lingvistică a românilor, adevărată lecție pentru viitorul publicist.

În toamna aceleiași an, 1866, Eminescu a plecat la Sibiu, cu gândul de a trece peste Carpați, în România, cum se numeau din 1862 Principatele Unite. Cu ajutorul lui N. Densușianu, poetul a ajuns la Ion Bratu din Rășinari, bunicul lui Octavian Goga, și cu sprijinul acestuia a trecut granița, prin „Vama Cucului”, adică ocolind posturile de graniță. A străbătut Valea Oltului, privind asemenea lui Grigore Alexandrescu „ale turnurilor umbre” de la mănăstirea Cozia, îndreptându-se apoi spre București.

Pentru o vreme, drumurile și popasurile eminesciene nu mai sînt cunoscute, dar, în toamna anului 1867, avea să se întâlnească la Giurgiu cu trupa de teatru a lui Iorgu Caragiale. În toamna și iarna 1867-1868 i-a însoțit pe actori ca suflour prin orașele Ploiești, Cîmpina, Buzău, Tîrgoviște, Cîmpulung Muscel, Rîmnicu Vilcea, Pitești, Alexandria, Giurgiu, Oltenița și altele.

În Capitală l-a cunoscut pe actorul Mihai Pascaly, precum și pe Ion Luca Caragiale, care va evoca peste ani întâlnirea lor și pasiunea comună pentru artă și literatură.

Cum pentru Eminescu Transilvania a fost întotdeauna o chemare, vestea proiectatului turneu al lui Pascaly pe aceste meleaguri îl va fi apropiat puternic de idee și de actorul care o înfăptuia, astfel încît

prezența sa în noua trupă de turneu s-a statornicit de prin februarie-martie 1868.

Drumul în chevrane a început la 1 mai 1868; căldorii au urcat prin Ploiești, Cîmpina spre punctul de graniță de la Predeal și au ajuns după patru zile, la 4 mai, la Brașov. Așteptate cu nerăbdare, spectacolele au însemnat pentru redacția Gazetei Transilvaniei, condusă de Iacob Mureșanu, un minunat prilej de a răsună „sonor și maeștratic ecourile limbii acesteia divine”. Turneul a fost răsunător, comentatorul Gazetei Transilvaniei afirmînd: „Avem și noi Teatrul Național! Durere, numai pentru cîteva săptămîni. Dar cu atît ne e mai scump, mai dorit, mai prețios”. Aici fragmentul dramatic Mihai vodă după bătălia de la Călugăreni a cucerit asistența prin patosul său patriotic, unionist.

Turneul a continuat la Sibiu, Ilia, Lujoi, Timișoara, lucrarea amintită fiind reprezentată în acest oraș cu același mare succes. La 20 iulie/1 august, premieră la Arad cu trei piese, între care Poetul romantic de Matei Millo. Era pentru prima dată cînd și în acest oraș se auzea limba română pe scenă, spectatorii, încurajați de dulcea ei rostire, exprimîndu-și bucuria și cîntînd în timpul reprezentației și, după aceea, pe esplanada Mureșului, cîntecul patriotic Azi e zi de sărbătoare, să ne veselim. Elogioasa primire a fost consemnată și în presa maghiară din localitate.

A urmat străbătarea Banatului, spre Oravița, unde actorii au ajuns la 18/30 august 1868, fiind purtați în triumf, în 12 trăsură, spre centrul orașului. Spectacolul a avut loc la 19/31 august în sala celui mai vechi teatru, păstrat și astăzi. La 21 sau 22 august (3 sau 4 septembrie), trupa s-a îmbarcat la Baziaș pe un vapor de pasageri, cu destinația Giurgiu.

Eminescu s-a legat atît de mult de teatru, încît Mihai Pascaly, după reîntoarcerea la București, l-a recomandat cu cea mai mare căldură pentru un post stabil la Teatrul Na-

țional, unde a și fost angajat, la 29 septembrie, ca suflour II și copist.

În București, a participat la mari spectacole, a contribuit la desfășurarea lor, a copiat piese și roluri și, la îndemnul lui Pascaly, a început să traducă Arta reprezentării dramatice de Enric Theodor Röttscher, lucrare fundamentală pentru modernizarea teatrului. A scris intens și, dacă ar fi avut timpul necesar să ducă la sfîrșit măcar o zecime din proiectele care îl copleșeau, dramaturgia națională ar fi beneficiat, dimpreună cu poezia. Asemenea proiecte se numeau: Mira, Histriion, Andrei Mureșanu, Alexandru Lăpușneanu, Bogdan Dragoș, Decebal, Diplomatul (prelucrare) și altele altele.

Cum la 21 martie 1869 a expirat contractul la Teatrul Național, poetul a revenit în anturajul lui Mihai Pascaly care pregătea un nou turneu, de data aceasta prin Moldova. Cel mai convenabil se putea călători la acea vreme cu trenul pînă la Giurgiu, apoi cu vasul de pasageri la Galați, cel dintîi oraș unde s-au prezentat mai multe spectacole. Drumul a urmat cu trăsurile la Iași, al doilea mare popas din turneu.

La începutul lui august Eminescu a ajuns din nou acasă la Ipotești, părăsind definitiv teatrul, iar în toamnă, cu promisiunea tatălui de a-i oferi stipendia necesară studiilor, s-a îndreptat spre Viena. ■

pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet...”.

Manuscrisele — însumând aproape 10 000 pagini — se prezentau așa cum le-a amintit Maiorescu în scrisoare: variante numeroase la aceeași poezie, împrăștiate în caiete diverse, poezii întregi, însemnări felurite, încercări de traduceri sau studii, dicționare de rime, concepte de scrisori, culegeri de versuri populare, proză, bruioane de articole politice, încercări lingvistice și de gramatică în alte limbi, texte în limba germană și multe altele.

Am trăit o viață între manuscrise vechi și moderne; am urmărit procesul de creație la mulți poeți și prozatori. La nimeni n-am găsit atîta deplină concordanță între spiritul bîntuit de furtuni și ecoul lui în scris, ca la Mihai Eminescu. O pagină eminesciană este un tablou de graniță între artă și poezie. Pentru cine știe observa și descifra, pagina manuscrisă de creație eminesciană mărturisește singură despre adîncimile gândirii și înălțimile geniului poetului nostru național.

S-a impus, încă de la data aducerii lor la Biblioteca Academiei, problema organizării și sistematizării manuscriselor eminesciene. Inutilă orice încercare, fiindcă pentru cele mai multe dintre ele nici o formulă de specialitate biblioteconomică nu era valabilă. Să aduni variantele aceleiași poezii la un loc? Ar fi însemnat să fie decupate zeci de pagini din tot attea caiete, în care poetul a revenit, șlefuit de fiecare dată diamantul poemelor, pînă la desăvîrșita lor strălucire. Și nu numai atît. Paginile verso sînt ocupate la Eminescu cu alte texte, ale altor poezii sau fragmente de proză, ce nu puteau fi, bineînțeles, mutilate. Atunci au rămas lucrurile aproape în forma în care le-a depus Maiorescu. Dicționarele de rimă, singure, erau elaborate pe caiete groase,

cartonate și cu foarte puține elemente străine adăugate marginal. Celelalte au fost legate de Academie în tomuri numeroase.

Marea majoritate a manuscriselor poetului sînt concentrate între cotele 2254-2292 și descrie în volumul II din *Catalogul* nostru, apărut în anul 1983. Am avut impresia, uneori, că Maiorescu însuși nu a depus manuscrisele Eminescu la Academie decît atunci cînd a fost sigur că vor exista cercetători în stare să se aplece asupra lor cu pasiune și pricepere. La acea dată se afirmaseră atenți cunosători și cercetători ai scrisului eminescian, între care I. Scurtu, M. Dragomirescu și G. Bogdan-Duică. Ei, cei dinții, după Maiorescu, au explorat cu inteligență și competență caietele eminesciene. Și pe măsură ce a trecut vremea, fascinația creației sale a cuprins cercuri tot mai largi de oameni de litere, critici și istorici literari: D. Caracostea, D. Mazilu, Tudor Vianu, D. Murărașu, G. Călinescu, D. Panaitescu-Perpessicus, ca să-i amintim numai pe cei trecuți în împărăția umbrelor. Ultimii doi au stăruit aplecați asupra textelor decenii, descifrînd mirifica lume închisă în scrisul poetului nostru național. În zilele noastre, manuscrisele eminesciene sînt cercetate de un colectiv al Muzeului Literaturii, ce continuă opera începută de Perpessicus, pregătind și dînd tiparului integrala celor aproape. 10 000 pagini.

Evocînd acest tezaur rămas de la Mihai Eminescu, la centenarul morții sale, ne reamintim cuvințele prin care G. Călinescu îi sublinia unicitatea în istoria culturii noastre naționale: „Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și cite o stea va vesteji pe cer în depărtări, pînă cînd acest pămînt să-și strîngă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de țăria parfumurilor sale”.

CLIO ANUNȚĂ

ULTIMELE

SECRETE

ALE LUXORULUI

Zeița Junet are schițat pe față un zîmbet ce amintește de cel al Monei Lisa. Faraonul Amenhotep III (1417-1379 î.e.n.), privind drept înaintea, strînge în mîna stîngă un document. Horemheb, unul dintre succesorii săi (1348-1320 î.e.n.), ingenuncheat, ține în mîini două vase. Sînt statui vechi de 3 000 ani și au fost găsite — împreună cu alte două, reprezentînd pe zeul Atum și pe zeița Hator — printr-o întîmplare, în curtea templului din Luxor, informează revista *Newsweek*.

Autoritățile egiptene luaseră hotărîrea de a întreprinde lucrări de consolidare a monumentului amenințat de infiltrările apelor Nilului și a sistemului de canalizare al orașului modern Luxor. Pe cînd se executau sondaje, cazmalele au lovit, la mai puțin de un metru adîncime, într-o statuie de granit. Era cea a faraonului Amenhotep III, cel care a poruncit ridicarea principalei construcții a templului.

Statuile și inscripțiile ce le împodobesc s-au conservat în perfectă stare. Se crede că ele au fost ascunse pentru a fi salvate în timpul invaziei asirienilor, care a avut loc în vremea celei de a XXV-a dinastii (745-650 î.e.n.). Descoperirea este considerată drept una dintre cele mai importante făcute în acest secol în Egipt.

D. M.

VICTOR SLĂVESCU:

Note zilnice

Decorul politic al intervalului ce urmează, pînă la 3 septembrie 1940, a fost jalonat în introducerea la episodul anterior¹. Înainte însă de a relua cursul însemnărilor lui V. Slăvescu, doar o mențiune. În răstimpul acesta, după cum cititorul va constata, economistul român va ieși din guvern, iar busola lui va înclina tot mai mult spre reluarea muncii

științifice. Astfel, la 25 iulie 1940, scrie: „Îmi organizez cărțile pentru a mă așterne pe lucrul ce mi-am propus: reeditarea operelor [economice ale] lui Al. D. Moruzi și D.P. Marjani“. O activitate pe care o va continua în mijlocul unor zguduiri politice și sufletești de o amploare și mai mare decît pînă atunci.

1940

Vineri, 10 mai. La 8 dimineața, gl. [Radu R.] Rosetti îmi telefonează că a auzit la radio că Germania a intrat în Olanda, Belgia și Luxemburg². Franco-englezii le dau ajutor. Intrăm într-o fază nouă și desigur sîngerăoasă a războiului.

La 10 ¹/₂, în Piața Palatului regal, pentru paradă. Toată lumea comentează evenimentele. Mare îngrijorare...

Sîmbătă, 11 mai. Sînt chemat la 10 ¹/₂ de Sibiceanu la Gh. Tătărescu acasă. Acolo, în salonul lui cel mare, erau convocați toți miniștrii. Ne aduce

la cunoștință că a hotărît să prezinte demisia guvernului spre a pune capăt unor zvonuri interne și spre a relua încrederea suveranului într-un nou guvern...

După-amiază, la 3 ¹/₂, sînt chemat de Tătărescu, unde mai găsesc și alți colegi. Tătărescu introduce pe fiecare în parte spre a-i spune departamentul ce are. Cînd vine rîndul meu, nu mai aștept să-mi spună dacă am rămas la același departament; îl întreb eu ce schimbări face: pleacă Paul Teodorescu, interimar Ilcuș, cu 3 subsecretari: gl. [de brigadă] Constantin Nicolescu, [ce din funcția de secretar general devine subsecretar de stat în M.A.N.], [contra] amiral [Nicolae] Păis și col. [comandant de aviație Achile] Diculescu (proastă soluție); pleacă C. Angelescu și vine M. Cancicov (bună soluție), pleacă Ion Nistor și intră [Ștefan] Ciobanu [profesor de istoria literaturii române], pleacă Istrate Micescu și vine [Aurelian] Benteoiu [jurist, înainte de a prelua Ministerul de justiție mai fusese de două ori subsecretar de stat la același minister și la Ministerul de interne] (imoralitate și soluție pripită), intră [Alexandru] Cretzeanu, subsecretar la externe și iese [Titus] Popovici [subsecretar de stat] de la ec. națională...

Luni, 13 mai. La 7.30 seara sînt chemat la Tătă-

rescu la M[inisterul] al p[ă]rării [naționale], unde găsesc pe gl. Ilcuș, gl. Țenescu și unde apoi au luat parte și M. Cancicov și Mitiță Constantinescu. Discutăm măsuri de luat (parașutiști, depozit de carburanți) ca urmare a experienței făcute în ultimele zile de război; urmăm cu adîncă emoție ce se întîmplă în Occident³. Luptele ce se dau acolo arată ce înseamnă războiul modern.

Miercuri, 15 mai. Curs la Academia Comercială, între 9-10 dimineața. Apoi, la primul ministru — convorbiri în legătură cu comenzile de materii prime [în Statele Unite, în legătură cu care mai discutaseră și cu două zile înainte] și pentru confecționarea de depozite de benzină pentru armata motorizată...

Vineri, 17 mai. Aflu de fulgerătoare ofensivă germană, cu spargerea frontului între Sedan și Maubeuge. Impresie profundă... Rămîn sub impresia ofensivei germane și urmăresc cu pasiune știrile de la radio⁴...

¹ În ajun, trupele germane ajunseseră în Olanda, în fața Rotterdamului, în Belgia, pe alinașul Anvers-Louvain, iar trupele franceze erau obligate să se retragă pe râul Meuse. La 13 mai, Wilhelmina, regina Olandei (1890-1948), s-a refugiat, urmată de guvern, în Marea Britanie; trupele germane au pătruns în Liège și s-au apropiat de Sedan.

⁴ După capitularea Olandei (15 mai), a doua zi are loc la Paris o consfătuire între W. Churchill, devenit prim-ministru al Marii Britanii la 10 mai, și premierul Paul

¹ Magazin istoric, nr. 5/1989. Precizăm că în redarea textului din *Note zilnice* întreruperile au fost marcate prin trei puncte; notele care nu poartă altă mențiune și cuvintele între paranteze drepte ne aparțin. Ortografia a fost adusă în concordanță cu normele actuale.

² În seara aceleiași zile, generalul R.R. Rosetti scria în carnetul său: „V. Slăvescu îmi spune că știa de la 6 mai despre apropierea atacului german și a transmis știrea la Paris și Londra“. Din însemnările lui V. Slăvescu rezultă că la 6 mai, singura înțelegere cu un străin a fost cu H. Klugkist. Dar în 7 mai există următoarea frază: „Vine col. Macnab, at. mil. englez, după informațiile pe care i le dau cum trebuie“. A doua zi, i-a dat generalului G. Potopescu, care pleca în Franța pentru a-și continua misiunea, „ultimele instrucțiuni“ și a participat la un dejun dat de decanul corpului diplomatic, nuntul papal Andrea Cassulo (n. 1869), la București (1936-1947), la care a luat parte și generalul Delhomme.

Miercuri, 22 mai. Ultima lecțiune la Academia Comercială... La ora 12 — conferință cu Neubacher [1893-1960], gl. Rozin, [Nicolae] Răzmeriță [director general al Casei Autonome de Finanțare și Amortizare, creată în 1931 pentru lichidarea datoriilor restante ale statului], Klugkist, maior Ratke, în legătură cu acordul, urmînd ca Neubacher să ceară de la Berlin noi instrucțiuni (forma), iar Răzmeriță să re-examineze clauzele monetare și financiare¹... Stăm suspendați de radio și urmărim cu emoție evenimentele. Ce vremuri apocaliptice.

Sîmbătă, 25 mai. Conferință, între 10-12, la cabinetul meu cu primul ministru Tătărescu, gl. Ilcuș și gl. Țenescu, în problemele de armament și la programul de intrări de materiale din străinătate în legătură cu evenimentele internaționale și cu teama intrării Italiei în război²...

Reynaud (1878-1966, care formase guvernul la 23 martie), ultimul opînd că războiul e pierdut și calea spre Paris deschisă. La 17 mai, trupele germane intraseră în Bruxelles.

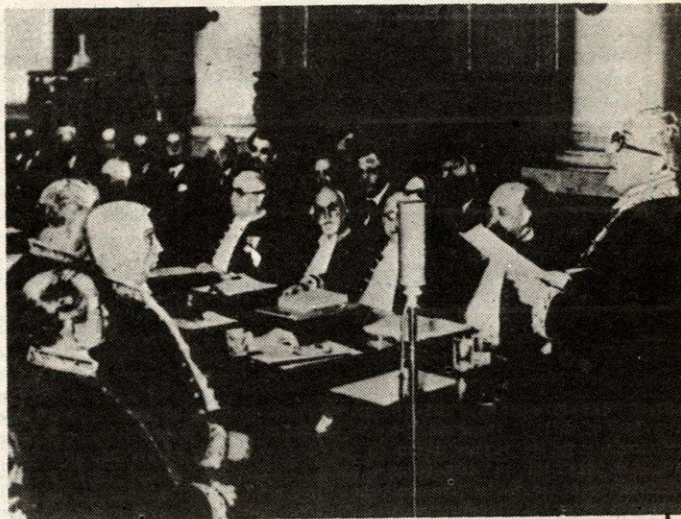
¹ Într-adevăr, la 22 mai, cînd diviziile germane au atins Canalul Mîncii, după ce în ajun dispozitivul strategic anglo-francez fusese despicat și importante forțe aliate fuseseră încercuite în Flandra, Franța fiind în pragul prăbușirii, în condițiile unor îngrijorări tot mai mari față de statutul teritorial al țării, la București a fost parafată Convenția asupra schimbului de armament german contra produse petroliere române („Pactul petrolului”). Dar negocierile au continuat asupra calculului prețurilor.

² Acești factori influențau, incit la 27 mai să nu mai poată fi tergiversate convorbirile cu Neubacher; ele sînt încheiate prin semnarea „Integrării aîde-mémoire-ului din 6 martie 1940”, chiar în ziua în care regele Léopold al Belgiei capitulează și începe din plin evacuarea trupelor și materialului britanic de la Dunkerque. Pînă la 4 iunie, au fost evacuați 337 000 militari, din care 112 000 francezi. „Englezii abandonează pe plaja de la Dunkerque 2 400 tunuri, 700 tancuri, 130 000 autocamioane și alte materiale de război” (L. Lo-ghin, *Acțiunile politice și diplomatice. Cronologie*, București, 1984, p. 39). Un episod cucerit reține V. Slăvescu în 28 mai 1940: „Primesc pe colonel Macnab, atașat militar al Angliei, care îmi oferă 3 000 tone sîrmă ghimpată, livrabilă imediat. Nici un cuvînt de gravele evenimente în curs”. Urmarea ofertei o aflăm la 11 iunie, cînd Macnab revine pentru a informa „că nu mai poate da sîrmă ghimpată”.

Vineri, 31 mai. Lucrez cu gl. Nicolaescu și col. Sireteanu la lucrări curente de echipament. Vine Gh. Caranfil de la Min. af. străine în chestiunea comenzilor de materiale prin Irimescu pentru care avem nevoie de aprobarea în acordarea „navicertului” din Anglia [document prin care o țară beligerantă atestă că nu are obiecții la transportul maritim dintr-o țară neutră, în cazul respectiv din S.U.A., a unor mărfuri specificate]... Rostesc [la Academie] cuvîntarea mea de recepție, vorbind de Dionisie Pop Marțian [1829-1865]³. Îmi răspunde foarte cald și foarte frumos Andrei Rădulescu. Mare satisfacție pentru mine...

Sîmbătă, 1 iunie... Primesc la ora 6 [p.m.] pe Fabricius, ministrul Germaniei... Îmi spune că circulă zvonul că Gafencu a demisionat, fiind înlocuit cu Gigurtu, iar [ing. Ion] Macovei [care lucra la căile ferate din 1911, fiind, din 1935, director general al C.F.R.] este ministrul [lucrărilor publice și] comunicațiilor [în locul lui I. Gigurtu]. Îi spun că nu știu nimic, cum era și cazul... Cînd ajung seara acasă află că este adevărată demisia lui Gafencu și celelalte. De ce?⁴

Luni, 10 iunie... După-amiază încep examenale la Academia Comercială. La ora 7, la Urdăreanu, spre a-l pune la curent cu înzestra-

31 mai 1940. Victor Slăvescu rostindu-și cuvîntul de recepție la Academia Română, despre viața și opera economistului Dionisie Pop Marțian

³ Pregătirea discursului de recepție la Academia Română a început la 26 decembrie 1939 și a fost încheiată la 5 mai 1940. Tipărit, discursul însuma 16 pagini format mare (*Acțiune, LXXVII, Viața și opera lui Dionisie Pop Marțian, Discurs rostit la 31 mai 1940 în ședința publică solemnă de Victor Slăvescu, cu răspunsul d-lui Andrei Rădulescu, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1940, 29 pagini*). „El subliniază cel dintîi că independența politică a unei țări nu valorează mare lucru dacă lipsește independența economică”.

rea armatei, spre a primi planurile [Henri] Coandă [privind invenția unui proiectil special, ale cărui schițe fuse-

⁴ De fapt, demisia ministrului de externe G. Gafencu, devenită oficială la 1 iunie, fusese înaintată la 29 mai 1940, a doua zi după ce, în condițiile în care se contura clar prăbușirea frontului francez și orice sprijin din partea guvernelor de la Londra și Paris era exclus, primul-ministru Gh. Tătărescu, în prezența și a lui E. Urdăreanu, îi ceruse ministrului german W. Fabricius să comunice guvernului său dorința largirii colaborării.

Din dosarele istoriei

La câteva ore după declanșarea agresiunii naziste împotriva U.R.S.S., postul de radio Berlin (ora 9.10, 22 iunie 1941), a difuzat nota remisă de ministrul de externe al Reichului ambasadorului sovietic, în care se făceau ample referiri la pactul de neagresiune din 23 august 1939 și la tratatul de prietenie și frontieră din 28 septembrie 1939, în al cărui cuprins se afirma: „Delimitarea sferelor de interese, Reichul german declarând că renunță la orice influență în Finlanda, Letonia, Estonia, Lituania și Basarabia, în timp ce teritoriul fostului stat polonez pînă la frontiera delimitată de râurile Narev, Bug și San era încorporat la Rusia conform dorinței guvernului sovietic... Germania a asistat în chestiunea Basarabiei, împotriva României” (A.S.B., Fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, Dosar 78, nenumerotat). Într-adevăr la 27 iunie 1940, ministrul Germaniei W. Fabricius, din partea lui von Ribbentrop, și, separat, Manfred von Killinger, aflat la București în calitate de „inspector diplomatic pentru Balcani al Ministerului de externe al Reichului”, au comunicat lui Carol II să se accepte cererile ultimative ale U.R.S.S. din 26 și 27 iunie (Magazin istoric, nr. 11/1985, p. 23). După aceste convorbiri, în aceeași seară, regele nota în jurnalul său: „De fapt, deși ne-am apropiat de Germania, ea ne-a vîndut fără scrupule interesele sale”.

Unii istorici de peste hotare reamintesc în legătură cu înțelegerea sovieto-germană din 1939 că „Churchill a denumit aceasta crearea unui «front răsăritean» pe care Germania nu va îndrăzni să-l atace”. În memoriile sale, a căror apariție a început în 1948, W. Churchill, căruia nu i-a fost străin conceptul „sferelor de influență” pe care, de altfel, personal l-a promovat activ, a explicat că „În ce privește partea sovietică, trebuie spus că necesitatea ei vitală era să țină desăvîrșirea pozițiilor armatelor germane cît mai la vest posibil” (The Second World War, vol. 1, London, ediția 1967, p. 346). Deși toate „argumentele” apărătorilor acordurilor din 1939 sînt vicioase, în prezent nu mai există dubii. Istoricii F. Kovalev și O. Rjesevski scriau, de pildă, că „Stalin nu a luat măsurile necesare de întărire a noilor frontiere, de egalare rațională a ostașilor, a armamentului și a resurselor strategice” (Pravda, 1 septembrie 1988). Anul trecut a fost publicat, pentru prima oară în U.R.S.S., un răspuns din 2 martie 1964 al mareșalului G.K. Jukov, devenit, înaintea agresiunii naziste, șeful Marelui Stat Major, și în care se spunea: „În anii 1939 și 1940 Bielorussia cuseană, Ucraina cuseană și Basarabia, după cum se știe, au fost alipite la Uniunea Sovietică. Am primit un teritoriu mare, dar complet nepregătit pentru război” (Moskovskie Novosti, 8 mai 1988). La rîndul său, K. Mamsurov, care la începutul războiului îndeplinea funcția de răspundere pe tîrîmul informațiilor și contrainformațiilor și care, ca general-colonel, a lăsat pînă la decesul său, în 1968, la Marele Stat Major, scrie în amintirile sale apărute tot anul trecut: „Este greu de imaginat o mai mare neghibie în politica militară de stat decît atunci cînd un sistem de district fortificat, bine administrat, bine înarmat și pregătit de-a lungul vechilor frontiere cu statele baltice, Polonia și România, care a costat poporul sovietic un preț înalt, a fost distrus, deoarece trupele noastre au fost puse în scenă spre vest cu 100 pînă la 300 km... Fără a construi o nouă linie de apărare a frontierelor, noi am distrus un singur și puternic «vechi» sistem defensiv” (Moscow News, 17 iulie 1988). Desigur, aici e vorba doar de un aspect care contribuie la destrămarea mitului „creării unui «front răsăritean»” împotriva Germaniei prin acordurile din 1939, avînd în vedere și faptul, consemnat de K. Mamsurov, că „Începînd din 1937 multe documente istorice au dispărut” (loc. cit.). Oricum, la sfîrșitul lunii iulie 1940, Hitler dăduse ordinul pregătirii agresiunii împotriva U.R.S.S. pentru primăvara anului următor. Aceasta a fost, de asemenea, o urmare a Tratatului din 23 august 1939, a planurilor hitleriste de hegemonie mondială.

seră trimise regelui) etc. Fiind acolo îi vine știrea că Italia a intrat în război. Îmi arată grija lui de a rămîne realment neutri, de a nu ne angaja prea mult într-o parte sau alta. El a menținut relații bune cu Germania, pentru orice eventualitate. A primit în secret un personaj politic german, cu care a vorbit despre viitoarea noastră orientare politică. Toată grija este Rusia. Schimbările avute în guvern (cu Gigurtu) sînt tot în acest sens. Mi-a povestit apoi neînțelegerile lui cu Călinescu, la începutul războiului (sept. 1939), cînd el cerea neutralitatea, în timp ce Călinescu evita acest cuvînt. Mi-a mărturisit că în ultimele luni ale vieții lui Călinescu nu se mai înțelegea bine cu Călinescu. Mi-a dat să înțeleg că nu este exclusă o schimbare de guvern. I-am spus că țin la dispoziția regelui portofoliul meu... Cred că sînt iminente schimbări de orientare politică. Totuși, înarmarea țării trebuie continuată.

Joi, 4 iulie. După-amiază [revenise din provincie la ora 13.00 în București] cînd mă pregăteam de odihnă, îmi telefonează M. Lăzeanu novela [noutatea] de care habar nu aveam. Demisia guvernului Tătărescu. Toți miniștrii schimbăți!... [Seara] trec la Tă-

¹ Încă în noaptea de 27/28 iunie, cum nota în seara următoare V. Slăvescu, s-a produs o importantă remanerie în guvern”. Cu acest prilej a continuat înlocuirea din guvern a umora dintre adepții orientării spre alianța cu Franța și Marea Britanie prin scoaterea lui I. Christu, care jucase un rol important în susținerea unor formule coresponsabile apărării intereselor naționale în negocierile cu Neubacher & Co. și despre care Slăvescu apreciasă, încă de la 29 februarie, că va „lucra cu el ca doi frați siamezi”. Bascularea lui Carol și a anturajului său spre Germania în iluzia de a se pune la adăpost, mișcare fatală pentru țară și chiar pentru cei ce o deciseră, fusese marcată la 22 iunie, opt zile după intrarea Wehrmachtului în Paris și chiar în ziua semnării armistițiului de către guvernul mareșalului P. Pétain, de anulara de către rege a creării Partidului Național. Acest act, indică o puternică orientare spre Axe și totalitarism”, își însemna atunci V. Slăvescu. După patru zile, M. Gheimeanu îi afirma „că va avea loc o remanerie ministerială”. Între timp, la 23 iunie, la Moscova, cum raporta ambasadorul german Berlinului, „Molotov mi-a făcut astăzi următoarea declarație: rezolvare

tărescu [acasă], pe care îl găsec singur. Surizător îmi spune că de mult se gînde la demisie. S-a înțeles cu regele pentru Gîgurtu, avînd încrederea Berlinului, guvern de scurtă durată¹.

Vineri, 5 iulie. Prima zi de om liber, scăpat de grijile și răspunderile ce am purtat 1 1/2 ani [ca ministru al înzestrării armatei]. Simt nevoia să-mi așez noua viață ce începe pe bazele unei noi experiențe căpătate și pe temeiul unei alte concepții, după ce

problemele basarabene nu suferă nici o amănare... Cererea sovietică se extinde, de asemenea, și asupra Bucovinei²... (Documents on German Foreign Policy, volume X, Doc. 4). „În urma unui schimb de note între guvernul sovietic și guvernul german, între guvernul sovietic și guvernul român, între acesta din urmă și guvernele german și italian, la 28 iunie 1940 Basarabia și partea nordică a Bucovinei au fost incluse în componența Uniunii Sovietice. La 27 iunie 1940, guvernul ungar, care era la curent cu poziția guvernului sovietic, considera că România va trebui să procedeze în mod asemănător față de pretențiile revizioniste ungare, luînd concomitent măsuri de mobilizare a armatei și de concentrare a trupelor la frontiera cu România” (Anale de istorie, nr. 6/1988, p. 75-76). În urma romanizării guvernamentale din 27/28 iunie, C. Argetoianu a preluat Ministerul de externe, au fost schimbați titularii la ministerele propagandei naționale și cultelor și artelor și Al. Vaidă-Voievod, I. Nistor și Ineleuț au fost desemnați miniștri fără portofoliu. H. Sima a devenit subsecretar de stat la Ministerul educației naționale. La 2 iulie 1940, cum scria în 1982 H. Sima, „la sugestia Legății germane m-am prezentat regelui și l-am rugat să ia în considerare propunerea venită de la Berlin, cerînd [regele] fără întârziere guvernului german trimiteră unei misiuni militare germane în România.” (vezi pe larg Magazin istoric, nr. 11/1985, p. 23).

¹ În noul guvern, generalul de divizie Gheorghe Mihail devenea vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, gen. David Popescu — ministru de interne. Au fost înlocuți titularii la ministerele apărării naționale, înzestrării armatei, aerului și marinei. Odată cu V. Slăvescu, au fost scoși M. Ralea, Gh. Ionescu-Sisest, prof. N. Hortolomei, Mitică Constantinescu, Silviu Dragomir, Petre Andrei, C.C. Giurescu și alții. Au intrat în guvern legionarii H. Sima, ca ministru al cultelor și artelor (plai la 8 iulie, cînd i-a urmat Radu Budișteanu, dr. Vasile Novanu, ministru al inventarului public, și Augustin Bideanu, subsecretar de stat la Ministerul de finanțe. Cum avea să noteze V. Slăvescu (19 iulie), „Argetoianu [care fusese înlocuit la Ministerul de externe cu M. Manoiilescu] îmi spune de cei din guvern: «ils sont fous» [sînt niște mîscărici]. De rege îmi spune: «je crois qu'il est perdu» [cred că e pierdut)].”

Din dosarele istoriei

Jurnalul de război al Înalțului Comandament al Wehrmachtului

30 august 1940. „La început[ul consfătuirii] șeful WFSt [Marele Stat Major — generalul A. Jodl] a expus pe scurt situația politică. Dacă nu se va realiza o înțelegere prin arbitraj [la Viena], zona intereselor germane în România trebuie apărată de atacurile altor puteri și, în consecință, ocupată de Wehrmacht în cel mai scurt timp. Ungaria și România se vor declara, după cum se poate prevedea, de acord cu aceasta. Chiar dacă după ultimele informații este de presupus că la tratativele de la Viena se va realiza o înțelegere, pregătirile pentru ocuparea zonei petrolifere românești trebuie deocamdată continuate. [Încă în dimineața de 28 august s-au dat ordine, în conformitate cu dispozițiile lui Hitler din 26 august, ca în trei zile să fie pregătite 4 divizii blindate și 2 motorizate, unități de parașuțiști și trupe aeropurtate «pentru a fi în stare să ocupe imediat districtele petrolifere românești, în cazul eșecului noilor încercări de mediere politică». Concomitent, la Berlin fusese definitivată harta Dictatului de la Viena în legătură cu care Hitler conferea, în aceeași zi, cu Ciano și von Ribbentrop (Magazin istoric, nr. 11/1985, p. 28)].

Șeful Aus Abw [spionajului și contraspionajului, amiralul W. Canaris] a raportat despre măsurile pentru apărarea zonei petrolifere. Pentru contracararea actelor de sabotaj și a loviturilor directe sînt gata pregătite și la dispoziție pentru imediată utilizare:

1. cca. 150 oameni, în frunte cu ofițeri capabili, la Ruse, pe Dunăre, cca. 150, la București și în zona petroliferă, în jurul Ploieștilor; acești oameni au uniforme și arme și pot pătrunde în zona petroliferă în 15-20 ore după darea alarmei;

2. 6 cutere pe Dunăre și 2 ambarcațiuni cu armamentul necesar;

3. armament camuflat pe tancuri petrolifere.

Ordinul pentru utilizarea acestor forțe de ripostă trebuie dat, pe cit se poate, cu 24 ore înainte.

Șeful Op. Abt. [Secției de operații] a comandamentului Luftwaffe propune folosirea Regimentului 1 vînători parașuțiști, cu trei batalioane...

I-a der Op. Abt. des Gen. St. dH [Șeful Secției de operații a Statului major al armatei de uscat] raportează că începînd [cu] 1.9 [septembrie], în zona Viena, Corpul XXXX de artilerie motorizată de sub comandă generalului Sturmme, împreună cu diviziile 2 și 9 blindate și 13 (motorizată), va fi gata pregătută... Corpul [XXXX] poate, dacă nu se va lăsa de rezistență, să ajungă în 3 zile la granița româno-ungară, iar în 5 zile în zona petroliferă de la Ploiești, aducînd și vehiculele pe roți printr-un marș al acestora pe 2-3 șosele, iar vehiculele pe șenile prin transport feroviar pe 2 căi ferate. În continuare, pot interveni: Regimentul de infanterie motorizată «Gross Deutschland» [Germania Mare] și Regimentul motorizat SS «Adolf Hitler», care se găsesc actualmente în Alsacia-Lorena, putînd deveni gata de marș în 48 ore și după alte 48 ore să se afle la granița germano-ungară. În afară de acestea, sînt prevăzute două divizii de infanterie pentru o ulterioară schimbare a corpului motorizat. Din cauza caracterului greoi al traficului feroviar ungar, transporturile pe căi ferate care vor străbate Ungaria trebuie stabilite cu 1-2 zile înainte.

În încheiere, șeful WFSt, a precizat, că, deocamdată, aceste măsuri de bază sînt suficiente. Pregătirile trebuie să continue pe această bază. Führerul intenționează ca după stabilirea noilor granițe între Ungaria și România să trimită în România o puternică misiune militară germană. (Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab), Band, I, 1. August 1940-31. Dezember 1941, Erster Halbband [în continuare K.T.O.K.W.], München, 1982, pp. 52-53).

31 august 1941. „Azi dimineața a fost un incident cu Fabricius care a protestat împotriva comunicatului de aseară, cerînd să se șteargă cuvintele că totul ne-a fost impus. Ar dori să zicem că am primit arbitrajul [de la Viena] de bunăvoie. S-a refuzat, spunîndu-i că e prea tîrziu, căci s-a și publicat” (Însemnare a lui Carol II).

am cunoscut atîția oameni, sub alte aspecte și nu din cele mai favorabile...

La 11 $\frac{1}{2}$ mă duc la B.N.R. la [Oscar] Kiriacescu [unde fusese viceguvernator și era administrator] pentru a aranja cu el reluarea postului meu de dir. gl. la Creditul Industrial...

La ora 6, la Creditul Industrial, ședința consiliului în care se ia notă de revenirea mea... Mă reîntorc acasă, unde la 7 primesc vizita lui Neubacher, care vine să-și exprime regretul că nu mai putem colabora.

Comentînd noul guvern, nu are cuvînte de apreciere sau aprobare: „Pe noi nu ne interesează politica dv. internă și nu dorim să indicăm persoane¹. Lucram foarte bine cu fostul guvern Tătărescu, numai cu Ghelmegeanu nu prea aveam relații bune...” „În politica externă crede că rușii se vor opri, idem ungrilor și bulgarii vor rămîne liniștiți, dar va trebui să se între cu ei în negocieri...”

Luni, 8 iulie... La telefon ing. C. Bușilă mă roagă și mă invită să reîntrez în Consiliul de administrație al Creditului pentru întreprinderi electrice. Mulțumesc călduros, dar refuz principal, toate consiliile.

¹ Nu era prima oară cînd Neubacher participa la operațiuni de intoxicare politică. De pildă, la 29 iunie îi spusese aceluiași interlocutor: „Germania n-a știut nimic. Ambasadorul german [la Moscova, din 1934, contele Friederick Werner von der Schulenburg (1875-1944), a fost, anterior, ministru la București] „hat sich blamiert“ [a fost blamat] căci a raportat în ajun că Rusia rămîne liniștită [în fapt, la 25 iunie, conform instrucțiunilor primite, Schulenburg comunicase răspunsul pozitiv al Germaniei, conform „înțelegerilor de la Moscova“, din 23 august 1939, ceea ce se transmisese spre informare și Legației germane la București]” (*Documents on German Foreign Policy*, vol. X, Doc. 131). Acțiunea rusească este de pus în legătură și cu acțiunea ambasadorului [Stafford] Cripps [1889-1952] al Angliei la Moscova (între 1940-1942). Germania nu ne poate ajuta azi, fiind angajată în Vest. După aceea vor vedea rușii... Menținerea liniștită a României și a regiunii petrolifere este pentru Germania de un interes vital”.

Primesc pe [inginer] Pencescu-Kertsh [mare financiar, proprietar al „Garajelor Leonida” președintele Camerei de Comerț din București], care vine să-mi ofere să reiau președinția la U.G.I.R. Refuz categoric. Motive principale. Apoi cred că industriași, după atitudinea mea de a le restringe preferurile [la comenzile pentru armată], nu mă pot avea în simpatie. Ne vom găsi în fața unor schimbări mari cu organizarea vieții economice, în noua situație politică ce se creează. Vreau să rămîn cît mai departe și mai în afară [la 13 august, față de refuzul de a reveni ca președinte, lui V. Slăvescu i s-a comunicat numirea ca membru pe viață al Comitetului U.G.I.R. și vicepreședinte]...

Vineri, 30 august... Pe cînd ascultam pe la 8 $\frac{1}{2}$ seara radio, ni se comunică brusc că toate transmisiunile muzicale sînt întrerupte și că la 11 noaptea se va da un comunicat special. Am simțit un fior în suflet, căci ne-am dat imediat seamă că s-a întîmplat ceva dureros pentru noi la Viena, unde avea loc arbitrajul Germaniei și Italiei...

La ora anunțată nu s-a transmis nici un comunicat, însă prin aparatul meu prost, am aflat de la Budapesta, destul de trunchiat, noua linie de hotăr, trasă la Viena. Am înghețat. Facem fel de fel de presupuneri, neavînd puțința de a afla adevărul.

Ne-am culcat sub impresia celor auzite, cu inima frîntă de durere.

Sîmbătă, 31 august. La 7 fără un sfert [dr. Alexandru] Corpaci [matematician, specialist în geodezie, fost mediator al fiului lui V. Slăvescu] a aflat la radio noua linie, care ne-a înmărmurit. Am aflat și de ținerea celui de-al doilea Consiliu de coroană, care a aprobat această linie. Garanția germană ne mai dă

oarecare liniște, dar cu ce preț? Ce trebuie să fie în sufletul Ardealului!

După amiază, la 2 $\frac{1}{2}$, plec [din Cotești] cu soția Năcescu [Yvonne și ing. Dan Năcescu — director al Creditului Industrial] la București, unde ajung la 6 $\frac{1}{2}$. După ce văd enorma corespondență, mă informez de la Lăzeanu de cele întîmplate. Printr-un act brutal, Ribbentrop și Ciano au cerut acceptarea arbitrajului obligatoriu al Axei în diferendul nostru cu Ungaria. Consiliul de coroană, în plină noapte, admite. Apoi fără nici o discuție ni se impune linia cunoscută. Ribbentrop și Ciano au fost foarte duri cu Manoilescu, neavînd încredere în sinceritatea României. Gafencu, după spusa lui Ribbentrop, ar fi spus la Moscova [unde fusese numit ministrul României, la 27 iulie] că noi numai de formă am adera la Axă.

Seara, la 9 $\frac{1}{2}$, vorbește Manoilescu, relatînd faptele întîmplate. Nu mi-a plăcut tonul plîngător, atacurile în ce privește trecutul și laudele lui proprii.

Luni, 2 septembrie. Un moment, la gl. Rosetti, la Academie. Reîncep activitatea la Creditul Industrial — Consiliul Bancar [la 10 iulie își reluasese și funcția de președinte al Consiliului Superior Bancar]... Seara la 9, la Gr. Carp, pe care îl găsesc foarte impresionat de hotărîrea de la Viena. Complet deziluzionat de atitudinea Germaniei, pe care o socotește o mare greșeală politică. ■

Introducerea și notele științifice:
Eugen PREDĂ

² G. Gafencu avea despre „garanția teritorială” a Axei, acordată imediat după impunerea Dictatului de la Viena, următoarea opinie: „Această fișă de consolare pentru o țară amputată fără îndurare semnifică în realitate că, începînd de la linia Prutului și Dunării de Jos, unde Rusia se oprise, începea zona de influență germană, unde nici o altă influență străină nu mai era tolerată” (*Preliminaires de la Guerre à l'Est*,... p. 77).

CELE 14 000 INSULE INDONEZIENE ȘI ÎNCEPUTURILE ISTORIEI LOR

JEAN BRUHAT

Situată în sud-vestul Oceanului Pacific, între Asia de sud-est și Australia, Indonezia se prezintă ca un uriaș arhipelag (cel mai mare din lume) de origine continentală și vulcanică, constituit din aproape 14 000 insule, care se întind, de la vest la est, pe circa 2 100 km, iar de la nord la sud pe mai bine de 4 400 km.

Cele mai mari insule sînt Kalimantan¹ și Sumatera, urmate, ca mărime, de Sulawesi și Java pentru că, spre est, arhipelagul se piardă într-o puzderie de insulițe, de cele mai ciudate forme. Linia ecuatorului străbate Sumatera și Kalimantanul, Java rămînînd la cinci grade lati-

tudine sudică. Climatul ecuatorial, umed, cu influențe musonice și cu o temperatură constantă tot timpul anului, peste 26 grade C, asigură zonei condiții naturale privilegiate. Indonezia, una dintre cele mai bogate țări ale Asiei în resurse minerale (petrol, staniu, cupru, bauxită, nichel, huiță, metale prețioase etc.), are o populație de peste 150 000 000 locuitori.

Bogățiile arhipelagului i-au atras pe europeni încă de la începutul sec. XVI: în 1511, portughezii au cucerit insulele Moluce, iar în 1641 olandezii au ocupat Malacca, asigurînd Companiei Indiilor de est monopolul comerțului cu Indonezia, ceea ce a dus la exploatarea intensivă a avuțiilor țării. La scurt timp, întregul arhipelag indonezian a devenit colonie olandeză, situație care avea să se mențină aproape 350 ani, pînă la 17 august 1945, cînd forțele mișcării de eliberare

¹ Kalimantanul se mai numește și Borneo. Nordul și nord-vestul insulei sînt ocupate de statele Sabah și Sarawak (Malaysia) și de sultanatul Brunei (independent din anul 1984).

națională — participante alături de trupele aliate la lupta de eliberare a insulelor de sub ocupația japoneză, din timpul celui de-al doilea război mondial — au proclamat independența țării.

În ciuda încercărilor englezilor (încheiate în noiembrie 1945) și apoi ale olandezilor de a înăbuși cu forța armelor tinărul stat (1947-1949), Olanda a recunoscut în 1949 independența Indoneziei, care, la 17 august 1950, s-a proclamat republică independentă. La 1 mai 1963, Irianul de Vest a fost și el inclus la Indonezia, iar în iulie 1976 teritoriul Timorului a devenit provincie a țării.

Orașe ca în basme

În anul 1891, la Trinil, în centrul insulei Java, au fost descoperite rămășițe de oase și o calotă craniană de pitecantrop — omul de Java sau „pitecantropul de la Trinil”, cum este cunoscut în lumea științifică — înrudit pare-se cu sinantropul dezgropat în apropiere de Beijing, la Zhoukoudian¹. Descoperirea a născut întrebarea dacă Indonezia nu poate fi socotită unul dintre leagănele omenirii. De altfel, urme preistorice din neolitic — rămase de la amestecul de populații care au trecut pe acest teritoriu, populații venite din Filipine, Noua Guinee și Malacca — se întindesc la tot pasul în arhipelag.

Lumea indoneziană se înfățișă în vechime ca o aglomerare de sate cu trăsături originale. Pământul constituia proprietatea comună a tribului; căpetenia satului, desemnată cu acorul tuturor, era păstrătorul datinilor. Alt element de unitate consta în fondul de credințe animiste, ale cărui urme se regăsesc, în ciuda apariției unor noi religii, în tot cursul istoriei indoneziene.

Vechile populații indoneziene atinseseră un înalt grad de civilizație. Prelucrarea metalelor (aur, aramă, bronz, fier) le era familiară. Cunoșteau meșteșugul țesutului și olăritului. Știau să irige solul și să cultive orezul. Locuiau în case construite din lemn trunic, unele fiind chiar bogat sculptate. Este faza prehindusă a civilizației indoneziene, care se dezvoltă în Sumatera, în Java și în insula Bali. În schimb, în Kalimantan (Bor-

neo), această civilizație a pătruns numai printre triburile de pe litoral și din cimpurile accesibile, situate pe marginea rurilor.

Lumea indoneziană a intrat foarte curînd în legături cu civilizația de un nivel superior, care au influențat-o foarte puternic. După cele mai vechi cronici chineze, între China și Indonezia ar fi ființat legături comerciale încă de la începutul sec. II e.n. Epopeile indiene, ca și scrierile lui Ptolomeu menționează o lume insulară, situată în răsăritul Indiei, cu orașe bogate ca în basme, dar și cu populații rămase în sălbăticie. Cele dinți contacte cu India trebuie să fi fost foarte vechi. Legenda javaneză a lui Aji Saka, prințul venit în insule din India, are un temel istoric. De la el poporul din Java a învățat scrierea și primele noțiuni de astronomie și cronologie. A existat deci un curent permanent, foarte vechi, probabil de la începutul erei noastre, care i-a purtat pe indieni spre insule. Influența lor s-a manifestat simțitor și în Java, și în Sumatera, pătrunzînd pînă în Kalimantan, de vreme ce acolo s-au găsit inscripții indiene.

Încă dinaintea sosirii indienilor, indonezienii erau navigatori destoinici; poate că nici nu au avut nevoie de sprijinul indian pentru a se iniția în astronomie. Dar India le-a adus și altceva: o cultură artistică elaborată și modele de instituții politice de un nivel superior rînduieților clănurilor și triburilor populațiilor indoneziene. Ar fi totuși impropriu să se vorbească despre o „colonizare hindusă”.

Situarea Indoneziei, între Oceanul Pacific, Oceanul Indian și Marea Chinei de Sud, în condițiile unui mediu geografic deosebit de propice, a favorizat popularea insulelor din cele mai vechi timpuri și înflorirea uneia dintre cele mai reprezentative și specifice civilizații din sud-estul Asiei. Este perioada de început, pînă în veacul XV, trecînd prin evul mediu indonezian, cum îl denumesc cercetătorii, pe care o evocă profesorul Jean Bruhat, specialist în istoria acestei țări, în lucrarea sa *Histoire de l'Indonésie*, din care reproducem — în text prescurtat — cîteva pagini, cu titlul și subtilurile redacției noastre.

F.D.

În teritoriile „Sawah” (cîmpurile inundate), culturile îngăduiau hrănirea unor populații numeroase, unite prin efortul de a construi și întreține complexe lucrări de irigații. Comunitățile sătetești erau supuse unei autorități superioare, princiară sau regală. Existau elemente de administrație, un sistem de taxe, plătit de populația rurală, o rețea de căi de comunicație, pentru a asigura transportul prisoșului de recoltă. O oaste era pe cale de formare, existau orașe și o curte (*kraton*) în jurul principelui. Se dezvoltă deci o civilizație feudală, „de curte”, rafinată, cea care va înfăptui un fel de sinteză a tradiției indoneziene și a „noului”, adus de hinduși.

Vestitul Borobudur

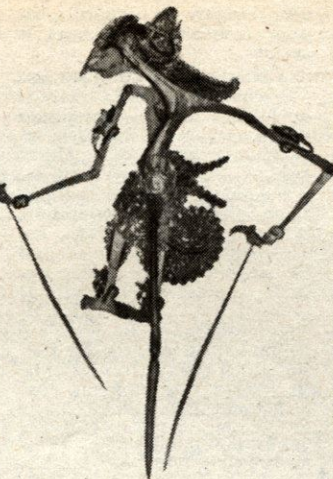
Așadar, în jurul anului 400 e.n., insulele indoneziene aveau strînse legături cu țările vecine. Cum India juca însă atunci un important rol istoric, prin ea au pătruns în Indonezia și alte curente, ale căror origini erau și mai îndepărtate: Arabia, Persia, Europa. În tot acest timp, focarele de civilizație locală au rămas Sumatera și Java. În Sumatera existau două regate indo-malaysiene: în mijlocul insulei — Malayu (a cărui capitală se găsea pe locul actualului oraș Djambi), iar în partea de sud — Shrivijaya, cu capitala în apropierea actualului Palembang. Regatul Shrivijaya (cel mai însemnat) își întindea autoritatea nu numai asupra Sumaterai (țările Menangkabau și Batak), dar și asupra terito-

¹ Magazin istoric, nr. 10/1976.

riului actualelor state Kampuchia, Thailanda și Sri Lanka, asupra celei mai mari părți din Java, asupra ținuturilor litorale ale Kalimantanului și asupra Filipinelor.

Baza economică a puterii sale se sprijinea îndeosebi pe activitatea maritimă. În Java — insula cea mai bine cultivată și cea mai locuită —, rânduiala regatelor era mai puțin limpede. În sec. VIII aceeași dinastie, Sailendra, domnea și în regatul Shrivijaya și în centrul Javei. Se pare că Sumatera — care controla strimțurile străbătute de navigatorii ce călătoreau spre China sau insulele mirodeniilor (Moluce) — și Java și-au disputat multă vreme înflorirea. Acolo — în Sumatera și în Java — de foarte devreme (și probabil la inițiativa indienilor) s-au întemeiat orașe comerciale, capabile să făurească adevărate imperii comerciale, care au dominat arhipelagul. Java beneficia, de altfel, de o agricultură înfloritoare (care putea deci furniza orez insulelor mirodeniilor) și de o așezare geografică ce favoriza înființarea porturilor de escală.

Din această epocă de înflorire a civilizației indoneziane s-au păstrat numeroase mărturii. Un pelerin chinez care, în drumul său spre India, a petrecut șapte ani la Palembang, ni-l înfățișează ca pe un centru de studiere a buddhismului. În acea epocă, în podișul Dieng, din mijlocul Javei, se înalță un ansamblu de sanctuare închinat zeului Șiva: construcții de o mare simplitate, cu o arhitectură remarcabilă, în jurul cărora s-au găsit temelii ale unor case, care trebuie să fi fost indoneziane, căci țin de un tip foarte deosebit de construcție. Din veacurile VIII-IX datează vestitul Borobudur, monument funerar tipic indian, situat pe vârful unei coline, care domină Valea cu orez, edificiu înălțat de arhitecți necunoscuți, ce au lucrat la el timp de câteva zeci de ani. Cei șase kilometri de basorelieuri care îl decorează alternează realismul peisajelor și al dansurilor cu înfățișarea hieratică a scenelor din viața lui Buddha.

Marionetă plată sculptată în lemn, din insula Java

Regatul lui Airlangga

Regatul Shrivijaya și-a păstrat la început autoritatea asupra coastei răsăritene a Sumaterai, a insulelor învecinate, peninsulei malaysiene, sudului Mării Chinei, a purtat războaie victorioase împotriva Kampuchiei și a menținut relații prietenești cu regatele din India. Faima sa a ajuns în lumea arabă, unde se știa că din regatul indonezian sosesc felurite produse: staniu, fildeș, mirodenii, lemn scump, camfor ș.a. Porturile indoneziane erau frecventate de negustori și călători veniți din toată Asia și, în mod deosebit, din China. La școlile din regat veneau să învețe tineri originari din Extremul Orient. Dar confruntările cu Java și indonezii cu regatul din partea de apus a Javei au slăbit puterea Shrivijayei.

Numele unui rege din Java, Airlangga (mort către anul 1049), apare în cronici ca unificator de ținuturi. La început, nu stăpânea decât împrejurimile Surabayaei, apoi și-a extins dominația asupra răsăritului insulei. Din vremea lui datează una dintre cele mai vechi opere ale literaturii java-

neze, *Arjunavivaha*, o imitație după epopeea indiană *Mahabharata*. La moartea lui Airlangga, regatul pe care urma să-l împartă celor doi fii ai săi s-a destrămat. Dar un alt regat, Kadiri, a cunoscut o mare strălucire. El controla ținutul Bali, mai multe insule din arhipelagul Sondelor, coasta apuseană a Kalimantanului și sudul insulei Celebes.

Această dezvoltare a puterii maritime a regatului Kadiri trebuie pusă în legătură cu schimbările care s-au petrecut în situația generală a arhipelagului în veacul XII. Negustorii sosiți din apus erau tot mai numeroși. Vizitau insulele fie pentru a cumpăra mirodenii și lemn de preț, fie numai făcând escale în drum spre China. Mulți dintre ei erau musulmani, arabi, dar și originari din Gujarat (India), unde Cambay continua să reprezinte un centru comercial activ. Molucele — insulele mirodeniilor — au început să joace un rol tot mai însemnat.

Un nou regat s-a înființat în vecinătatea așezării Singhasari (azi Malang, în răsăritul Javei), cu un rege pe jumătate legendar, pe jumătate descins din istorie, pe nume Angrok. Prezența acestui prinț în cronică indoneziană *Pararaton* sau *Cartea regilor* a reprezentat reacția Javei de respingere a influenței copleșitoare a Indiei. Fiu de țărani, Angrok a luat puterea, ucigând pe regele Kadiriului, cu a cărui văduvă s-a căsătorit.

A urmat o perioadă tulbură, care a ținut până în 1292, când cel din urmă rege din Singhasari, Kertanegara, a fost omorât în timpul unei răscale. S-a încheiat astfel „evul mediu javanez”, cum afirmă unii istorici. După prăbușirea imperiului Shrivijaya, a urmat o decădere a civilizației indoneziane. Prima ei vîrstă de aur se sfîrșise. Dar din această frământare s-a născut un nou regat, întemeiat de principele Wijaya, ginerele lui Kertanegara, regat care va aduce o adevărată renaștere a civilizației autohtone.

Noua formație statală a ajuns la apogeu sub domnia

regelui Rajasanagara, al cărui mare dregător, Gajah Mada, a fost o personalitate remarcabilă. Este vorba despre regatul Madjapahit, a cărui istorie ne-a fost povestită de poetul Prapanca, autor al poemului *Nagarakertagama*. Întinderea principatului era considerabilă: cuprindea Java, Bali, Sumatra — cu ce rămăsese din regatul Shrivijaya —, coastele insulei Kalimantan și insulele de la răsărit de Kalimantan. În acea epocă, indonezienii dețineau practic monopolul mirodeniilor. Căci suveranii regatului Madjapahit erau stăpînii porturilor.

Comerț cu mirodenii

Regatul Madjapahit avea un foarte mare număr de vasali: suverani care plăteau tribut și acceptau supravegherea țărmurilor lor de către flota javaneză, păstrînd însă, în fapt, o mare libertate de acțiune. Cei mai mulți dintre ei erau acele căpetenii locale, care, mai tîrziu, în vremea dominației coloniale, aveau să fie sau prizonieri de portughezi și olandezi, sau folosiți de ei. La început, autoritatea acestor căpetenii nu era ereditară. Se înconjurau de oameni mai tineri, care, îndrumați, învățați exercițiului puterii, iar cînd căpetenia îmbătrînea, unul dintre aceștia îi prelua treptat prerogativele puterii. Căpetenia locală se putea trage și dintr-un negustor malaysian care, venind din peninsula, din Sumatra sau din Java, înființase un comptuar într-una dintre insulele arhipelagului, se înconjurase de sclavi, își alcătuisse o gardă personală, percepușe taxe de la navele aflate în tranzit și biruri de la populațiile locale. Puterea unei astfel de căpetenii depin-

dea, desigur, de numărul „bazelor comerciale” pe care le deținea.

Administrarea propriu-zisă a regatului revenea marelui dregător, care îndeplinea și funcția de „mai marele” palatului, ca Gajah Mada, care a încercat o codificare a legilor și datinilor indoneziane. Capitala, Mojokerto, la sud-vest de Surabaya, era un oraș foarte mare, locuit de slujitori, de curteni, dar și de oameni săraci, veniți de pretutindeni, cu nădejdea de a găsi fie de lucru, fie de milă și pomană. Din ziduri, din porțile monumentale, din templele orașului nu a rămas pînă astăzi mai nimic. Cîteva obiecte se păstrează în muzeul din Trowulan, de pe locul fostei Capitale.

În sec. XIII, contactele cu lumea s-au înmulțit. Plecat din China către 1291, Marco Polo — a ajuns pe coasta sud-estică a Sumaterei, unde s-a oprit un timp, înainte de a porni spre Ceylon (Sri Lanka). Dar nu întîmpînd venise Marco Polo din China, ca ambasador al hanului Kubilay. China avea legături cu lumea indoneziană. În a doua jumătate a sec. XIII, Kubilay încheiase cucerirea Chinei. Pînă atunci, principii indonezieni se mulțumiseră să trimită daruri la curtea chineză, în virtutea unei vasalități foarte teoretice, Kubilay vroia să și consolideze însă autoritatea. De aceea, în 1292, el a hotărît trimiterea unei flote și a unei oștiri puternice în Java. Generalii săi au încercat să se amestece în luptele dintre regii Indoneziei. Dar forțele lor astfel răspîndite au fost învinse și flota chineză a trebuit să părăsească apele Indoneziei.

Mult mai însemnată decît expediția în sine a fost însă împămîntenirea chinezilor, soldați și marinari, rămași pe

loc în arhipelagul indonezian. Acești chinezi, chiar căsătoriți cu femei băstinașe, aveau să-și păstreze obiceiurile proprii, transmitîndu-le copiilor lor, și să alcătuiască un grup distinct în masa poporului indonezian, grup care, sportit cu numeroși emigrați, avea să joace ulterior un rol hotărîtor în viața economică a țării.

În jurul anului 1350, imperiul Madjapahit trecea prin grele frămîntări: lupte pentru succesiune, împărțirea averilor, războaie civile. Principii mai mărunți își recăpătaseră treptat independența. Paza mărilor nemaifiind asigurată, pirații și aventurierii mișunau în apele lor. La sfîrșitul veacului XIII, un nobil javanez se așeza la Malacca, transformînd-o într-o metropolă a comerțului. Prințul de Malacca avea să se încoroneze în 1414, sub numele de Mohamed Iskandar șah: era deci musulman.

În Java se mai vorbește și de un anume Malik Ibrahim, mort în 1419, din care tradiția a făcut un apostol al islamului. Trebuie să fi fost un negustor venit fie din Persia, fie de pe coasta apuseană a Indiei, îmbogățit prin comerțul cu mirodenii. El încercase, zadarnic însă, să convertească la islam pe împăratul din Madjapahit.

Pe tărîm economic, ivirea islamului a coincis cu o înflorire a comerțului. Datorită negustorilor indieni și arabi, mirodeniile indoneziane au devenit cunoscute în Europa. De aici și ispită de a pune mîna pe insulele cu piper și cuișoare. Astfel a început faza colonială a Indoneziei. Europenii au venit ei înșiși după mirodenii. ■

În românește de
Niculae KOSLINSKI

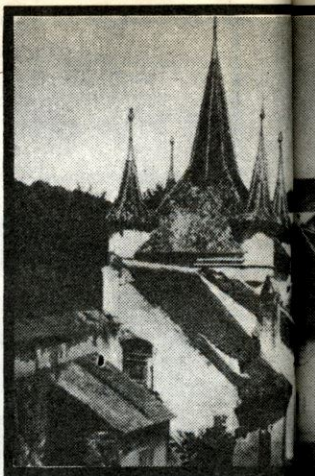
PLANSELE NOASTRE

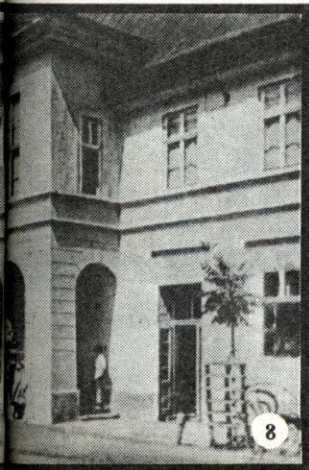
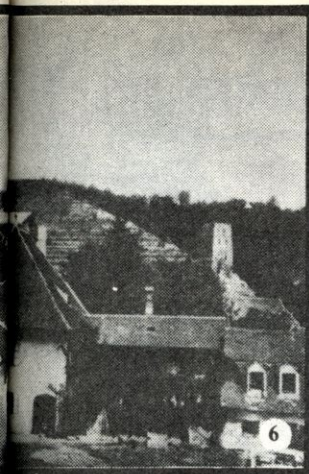
- ①-④ Cîteva dintre popasurile lui Mihai Eminescu pe drumurile patriei: 1) Ipotești, 2) Botoșani, 3) Fălticeni, 4) Blaj, 5) Arad, 6) Brașov, 7) Alba Iulia, 8) Oravița, 9) Sibiu, 10) Timișoara, 11) Ploiești, 12) Iași, 13) București (Drumuri și popasuri eminesciene, p. 20)

ALBANY HISTORY

PE URMELE STRĂMOȘILOR (XXXIII)

ION POPESCU-PUȚURI

Cu datele cronologice cuprinse în actualul episod al serialului *Pe urmele strămoșilor*, am ajuns la capătul indicelui cronologic de persoane, fapte și locuri alcătuit de istoricul italian din prima jumătate a secolului trecut, Carlo Troya, la capitolul *Faptele geților sau goților* și, în continuarea acestuia, la capitolul *Paralipomena la faptele geților sau goților*, întocmit de el în completarea celui de-al doilea volum al lucrării sale fundamentale, *Istoria Italiei*, prevăzută să cuprindă nouă volume.

Temp de mai multe episoade, începând cu *Magazin istoric*, nr. 2/1988, am urmărit evoluția geto-dacilor — străvechi popor european pe care istoricul italian îl considera ca fiind unul și același neam cu goții — de la cele mai vechi mențiuni istorice, din anul 640 î.e.n., anterioare relatării lui Herodot, până în sec. XIII al erei noastre. Am luat cunoștință, între altele, de larga folosire a limbii gotice sau getice pe o arie întinsă a Europei, în veacurile de început ale erei noastre, precum și de alcătuirea unor scrieri în limba gotică, scrieri ce foloseau un alfabet propriu acestei limbi. Cum arătam într-un număr anterior al revistei, referitor la acest alfabet, Troya preciza că e vorba de o scriere foarte veche, ce suferise mai multe transformări, evoluând în timp, până în primele veacuri ale erei noastre. Această scriere a cunoscut, de asemenea, în decursul vremii mai multe perfectări, adaptându-se epocii, alfabetul atribuit lui Ulfila¹ fiind socotit de Carlo Troya ultimul alfabet getic.

Prin intermediul bogatei cronologii alcătuite de Troya — cuprinzând informații și știri dintre care multe inedite — am urmărit drumurile străbătute de urmașii lui Ermanarich cel Mare, din neamul Amalilor, ai lui Alaric, din neamul Baltilor, ai „normandului” Rollon, întemeietorul ducelui francez al Normandiei² și, apoi, prin stră-

nepotul său, Wilhelm Cuceritorul, întemeietorul al dinastiei normande, care a stăpânit Anglia până în anul 1154.

Am urmărit, de asemenea, drumul străbătut de vizigoții³ până în îndepărtata Peninsulă Iberică, precum și continuarea stăpînirii Italiei, după plecarea urmașilor lui Alaric, de către ostrogoții⁴ (populație pe care, am văzut, Carlo Troya o identifica de asemenea cu geto-dacii). Ostrogoții au cunoscut epoca lor de mare înflorire sub Theodor cel Mare (474-526) și în vremea fiicei acestuia, legendara regină Amalasunta (534-535), aceea care participa la ședințele Senatului roman vorbind în limba gotică sau geto-dacă, cum îi spunea Carlo Troya, utilizată deci alături de limba latină în forma capitală a Imperiului roman.

Roma, pe care împăratul Constantin cel Mare (307-337) o părăsise pentru a întemeia Noua Romă în străvechiul oraș Byzantion, ce, din 330, avea să devină capitala Imperiului roman, intitulându-se „orașul lui Constantin” (Constantinopol), a rămas și ea, o vreme, a doua capitală a imperiului.

În 395, după ce bătrînul împărat Theodosius și-a împărțit moștenirea între cei doi fii, Arcadie și Honorius, Roma a devenit, pentru puțină vreme, capitala Imperiului roman de apus. Vechiul oraș care năzruise odinioară să stăpînească lumea — arată Troya — purta tot mai accentuat semnele decăderii sale. Cucerită înfia oară de Alaric din neamul Baltilor, a mai rămas până la anul 476 capitala unui imperiu ce depășea doar simbolic hotarele Urbei. Noua religie generalizată în imperiu, creștinismul — sublinia istoricul francez Jean Touchard — a dat lovitură cea mai grea unuia dintre cele mai solide principii ale fostului imperiu — divinitatea imperială, pe care a transferat-o din domeniul laic, al autorității de stat, în cel clerical, al autorității bisericești. Astfel spus, chiar mobi-

sub denumirea de Drakkar) au ajuns, la sfîrșitul domniei lui Carol cel Mare, să debarce la gurile de vărsare ale principalelor fluviu din Franța. Regele Angliei, Alfred cel Mare, pusese capăt printr-un tratat invaziilor lor în Marea Britanie. Carol cel Pleșuș a trebuit să facă în același fel și să le cumpere de mai multe ori retragerea. În anul 886 au asediat Parisul, care a fost cu vitejie apărut de Eudes și de către episcopul Gozlini dar Carol cel Gros a dus tratative rușinoase cu ei cu prețul unei răscumpărări enorme. În 911, prin tratatul de la Saint-Clair-Sur-Epte, Carol cel Simplu i-a cedat conducătorului lor, Rollon, ținutul cunoscut actualmente sub numele de Normandia. Rollon și supușii săi au fostbotezați, iar Carol cel Simplu a fost recunoscut drept suzeranul lor. Din acel moment, invaziile s-au oprit, dar normanzii le-a rămas gustul pentru expedițiile îndepărtate: mărțurie stau întemeierea regatului celor două Sicilii și, mai tîrziu, cucerirea Angliei de către Wilhelm Cuceritorul (Larousse du XX-siècle, vol. 5, Paris, 1932, pp. 114, 115).

³ Vizigoții — goții de Vest; aveau ca rege pe Alaric și au învins Imperiul roman în 410 e.n.

⁴ Ostrogoții — goții de Est, se aflau în sec. III e.n. în Panonia și Moesia (Larousse universel, vol. I, Paris, 1922, p. 1018).

¹ Ulfila sau Ulfilos sau Wulfila (311-383), episcop arian al vizigoților, înmormîntat la Constantinopol. Foarte instruit, el a creat alfabetul gotic livresc, modificînd vechiul alfabet runic. Traducerea Bibliei făcută de el este socotită documentul fundamental pentru studiul limbii gotice. Ea este scrisă pe un celerb pergament cu litere de argint — *Codex argenteus* — păstrat la Biblioteca din Uppsala (Suedia) (Larousse universel, vol. 2, Paris, 1932, p. 1170).

² Vechi provincie a Franței care făcea parte din Neustria, a fost cedată mai tîrziu de Carol cel Simplu lui Rollon și recucerită de englezi de către Filip August în 1204; capitala Rouen. Normandia este un ținut de platouri cretoase, acoperite cu mîluri foarte fertile, sau de coline granitice (Perche). Este o regiune agricolă, unde se practică intens creșterea animalelor; a se o industrie dintre cele mai dezvoltate: *normanzi* sau *northmans* (oameni din nord) care veneau din țările scandinave, în special din Norvegia și Danemarca, sub numele de varegi sau Roues, ei au ocupat către mijlocul secolului IX, valea superioară a Ni-prului, Smolensk și Kiev și s-au extins în timpul unuia dintre conducătorii lor, Igor, pînă la Constantinopol. Dar țința celor mai celebre migrații ale lor a fost Occidentul. Organizați în cete mici, imbarcate pe flote alcătuite din bărci mari (cunoscut

lui în virtutea căruia Constantin cel Mare oficializează creștinismul în cuprinsul lumii (Încă) romane — întărirea autorității imperiale — dăduse cea mai puternică lovitură existenței Imperiului roman, destrămarea datorindu-se succesiv vizigoților și ostrogoților, în viziunea lui Carlo Troya.

Socotind stăpânirea acestora în Italia din anul 410 și pînă în 552, cînd regele Totila a trebuit să se plece în fața superiorității generalilor lui Justinian, Belizarie și Narses, aceasta reprezintă o perioadă aproape egală cu cei 165 ani de stăpînire romană asupra Daciei. Explicabile deci afirmațiile cărturarilor antici, reluate de Carlo Troya, privitoare la utilizarea concomitentă a limbii și scrierii gotice cu aceea latină.

Dar rolul goților (geto-dacilor, cum susține Troya) nu s-a limitat doar la Italia. Încă cu ani în urmă, în valorosul său eseu istoric *Utopia getică*¹, Alexandru Busuioceanu relevase istoricilor multiple referiri ale cronicilor spanole la episoade dintre cele mai elocvente de istorie geto-dacică, la Boruista (desigur Burebista), Dicineo, Decebal și, mai cu seamă, la Zamolxis, reclamați — prin filiera regatului vizigot din Spania — ca strămoși ai istoriei spanole. De la Isidor din Sevilla (și chiar înainte de acesta, de la Paulus Orosius) și pînă la Alphonso el Sabio (Alfons cel Înțelept) — arătase Al. Busuioceanu — nu existase cărturari din Peninsula Iberică, nu existase cronică de seamă din această zonă care să nu cuprindă asemenea referiri.

Al. Busuioceanu nu amintea, între acești cărturari, de unul dintre cei mai de seamă, contemporan (a trăit doar cu două decenii mai tîrziu) cu Isidor din Sevilla, anume Eugeniu cel Tînăr, episcopul sancțificat al orașului Toledo, cel pe care, succesiv, Bonaventura Vulcanius și Carlo Troya l-au identificat ca autor al unor scrieri în limba goto-getică.

Cele două capitole ale lui Carlo Troya ne probează însă că *Utopii* getice de felul celei realizate de Busuioceanu se pot reconstitui și pentru alte zone geografice ale continentului. În Peninsula Scandinavă, de asemenea, nu exista cronică și nu există document din perioada de sfîrșit a mileniului I și început al mileniului II care să nu vorbească de Dania zisă și Dacia, de lăutia cunoscută și ca Geția, de geți, daci ș.a.m.d. La fel cronică și cărturari de seamă din Franța, Germania, Britania îi arată pe daci și țara lor Dacia.

Și nu e vorba numai de cărturarii și cronicile de la începutul mileniului de al cărui sfîrșit ne apropiem noi, acum. Indicele cronologic alcătuit de Carlo Troya ne îngăduie să urmărim felul în care prezența geto-dacilor a fost ilustrată în scrierile istorice ale cărturarilor Evului Mediu, Renașterii, Epocii Luminilor, ai adepților curentului romantic sau ai celui raționalist. Bogata sa incursiune în istoriografia problemei a adus în cercetarea istorică nu numai pe Cassiodorus și Iordanes, ci și

pe Scaligero și Bonaventura Vulcanius, pe Hugo Grotius și Schlösser, istorici din Italia și Spania, din Țările de Jos și Germania, din Polonia, țările Scandinaviei.

De fapt — și aceasta este concluzia esențială pe care ne-o transmite indicele cronologic alcătuit de cărturarul italian —, bogăția de date și informații reprezintă o ilustrare a puterii și caracterului permanent pe care existența geto-dacilor și a Daciei l-au avut, din antichitate și pînă la jumătatea veacului XIX (cînd și-a elaborat Troya scrierea) în conștiința istorică europeană; în același timp — raportîndu-se precumpănitor la istoria Europei — trebuie arătat că opera lui Carlo Troya e în integrită de scrierile altor cărturari: un J.F. Vaillant, un A.J. de Saint-Martin, un Adrien de Longperier sau un Julius Klaproth, care ni-i arată pe geto-daci în fructuoase legături culturale, politice, economice cu marile civilizații ale lumii în diferitele epoci istorice.

Se cuvine, de asemenea, subliniat că prezentîndu-ne diferitele mișcări ale grupurilor gepide, vizigote, ostrogoate, normande (desprinsse, consideră Troya, din marele trunchi geto-dacic) în felurite zone ale Europei, istoricul italian precizează elementul esențial al stabilității geto-dacilor și al urmașilor coloniștilor romani în vechea vatră dacică, unde s-a dezvoltat pînă în zilele noastre poporul român.

Referindu-se la acest aspect, Troya cita din scrierea *De Europa*, a lui Aeneas Silvio Piccolomini, cărturarul italian din sec. XV devenit papă sub numele de Pius II: „Geții, pe care unii îi numesc valahi, alții transilvani”.

„El [Piccolomini] — arată Troya — nu credea că speța daco-geților să se fi stins în regiunile cucerite de Traian dincolo de Dunăre; și nu putea să o creadă, întrucît acei valahi sau daco-geți mai vorbesc și acum, după mai mult de 16 veacuri, o latină stricată. Și tocmai acest lucru — continuă Troya — îl afirma Iordanes: adică daco-geții lui Decebal nu ar fi fost alții decît goții care, după Ermanarich, s-au despărțit în vizigoții din Spania și în ostrogoții din Italia... Lui Iordanes nu i se poate acorda încredere și nici nu i s-a acordat în legătură cu ceea ce spune referitor la existența unui Bericus [căpetenie a goților sub care aceștia ar fi pornit din Scandinavia] de dinainte de potop, dar, trebuie să o repetăm, nu există istoric mai bun decît Iordanes în ceea ce privește faptele geților din era noastră. Ce s-ar putea spune oare în locul afirmației lui Iordanes? Dar, mă rog, fie: să zicem că acel Bericus ar fi plecat din Scandinavia; n-ar fi un motiv ca, peste mii de ani, acei goți să nu fi devenit daco-geții lui Decebal și, totodată, strămoșii ostrogoților și vizigoților, precum și ai actualilor valahi... Cel mai de seamă rămîne faptul că nicidecum localnicii [din vechea Dacie] nu au dispărut; localnicii, adică strănepoții geților lui Zamolxis, Decebal și Ermanarich”.

¹ Magazin istoric, nr. 12/1978.

Ampla incursiune realizată de Carlo Troya în trecutul geto-dacilor, pe care istoricul italian îl identifică, de asemenea, cu goții, urmărindu-l într-o succesiune de momente — din răzărîtul în apusul continentului și din miază-zi în nordul Europei — evidențiază, ca o trăsătură permanentă, activă participare a acestui popor la semnificative etape și evenimente istorice. Făuritori ai unei bogate civilizații materiale și spirituale, propagatori ai unor valori morale remarcate, la vremea or, de numeroși învâțați ai Antichității, ei au adus

prețioase contribuții la răsturnarea vechilor mentalități politeiste, la afirmarea noii ideologii creștine, atât de apropiată de doctrina zamolxiană a nemuririi, la contestarea sclavajului și propagarea unor idei novatoare pentru acele vremuri, privind egalitatea tuturor ființelor umane. În forme și modele specifice epocii respective, ei au contribuit astfel la prăbușirea perimatei orînduirii sclavagiste, a ideologiei idolatriei zeităților și a factorilor politici care o susțineau.

A treia perioadă

1178 Chronologia Memorabilis menționează: „Arhiepiscopul Esekil a plecat din Dacia”, iar Elmold, în Cronica Slavilor (Cartea I, Cap. I) afirmă: „Danii și sveonii, pe care li numim normanzi”. Și în altă parte (Cartea I, Cap. XXI) vorbește despre Godescal, al cărui fiu „Henricus a fugit la dani deoarece s-a născut din neamul regelui al danilor”. După câteva vreme, acest fușar (Cartea I, Cap. XXXIV) „a plecat din Dacia și s-a întors în țara sa după ce a adunat corăbii de la dani și de la slavi”. Aici, ca în alte exemple, țara este Dacia și locuitorii săi sînt dani.

1180 O nouă scrisoare a lui „Waldemarus, regele danilor, către locuitorii Daciei” datează din acest an conform informațiilor cuprinse în Prolegomena ad Saxonem Grammaticum (A. 1644).

1186 Sven, fiul lui Aggon, coleg al grămăticului saxon, dă Danemarek numele de Dacia. Scriptores Rerum Danicarum, I, Cap. V, pp. 42-64. Despre Tira, faimoasă în timpul domniei împăratului Otto, Sven spune: „Thyre, din care s-a născut și a crescut libertatea danilor era pe bună dreptate numită gloria Daciei” (Ibid., I. 50).

1191 Regele Casimir din Polonia învinge pe podoleni, cărora Vincențiu Kadupus (mort la puțin ani după aceea) le dădea denumirea de goți (Ist. I., vol. II, p. 716).

1197 Edictul părintelui Petrus Capuanus, trimis al Bisericii de la Roma, promulgat în Consiliul de la Dijon către toate bisericile regatului francilor, consemnează: „pentru motivul că Filip II, rege al francilor, după ce și-a părăsit soția legitimă, pe doamna lui Engelburg, fiica regelui Daciei, s-a căsătorit cu alta” (Apud Langebek, vol. VI, p. 86).

1199 Într-o scriere din acest an se vorbește despre „Livonia creștinată de Inocențiu III, provincie vecină cu danii și polonezii”, ca. 1200 Roger din Hoveden, istoric englez, acordă danilor numele de daci (Inter Scriptores Savillii, p. 300 s.u.).

1202 Din acest an este scrisoarea lui Inocențiu III către regele [Franței], Filip II, unde se acordă titlatura de „rex Dacorum” lui Canut, fratele lui Engelburg; în aceeași scrisoare poruncește regelui Franței „să primească martori din regatul Daciei” (Apud Langebek, VI, 109).

1212 Inocențiu III se adresează arhiepiscopului de Lund în legătură

cu numirea unor prelați pentru „Dacia și Suedia” (Bulla apud Rainaldi, Contin. Baronii, I, 487).

1213 Cencius Camerarius, devenit apoi Papa Honoriu III, redactează Registrul în care Scaiele din Suedia i se dă numele de Dacia (Tab. Cron., vol. I, p. 520).

1220 decembrie 1. Bula lui Honoriu III: „Către foarte înalții filii iuri Christos, către glorioșii regi și către toți credincioșii din regatul Daciei. Spre a nu fi amenințate drepturile regelui danilor, al cărui regat se știe că ține de jurisdicția bisericii de la Roma” (Apud Rainaldi, I, p. 277).

1222 „Cardinalul Gregorius a fost la daci”, se consemnează într-un text din acest an (Ibid. II, p. 526).

1237 mal. [Papa] Grigore IX scrie „Pentru regiunea Daciei” episcopului din Modena, trimisul său (Apud Rainaldi, I, p. 457).

1241 Scrisoarea împăratului Frederic II despre invazia mongolă a lui Batu-han; printre altele afirmă: „Este redată războinicele Alemanii, Dacia navală, Italia cea nesupusă” (Historia Major, p. 560).

1242 „În părțile nordice tătarilor pustie Rusia... Goția, Ziguia, Alanii, Polonia și celelalte regate pînă la [în număr de] 30; și se napustește pînă la hotarele Germaniei”, consemnează cronicarul Iordanus (Apud Rainaldi, I, p. 516). Iordanus (Manuscrisul Vatican, nr. 1 960, cu multe picturi) a fost contemporan cu Dante. Trăia în 1314 și 1320. Rainaldi a publicat multe fragmente din opera acestuia în a sa Continuazione în Editura Baronii și apoi Muratori (A. 1741) în vol. IX din Antiquitates Medii Evi. Și elne nu vede că Goția și Alanii mai existau, la jumătatea secolului XIII, întrucît erau atacate de tătari! Și că Iordanus, contemporan evenimentelor, le plasa în afara Germaniei! Cronicarul se exprima după obiceiul timpului său, fără a copia descrieri din scrierilor antici, așa cum făcuse călugărul Almonius către anul 1090, transcriind cuvintele lui Pliniu referitoare la diferitele neamuri de germani și la vecinătatea acestora cu daci (Almonius, Apud Don Bouquet, Scriptores Francorum, vol. III, pp. 22-23).

(A. 1741); și totuși Iordanus alătură Alanii și de Goția, care mai existau în epoca sa, denumirilor mai recente de Rusia, Ziguia, Polonia.

Același lucru, la jumătatea secolului XIII, îl făcea și Vincențiu Bellocenses, descriind Europa de

răsărit cu fraze aproape asemenea celor ale lui Honoriu din Autun: „Prima regiune a Europei este Scythia Inferior, care începînd de la Lacul Maecid (Marea de Azov) se întinde între Dunăre și Oceanul de Nord. Acest pîntec este numit sălbatic din cauza neamurilor sălbatice. Prima parte a sa este Alanii, care ajunge pînă la Lacul Maecid. După aceasta (urmează) Dacia unde [este] și Goția, apoi Germania”. Vincențiu Burgundii, Bellocenses Praesidis, Biblioteca Mundi, Speculum Naturale, Cartea XXXII, Cap. IX, Tom. I, p. 2 405 (A. 1624, Duaci).

Aceasta a fost împărțirea Europei răsăritene în Evul Mediu. Toți înțelegeau unde erau plasate Alanii, Dacia, Goția, Germania; cu toate că acestea erau locuite de o mare mulțime de popoare diferite, printre care se numărau și descendenții vechilor daco-goți. O parte dintre aceștia mai existau și astăzi, cu numele de viali.

1244 Chronicon Danicum de la 980 la 1286 menționează că la această dată „Numul papei este trimis în Dacia”.

1256 În aceeași lucrare se arată referitor la anul 1256 că „Regele Daciei și cel al Sveicii au făcut pace la Haten”. Ibid., II, p. 488.

1257 „Haquinus, regele Norvegiei, a fost în Dacia” se consemnează în Anonymi Chronicon Danicum alcătuită între anii 1130 și 1300. Apud Langebek, vol. IV, p. 229 și II, p. 537.

1260 „Scrisoarea abajilor din Dacia către primul patru abaji (elstercleni)”. Langebek, vol. V, pp. 270-280.

1260 Scrisoarea călugărilor din Dacia către papă (Id. Ibid. V, pp. 281-282).

1260 „Scrisoarea cardinalului Guido către primul provincial al fraților [călugări] din regatul Daciei”. Langebek, vol. V, p. 285.

1265 „Arhiepiscopul Iacob a fugit din Dacia” (Ibid. IV, p. 229). „Cardinalul Guido a fost în Dacia” (Ibid.).

ca. 1270 „Arhiepiscopul din Lund are în Dacia voturi (în număr de opt), în Sventhila are voturi (în număr de patru), în Norvegia are voturi (în număr de șase)”, se consemnează într-un raport bisericesc datat aproximativ la 1270. Referitor la precizările de ordin geografic, eruditul suedez N.R. Brokmann scria: „Așa i-a fost pe mare ferelicitul meu preten Langebek să numească acest fragment” din codexul anticitățiilor de la Holmi. ■

Fișă biografică — Traian Lalescu

În anul 1911 apărea la București *Introducere în teoria ecuațiilor integrale*, care în chiar anul următor era tradusă în limba franceză, apoi și în alte limbi. Lucrarea, de larg răsunet în cercurile științifice, reprezenta prima sinteză pe plan mondial despre această temă, prin care, la numai 29 de ani, matematicianul român Traian Lalescu se înscria printre fondatorii analizei funcționale.

Chipul său — își amintesc contemporanii — iradia fermitate și, în același timp, vioiciune, entuziasm și inteligență scăpărătoare, o cutezanță de nimic abătută. Evocându-l într-o formulare sintetică, matematicianul și mecanicianul Victor Vălcovici scria despre el în 1930: „Elan tineresc și calități superioare de minte și inimă”.

S-a născut la 12/24 iulie 1882 la București, dintr-o familie originară din Banat, provincie istorică românească de care s-a simțit întotdeauna legat. A fost un elev eminent (la Craiova, Roman și Iași), premiant în toate clasele. Corespondent din liceu al *Gazelei matematice*, „rezolvirile” (cum erau numite pe atunci de revistă), pe care le trimitea erau atât de originale, încât marele inginer-matematician Ion Ionescu (Bizeț) a bănuț „la început că are vreu profesor care îi face problemele”. A reușit primul la dificilul examen de admitere la Școala națională de poduri și șosele, dar nu a urmat aci decât trei ani (1900-1903), trecând la Secția de matematică a Facultății de științe din București, unde, în numai doi ani, a obținut licența (1903-1905). S-a bucurat de îndrumarea unor dascăli străluciți, printre care David Emmanuël, Spiru Haret, Gheorghe Țițeica și alți renumiți maestri ai școlii românești de matematică.

După mai mulți ani, Traian Lalescu își va relua studiile

tehnice superioare (în domeniul electricității), devenind în 1919 inginer. De remarcat însă că în întreaga sa activitate el a fost constant preocupat de a pune matematicile pure în slujba celor aplicate, de a valorifica rezultatele obținute în aria tehnicii.

Revenind la studiile lui de matematică, consemnăm că în 1908 și-a susținut la Paris un remarcabil doctorat, cu teza *Sur l'équation de Volterra* (Asupra ecuației lui Volterra); a izbutit să deducă proprietățile ecuațiilor integrale Volterra din proprietățile ecuațiilor diferențiale liniare, prin metoda aproximațiilor succesive, ceea ce reprezenta o simplificare considerabilă, rezultat mult apreciat și adesea citat de însuși Vito Volterra, de Édouard Goursat și de mulți alți specialiști.

Activitatea sa didactică a fost extrem de bogată, fiind mai întâi profesor secundar (din 1906) la Giurgiu și București, apoi din 1909 urcând toate treptele ierarhiei în învățământul superior. A fost profesor de geometrie analitică la Școala națională de poduri și șosele — ulterior Școala politehnică (1911-1929) — și profesor de algebră superioară și teoria numerelor la Facultatea de științe din București (1912-1929). Demersurile și insistențele sale au contribuit decisiv la înființarea Școlii politehnice din Timișoara (1920), unde a predat analiza matematică și electricitatea, fiind și cel dintâi rector al acestei importante instituții de învățământ.

În toamna anului 1917 a plecat la Paris cu un grup de profesori universitari — între care E. Pangrati, S. Măndrescu, G. Murnu, I. Nistor, D. Pompeiu, I. Ursu — militând cu înflăcărare pentru cauza reînțegririi patriei, pentru făurirea unității naționale a României. În capitala Franței a publicat

o monografie asupra Banatului, susținând cu fermitate drepturile naționale ale românilor.

Creația științifică a lui Traian Lalescu a fost caracterizată printr-o extraordinară diversitate de preocupări, de la geometria triunghiului la calculul vectorial și tensorial, de la seriile trigonometrice la teoria mareelor, de la mecanica rațională la electrotehnică etc. El a introdus pentru prima dată în știință funcțiile poligonale periodice, elaborând și o teoremă a acestora. A mai introdus, în colaborare, „ecuațiile Lalescu-Eagle-Abason”. A elaborat o metodă a discontinuităților sau a incidentelor geometrice, privind analiza armonică a unor unde reprezentate prin funcții analitice periodice nesinusoidale. A adus contribuții importante în domeniul algebrei și al teoriei numerelor, publicând totodată o sinteză fundamentală în geometria triunghiului (1927). Continuând activitatea sa în domeniul ecuațiilor integrale, Lalescu a introdus clasa „nucleilor frînți” și a descoperit „nucleele simetrizabile”, preocupări ce i-au condus pe discipolii săi la rezultate valoroase. Este autor de lucrări importante de fizică matematică, electrodinamică, calcul algebric, teoria zborului avioanelor, istoria matematicii. La multilateralitatea sa, se adaugă o considerabilă spontaneitate și un adevărat geniu al improvizației unor soluții, pe cât de neașteptate, pe atât de precise.

A fost printre primii care a prezentat, la noi, în conferințe, teoria einsteiniană a relativității. „Știa să redea matematicii înțelesul ei dinamic, împrumutând vieții fizice, pe care o exprimă”, observau colegii săi. ■

Nicolae CAJAL, I. M. ȘTEFAN

„NICI UN POPOR NU ESTE SUPUS ALTUI POPOR”

CONSTANTIN ANTIP

12 iulie 1789... Palais Royal, cartierul general al Parisului în revoltă, este mai animat decât oricând. Mulțimea freacă în citirea primului număr, proaspăt apărut, al ziarului *Les Révolutions de Paris*, care proclamă: „Cei mari ni se par mari pentru că noi stăm în genunchi. Să ne ridicăm!” Combustia devine maximă când un tânăr patriot, publicistul Camille Desmoulins, urcă precipitat pe o masă și lansează apelul: „La arme, cetățeni! La arme! Să ne prindem toți cocarde verzi, culoarea speranței!” Peste 6 000 de oameni îl poartă în triumf, smulg frunzele castanilor de pe alei și își improvizează din ele cocarde, se înscriu în listele — ce încep să circule instantaneu — „soldaților patriei”. La 14 iulie, același exuberant tânăr, intrat deja în conștiința populară ca „primul apostol al libertății”, anunță laconic: „Bastilia este cucerită!”

Episodul ne apare ca o emblemă a legăturii intime dintre acțiunea politico-socială și presă, în pregătirea și desfășurarea marilor revoluții franceze de acum două secole.

Dacă gândirea iluministă, care reclama înlocuirea contractului feudal impus cu contractul social liber acceptat, a pregătit ideologic evenimentele din 1789, presa a fost mijlocul prin care luptătorii pentru înnoire au căutat să concretizeze principiile progresului și dreptului natural, ale libertății, egalității și justiției — suportul opțiunilor filosofilor. Exponenți ai clasei în ascensiune, burghezia, ajunsă la conștiința puterii ei economice și a intereselor politice, militanții politici au devenit publiciști, după cum publiciștii au devenit militanți politici, motivând și argumentând necesitatea inexorabilă a revoluției și chemând la pregătirea și înfăptuirea ei.

Cu atât mai mult aveau acest drept românii...

Motivările și argumentările — cuprinse în nenumăratele pamflete, articole, broșuri și gazete, apărute clandestin sau peste hotare, care au premers explozia din 14 iulie 1789 — erau rodul analizei atente a mișcării reale, a situației tensionate din Franța, dar și din alte țări.

Relevant și concludent, în acest sens, este cazul lui Jacques-Pierre Brissot (1754-1793). Adept convins al lui Jean-Jacques Rousseau — cel mai consecvent contestatar al absolutismului și promotor al unei noi ordini sociale —, Brissot socotea că dreptul natural legitima ridicarea poporului împotriva opresiunii, nedreptății și arbitrarului regimului feudal.

În numărul 1 al ziarului său *Le Patriote français*, tipărit la 6 mai 1789, fără autorizație guvernamentală, Brissot, văzând în starea a treia expresia de bază a națiunii, arăta că aceasta „trebuie să fie liberă și puterea faptelor cere ca ea să aibă o Constituție. Cind luminile spiritului și mizeria au atins concomitent ultimul grad la un popor, care nu și-a pierdut în întregime simțirea și energia, trebuie ca el să devină liber sau să piară”.

Încrederea că revoluția în Franța nu mai putea fi împiedicată, Brissot i-a asociat susținerea dreptății cauzei asemănătoare pentru care luptau și alte popoare. În 1776, ca redactor principal al ziarului *Le Courier de l'Europe*, imprimat la Londra, apoi la Boulogne-sur-Mer, își manifesta entuziasmul față de revoluția americană de independență; în 1780 era de partea răsculaților irlandezi; în 1782 susținea pe democrații din Geneva împotriva conservatorilor locali; în 1785, deși departe de locul dramei, tipărea la Dublin *Seconde lettre d'un défenseur du peuple à l'empereur Joseph II*, impresionantă pledoarie pentru revoluția română condusă de Horea, în care aproba pe deplin ultimatumul dat, la Deva, nobilimii. Dacă aceste

revendicări ar fi considerate nejuste, scria Brissot, atunci „trebuie să spunem că și declarațiile Statelor Unite ale Americii au fost nejuste, deoarece sînt exact aceleași. Dacă americanii au fost îndreptățiți să se revolte pentru că nu au vrut taxe fără consimțămîntul lor, cu atât mai mult aveau acest drept românii, care nu dispuneau nici de proprietate, nici de libertate, fiind la bunul plac al stăpînilor nemiloși”.

Pentru ca presa să-și exercite eficient rolul de a conștientiza opinia publică și a o implica în concretizarea politică a modelului uman și social propus de reprezentanții iluștri ai iluminismului, era necesar ca ea să poată acționa liber. Și această condiție, îndelung revendicată, avea să se realizeze odată cu căderea Bastiliei, cînd presa și-a cucerit libertatea, de fapt, ce avea să fie consfințită, de drept, la 26 august 1789, în articolul XI al *Declarației drepturilor omului*: „Libera comunicare a gândirii și opiniilor este unul din drepturile cele mai prețioase ale omului, fiecare cetățean poate deci să vorbească, să scrie, să tipărească în mod liber, purtînd răspunderea dacă abuzează de această libertate în cazurile determinate de lege”.

Învolverarea a milioane de pagini

Revoluția a imprimat presei o extensiune fără precedent. De la vreo 60 de ziare și reviste, cite existau în 1788, s-a ajuns, între 14 iulie 1789 și 10 august 1792, la circa 500, multe dintre ele depășind tirajul de 10 000 exemplare (foarte mare pe atunci) și avînd o audiență de la 100 000 la 300 000 cititori.

Sub cupola libertății presei, practic nelimitată în intervalul iulie 1789-august 1792, s-au înfruntat cu violență ziarele revoluționare cu cele contrarevoluționare. „Întrecerea e cumplită între cele două prese — subliniază Jules Michelet în *Istoria Revoluției*. Te cuprinde ameteala privind învolverarea acelor milioane

de pagini învîrtejindu-se prin aer, bătîndu-se, ciocnindu-se. Presa revoluționară — și așa furioasă — e încă și mai asmuțită de ironiile ascuțite ale fițicilor și pamfletelor regalistice. Acestea colcăie la nesfîrșit; mîncîncă pe săturate din cele douăzeci și cinci de milioane, strînge în fiecare an, ale listei civile”.

Pe baricadele Revoluției: *Le Patriote français* al lui J.-P. Brissot, *Les Annales patrioques et littéraires*, avînd ca redactor principal pe Jean-Louis Carra (între altele, autor al volumului, publicat în 1777, *L'Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, rod al cercetării directe a situației din cele două principate române, unde se aflase în 1775 și 1776, în serviciul lui Grigore III Ghica), *Les Révolutions de Paris*, sub girul redacțional al lui Élysée Loustallot, *Le Père Duchesne* al lui J. Hébert, *Le Journal de la Montagne*, încă numeroase altele, pilotate de monitoarele: *L'Ami du peuple* (inițial *Le Publiciste parisien*, apoi — din 1792 — *Le Journal de la République Française*), scris de la un capăt la altul de Jean-Paul Marat, și *Les Révolutions de France et de Brabant*, opera fundamentală a lui Camille Desmoulins.

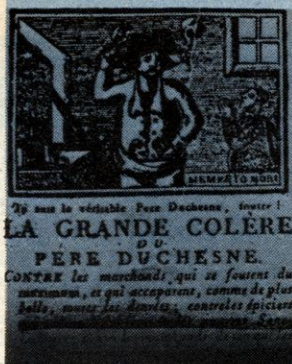
Principiile Revoluției își aveau propagatori nu numai în jurnalele politice generale, ci și în periodice adresate unor categorii anume, precum *La Feuille villageoise*, destinat țăranilor, *Les Étrennes nationales des Dames*, consacrat emancipării femeilor, *Weltbote* din Strasbourg, difuzat publicului de limbă germană, inclusiv de peste granițe.

Eminamente politică, presa revoluționară a abordat la înaltă temperatură principală marile comandamente pe care le impunea evoluția social-politică a Franței, ieșirea ei din trecutul feudal și angajarea pe calea dezvoltării capitaliste moderne. Platitudinii și cenușului presei tipărite cu privilegiu regal, Revoluția i-a replicat printr-o presă de factură nouă, vie, cutezătoare, înflăcărată, pasionată.

Asupra fizionomiei acestei presei și-au pus amprenta, fiecare în felul lui, marii ziariști

revoluționari Marat, Desmou-
lins, Loustalot, Brissot. În
timp ce Marat, datorită carac-
terului său vulcanic, necruță-
tor, artei de a demonta toate
resorturile mecanismului po-
litic și social, de a-și adapta per-
manent stilul scopului vizat,
se afla întotdeauna în avans,
sporea febra ziarelor, care se
transmitea poporului și îl cu-
cerea, Camille Desmoulines, cu
sprinteneala condeiului, cu
verva elegantă, antrenantă,
sarcasmul și virulența polemi-
că, cu promptitudinea și sub-
tilitatea cronicarului actualită-
ții, pe care o căuta peste tot —
în Adunarea Națională, în so-
cietățile populare, pe stradă —,
se afirma ca ziaristul cel mai
personal, care dădea scnteie-
rea acestei prese. Istoricii pre-
sei franceze sînt aproape un-
animi în a considera că *L'Ami
du peuple* dădea tonul, că
*Les Révolutions de France et
de Brabant* reprezintă monu-
mentul cel mai incisiv, cel
mai sculptor, cel mai crud
adeșea, cel mai inspirat în-
totdeauna al Revoluției, o ca-
podoperă a stilului, un reper-
toriu de știință și o minunăție
de spirit. Epigrafele ziarelor
lui Marat și Desmoulines —
Vitam impendere vero, să-ți
închini viața adevărului, *Quid
novi*, ce e nou — dau expresie
cerințelor esențiale ale unei
prese autentice.

De partea opusă Revoluției:
Les Actes des Apôtres și *Le
Journal politicique national*, care
trăiau îndeosebi prin pana lui
Antoine Rivarol, *La Gazette
de Paris*, *Le Journal royaliste*,
L'Ami du Roi etc. Cum liber-
tatea și egalitatea, pentru
care luptau gazetele revoluțio-
nare, însemnau negarea absolu-
tismului, a ierarhiei și privile-
giilor feudale, în foile reacțio-
nare, susținătorii regalității ago-
nizante și ai Vechiului regim
doborât considerau Revoluția
un complot „iudeo-calinvo-ia-
cobin” și etichetau, prin Riva-
rol, *Declarația drepturilor omu-
lui* ca „prefața criminală a
unei cărți imposibile”, insti-
gau violent la „gîtuirea pa-
trioților” la spinzurarea lor
„pe ruinele Bastiliei”, difuzau
apelurile emigrației, reclamau
intervenția monarhiilor euro-
pene, plîngîndu-se chiar de
timbrul insuficient de „energie”
al manifestului lansat, la 25
iulie 1792, de ducele de Braun-

N.º 40.
L'AMI DU PEUPLE,
O U
LE PUBLICISTE PARISIEN,
JOURNAL POLITIQUE ET IMPARTIAL,
Par M. MARAT, auteur de l'Offrande à la patrie,
du Moniteur, du plan de constitution, &c.
L'aim impendere vero.

De Mercredi 22 Juin 1791.
Projet de Motif de décerner la garde citoyenne.
— Faute de la famille royale. — Seul moyen qui
peut de la rendre digne de régner. — Attention
à l'acte de la Convention.

N.º 2.
JOURNAL
DE
LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE;
PAR MARAT, L'AMI DU PEUPLE, DÉPUTÉ
à la Convention Nationale.

De Mercredi, 26 Septembre 1792.
*Abolition de L. royauté: naissance de la Répu-
blique Française. — Sanction du Peuple ro-
commence indispensable pour donner force de loi:
aux décrets de ses députés et consacrer la consti-
tution. — Permanence de la Convention
Nationale. Décret qui reconnaît le droit illimité
qu'a le peuple de choisir ses juges et ses admi-
nistrateurs dans toutes les classes de c. , enz. —
Purs des gens de loi qui s'emb. se déclarent
dans l'Assemblée.*

Séance du matin, Samedi 22 sept. 1792.
La Convention Nationale, assemblée le 22,
au châtea des Tuilleries, a voté de donner dé-
putés au corps législatif pour lui signifier qu'elle
est constituée et qu'elle va se rendre dans

schweig, comandantul corpu-
lui expediționar străin pornit
impotriva Franței revoluționa-
re, care amenința Parisul cu
„execuția militară”. „Regaliști
credincioși... răsuflați în fine,
răsuflați, scria *La Gazette de
Paris*, din 24 iulie 1792;
vreamea a sosit... Din sinul
Curtii de la Coblenz... flacăra
sacră va străbate de la nord
la sud și de la răsărit la apus
toate părțile imperiului fran-
cez”.

Situația din vara celui mai
greu an pentru Revoluție, 1792,
cînd acțiunile sedicioase ale
forțelor ostile din interior se
conjugau cu intervenția mili-
tară din exterior, indica lim-
pede că libertatea nelimitată
a presei se transforma într-un
adevărat pericol. Libertatea
de opinie nu trebuie să fie
nemărginită decît pentru ade-
vărații prieteni ai patriei,
scria Marat, la 20 noiembrie
1792, în *Le Journal de la
République Française*: El con-
damna sistemul conceput de
moderați, care sacrificia sal-
varea publică unui fals amor
pentru umanitate: „ei vor să
fie lăsate dușmanilor Revolu-
ției mijloacele de a ațîța
disensiunile, sub pretextul de
a nu afecta libertatea de gin-
dire; libertatea de a zdruncina
statul, sub pretextul de a nu
stîrni libertatea individuală;
libertatea de a merge să
conspire în străinătate, sub
pretextul de a nu aduce atin-
geri libertății de a viața”.
Libertate, deci, numai pentru
susținătorii cauzei patriotice,
nici o libertate pentru inamic!

Militanții libertății, egalită-
ții și fraternității vedeau în
presă „o manufactură de re-
voluție”, „o funcție publică și
o magistratură”, „o putere”
iar în slujirea ei — „un apos-
tolat”. „Astăzi, scria Camille
Desmoulines, ziaristii îndepli-
nesc atribuțiile ministerului
public; ei demască, decretează,
reglementează pe cale extra-
ordinară, absolvă sau con-
damnă. În fiecare zi, ziaristii
urcă la tribuna dezbaterilor
și se găsesc în rîndurile lor
voci de stentor care se fac
auzite în cele 83 de departa-
mente. Locurile pentru a as-

Citea dintre publicațiile difuzate în
timpul Revoluției

În p. 37: desen sugerînd răspîndirea
presei în Franța revoluționară

Revoluției franceze din 1789 — de la declanșarea căreia se împlinește în acest an două secole — Magazin istoric l-a consacrat, în decursul anilor, numeroase articole, evocări, reconstituiri istorice. Rememorăm acum câteva dintre principalele momente care au marcat acest mare eveniment din istoria Franței și a omenirii.

1787

februarie 22. Deschiderea lucrărilor Adunării notabililor (reuniune a reprezentanților de seamă al nobililor, numiți de rege), ce numără 147 membri. Reuniunea urmărește „să găsească noi mijloace pentru sporișirea veniturilor statului francez, confruntat cu o gravă criză financiară. Charles-Alexandre de Calonne, controlor general al finanțelor din anul 1783, prezintă situația sistemului financiar francez, afirmând, între altele: „Nu poți face un pas în acest vast regat fără să nu dai peste cea mai înfricoșătoare și cea mai răutăcioasă lege diferită unele de celelalte, unde legea este în contradicție una cu alta, privilegiile, exceptări și pretenții de tot felul; și această disonanță generală complică administrația, îl intrerupe cursul, creșcă încurcături servilelor ei și sporește pretențiunile cheltuielilor și desordinei”.

aprilie 20-24. Calonne își dă demisia. „Ceea ce trebuie făcut pentru a salva statul nu se poate realiza prin măsuri parțiale, este neapărat necesar să se poruncească la refacerea temeliei întregului edificiu, pentru a evita prăbușirea lui... Nu este cu putință să punem mai multe impozite, să împrumutăm într-una o ruină; și ne limităm la reforme economice nu este suficient. Singura hotărâre ce trebuie luată, singura cale de a se face, în sfârșit, ordine în finanțe trebuie să conste în consolidarea întregului stat prin transformarea a tot ceea ce este defectuos în alestuirea lui” (Calonne către Ludovic XVI). În locul său, la instanțele reginei Maria-Antoneta, este numit Loménie de Brienne, arhiepiscop de Toulouse.

mai 22. Adunarea notabililor votează măsuri în scopul ameliorării situației financiare: întrunirea adunărilor provinciale pentru o repartitie egală a impozitelor, suprimarea corvezilor, formarea unui consiliu de finanțe.

septembrie 24. Parlamentul din Paris¹ se opune noilor împrumuturi externe solicitate de Brienne.

noiembrie 19-20. Regele cere Parlamentului din Paris să înregistreze un edict privind noi împrumuturi. „Sire, aceasta este ilegal”, protestează ducele d'Orléans. „Este legal, răspunde Ludovic XVI, pentru că așa vreau eu”. Consilierii Duval d'Espremeuil, Robert de Cabre se opun, ceea ce determină elizarea ultimului și a ducele d'Orléans la Villers-Cotterets.

decembrie 18. Declarație regală privind convocarea Stărilor generale² peste cinci ani, respectiv în 1792.

culta nu costă decât două parale (prețul unui exemplar de ziar — n.n.). Jurnalele se revarsă în fiecare dimineață ca mana cerească și cincizeci de foi, asemenea soarelui, răsărit zilnic pentru a lumina orizontul” (*Les Révolutions de France et de Brabant*, nr. 17).

Rousseau și Corneille

n-ar fi fost eligibili

Burgheză prin program, Revoluția era populară prin participarea maselor, poporul asumându-și salvagardarea, cu orice sacrificiu, a existenței sale civile și politice. El intuise că valoarea supremă a Revoluției o reprezenta democrația. Nicăieri nu se vede mai clar caracterul popular, democratic al Revoluției, nicăieri nu se percepe mai complet dinamica și ritmul evenimentelor decât în paginile gazetelor radicale. Tunet al minții populare, ecou al dorinței și voinței maselor, strigăt al eroismului generos, presa de stînga a exprimat Revoluția în întregime. Arătînd că „filosofia a pregătit Revoluția”, dar că ea „n-a fost înfăptuită și susținută decât de clasele sociale de jos, de muncitori, meseriași, mici negustori, țărani, plebe, de acești dezmorșeniți pe care bogăția nerusnată îi numește *canalia*”, Marat cerea ca roadele Revoluției să se răsfrîngă asupra lor, ca „toți cetățenii să se bucure de binefacerile libertății, ca noul regim să nu fie un stat al opresiunii și tiraniei, tot așa de crud ca și cel vechi” (*L'Ami du peuple*, din 10 noiembrie 1789, 17 septembrie 1790, 7 iulie 1792).

De aceea, una dintre problemele larg dezbătute în presă a fost aceea a accesului maselor populare la constituirea și exercitarea puterii. Sub acest aspect, concluzii extrem de edificatoare degajă analiza comparativă a dezbaterilor din Adunarea Națională și a celor din presa de extremă stîngă. Este ilustrativ modul cum a fost abordat de tribunalele Adunării și ale presei sistemul electoral. În toamna lui 1789, Adunarea Națională stabilea sistemul electoral censitar, împărțind pe cetățeni în activi și pasivi. Numai activii (4-5 milioane din cei peste 25

milioane de francezi), adică cei ce erau proprietari și plăteau un anumit impozit, aveau drept electoral. Pornind de la principiul că puterea și legea trebuie să emane de la națiunea suverană, presa combatăntă infiera vehement decretul Adunării, condamna noua aristocrație a banului, dezvoltă ideea că fiecare membru al comunității naționale trebuie să se bucure de dreptul de a alege și de a fi ales, cerîndu-se votul universal, instaurarea democrației directe.

În numărul 3 al gazetei sale, Camille Desmoulins exploda: „Răsună un singur glas în Capitală, în curînd un singur glas va răsună în provincie, împotriva decretului privitor la marca de argint (cuantumul impozitului minim care dădea dreptul de a candida pentru forul legislativ suprem — n.n.) și care a făcut din Franța o țară cu guvern aristocratic... Pentru a pune în lumină toată absurditatea acestui decret, ajunge să spunem că Jean-Jacques Rousseau, Corneille și Mably n-ar fi fost eligibili... Ce înțelegeți oare prin aceste cuvinte atît de desuzite: cetățean activ? Cetățenii activi sînt cei care au cucerit Bastilia, cei care desțelenesc ogoarele, în vreme ce trîntorii de la Curte și din rîndurile clerului, cu toată întinderea domeniilor pe care le stăpînesc, nu sînt decît plante vegetative, asemenea aceluia copac din Evanghelia voastră care nu rodește și trebuie dat focului”.

Cucerirea politică fundamentală a Revoluției a fost, desigur, instaurarea republicii, pentru care liderii mișcării și presa lor au militat cu ardore. Republica franceză a fost creația celei „de-a doua Revoluții”, de la 10 august 1792, deci tot a ridicării populare.

Relatînd despre ședința Convenției Naționale din 25 septembrie 1792, care, după abolirea regalității, a proclamat guvernarea republicană, *Le Journal de la République Française*, din 26 septembrie, scria: „În cursul acestei glorioase ședințe — pe veci memorabile în șirul zilelor faste ale Franței — s-a manifestat cu energie spiritul public, care a făcut cu noi un pas de uriaș după cucerirea Bastiliei. Acest spirit

¹ Instanță judiciară supremă din Franța feudală, cu atribuții de curte suverană de justiție: a avut misiunea să înregistreze edictele regale. Au funcționat și parlamente provinciale la Toulouse, Grenoble, Bordeaux, Dijon, Rouen, Aix și Rennes.

² Organ legislativ al Stărilor sociale din Franța feudală. Mai fuseseră convocate în 1484, 1491, 1498, 1506, 1558, 1560, 1614.

public, obligând pe inamicii patriei la tăcere și reînsuflând pe adevărații săi apărători, a schimbat într-o clipită forma de guvernământ și a consacrat principiul generator și ocrotitor al oricărei constituții bune: aprobarea poporului". Iar Maximilien Robespierre, în numărul inaugural al publicației sale *Lettres à ses commettants* (octombrie 1792), exclama: „Regalitatea este doborâtă, nobilimea și clerul au dispărut (ca stări — n.n.), începe domnia egalității”. Privind mai departe, militantul comunizant Gracchus Babeuf arăta, în manifestul publicat în numărul 35 al ziarului său *Le Tribune du peuple*, că „proprietatea privată este izvorul principal al tuturor relelor care apăsă societatea” și preconiza o administrare comună (comunistă) care va face să dispară „toate îngrădirile, toate zidurile, toate broaștele de la uși, disputele, procesele, furturile, asasinatete, toate crimele..., toate viciile; mai mult, se va înlătura viermele chinuitor al îngrijorării generale și particulare continue a fiecăruia dintre noi privind soarta ce ne așteaptă mine, peste o lună, în anul următor, la bătrînețe, ca și soarta copiilor noștri și a copiilor lor”.

Republica,

una și indivizibilă...

Revoluția a făcut astfel un salt gigantic înainte pe calea unității națiunii franceze, sub raport politic, administrativ, economic. Ziaristi patrioți au militat ardent pentru întărirea acestei unități, ca garant al propășirii țării, al victoriei asupra adepților vechilor autonomii și particularisme provinciale, ai federalismului, precum și asupra coalițiilor intervenționiste din afară. Încă în vestita sa lucrare *La France libre*, publicată imediat după asaltul Bastiliei, Camille Desmoulins afirma: „Pentru ce să cerem a fi bretoni, bearnezi, flamanzi? Ar putea fi sub cer un nume mai frumos decât cel de francez? Acestui nume, deja atât de celebru, sîntem

datori să-i sacrificăm toți numele nostru”. La rîndul lui, Marat, adresîndu-se cetățenilor patriei, scria în *L'Ami du peuple*, din 26 septembrie 1790: „În unitate rezidă forța, puterea și salvarea voastră”.

Marat accentua, totodată, că unitatea națională își are condiția vitală în independență: „nici un popor nu este supus de drept altui popor, nu trebuie să aibă alte legi decât celea pe care și le-a dat el însuși”, pe temeiul dreptului de stăpîn în propria casă, de „suveran independent de toate puterile lumii”. În virtutea acestui principiu, el se declara pentru emanciparea coloniilor, a locuitorilor lor — albi, mulatri sau negri. Discriminarea rasială avea, de asemenea, un ferm adversar în Brissot, fondator al Societății „Prietenii negrilor”, ziarul său, *Le Patriote français*, numărînd printre colaboratori și oameni de culoare din posesiunile coloniale.

Consolidarea și perfecționarea noii puteri de stat, întărirea unității națiunii și progresul societății franceze erau tratate de presa luptătoare în conexiune indisolubilă cu apărarea cuceririlor Revoluției. În acest scop, presa îmbrățișa și susținea neobosit imperativul înarmării poporului. „Prima maximă care trebuie consacrată — scria *L'Ami du peuple*, la 11 iulie 1790 — este aceea că fiecare cetățean cinstit și cu domiciliu stabil trebuie să fie înarmat pentru cauza comună, apărarea drepturilor sale și a libertății, împotriva dușmanilor dinăuntru și din afară”. Eficacitatea apărării era pusă în raport direct cu concentrarea energiilor umane și resurselor materiale, presa promovînd perseverent propunerile secțiilor și cluburilor patriotice privind mobilizarea în masă și cerința subordonării economiei necesităților militare pe calea dirijării ei. Presa s-a preocupat și de perfecționarea puterii armate ca atare, în special de contopirea regimentelor armate permanente cu batalioanele de voluntari, așa-numita amalgamare, care întărea spiritul republican în armată și asigura o pregătire de luptă unitară.

Transpunerii în viață a noii organizări militare i-au servit

ianuarie 4. Parlamentul cere libertatea individuală, considerată ca un drept natural, și formulează un rechizitoriu împotriva mandatelor de arestare emise de rege (letres de cachet). mai 3-5. Proclamația a Parlamentului din Paris, prin care monarhul este solicitat să respecte legile țării, înamovibilitatea magistratilor, dreptul indivizibil de a fi judecat doar de judecătorești desemnați de lege.

iunie 7. „Ziua țigilor” — mișcare populară la Grenoble. Oamenii, arcași pe acoperșurile caselor, atîrnă cu țigle în soldații care patrulăază pe străzi. Desi această „zi a țigilor” nu are rezultate imediate însemnate, ea marchează, în Dauphiné (provincia cea mai industrializată a Franței), începutul unei mișcări revoluționare.

iulie 5. Revoltă a maselor populare la Rennes.

august 24. Mai ales din lipsă de bani (proteste ale parlamentelor și tulburările au dus la scăderea veniturilor din impozite), Brienne demisionează. Ludovic XVI îl sacrifică pe Brienne și se umilește rechemîndu-l pe Jacques Necker, care a fost demis și între anii 1777 și 1781, funcția de controlor general al finanțelor, dar a fost îndepărtat. Monarhul nu mai este în stare să-și aleagă în mod liber miniștrii. Necker propune convocarea Stărilor generale.

august 27. Tulburări populare la Paris. Efigia lui Brienne este ară la pîclelele statuii lui Henric IV.

septembrie 25. Parlamentul din Paris adoptă o hotărîre potrivit căreia Stările generale trebuie să fie rechemate și convocare și alcătuite după modelul celor din 1614. Orîdinele privilegiate își asigură superioritatea asupra stărilor a treia: „Avem din nou de-a face cu despotismul nobilimii — scrie un patriot în *La Sentinelle du peuple* — care, prin înalții ei magistrați, dispune cum vrea de soarta cetățenilor, modificînd și interpretînd conținutul legilor, îl creează cu de la sine putere drepturi”.

noiembrie 6. La Versailles se deschid lucrările celor de a doua Adunări a notabililor. Ea deliberază, pentru vîitor, cu privire la compoziția sa, modalitatea de convocare și procedura electorală.

decembrie 1-12. Au loc lucrările Stărilor din Dauphiné, care hotărăsc ca numărul de deputați din provincie în Stările generale să fie fixat în raport de cel al populației, și nu de cantumul impozitelor. Se respinge ideea de număr egal de deputați între stări.

Recolta anului 1788 este mult mai slabă decât de obicei. Lipsa de furaje este atât de mare, încît cultivatorii sînt nevoiți să sacrifice o parte din vite și să lase pămînturi nelucrate. Plețele sînt goale. În zădar interzicte Necker exportul de cereale și face campaniuri în străinătate: crîșna slabete. Dimpotrivă, se așteaptă săracii armatei prin înfometate care ambarele pline ale senilorilor laiei și celestastiei.

1789

aprilie 27. În timpul unei revolte sîngeroase la Paris, este jefuită marea fabrică de hîrtie de lapet „Revolon”. Mișcarea este îndreptată împotriva speculanților de produse alimentare, a vechiului sistem de impuneri și, în general, împotriva celor ce exploa-

tează poporul și trădese de pe urma lui. mai 5. Le Versailles se deschide adunarea Stărilor generale (care nu au mai fost convocate din 1614). Numărul de deputați: clerul — 308; nobilimea — 285; starea a treia — 621. Regele ține un discurs în care se opune reformelor. Necker anunță pentru 1789 un deficit bugetar de 56 150 000 livre.

iunie 17. Deputații stărilor a treia votează asupra faptului că sînt singura adunare legitimă și se proclamă Adunare Națională. „Cine ar îndrăzni să spună că starea a treia nu conține tot ce trebuie pentru a alcătui o națiune completă!”, scrie abatele Sieyès, viitor membru al Comitetului salvari publici, care proclamă în continuare că aristocrația nu poate face parte din națiune: „O astfel de clasă este hotărât străină națiunii prin trîndăvia ei”.

iunie 20. Deoarece sala plenară de sedințe era închisă (la ordinul regelui, sub pretextul unor reparații), deputații stărilor a treia se adună în sala Jucului cu mîncă din palatul de la Versailles și jură să nu se despartă nicodată și să se adune „oriunde o vor cere împrejurările, pînă cînd o Constituție va fi elaborată și aşezată pe temelii solide”.

iunie 23. Deputații stărilor a treia refuză să evacueze sala, în ciuda ordinului regal.

iunie 24-25. 151 deputați ai clerului și 47 al nobilimii se alătură celor din starea a treia.

iunie 26. Ludovic XVI decide în тайнă să cheme 20 000 ostași, de preferință din regimentele străine, pe care le consideră mai sigure.

iunie 27. Regele se hotărăște să constituie ceea ce nu poate împledi: ordonă reprezentanților clerului și nobilimii să se alăture celor din starea a treia. În felul acesta, speră să adormă bătăliile.

iunie 30. Masele din Paris lansează încheierea Saint-Germain și îi eliberează pe deținuți.

iulie 2-9. Cartea concentrează trupe conduse de mareșalul de Broglie în jurul Parisului și al Versaillesului, ceea ce alarmează masele.

iulie 8. Adunarea Națională trimite o adresă regelui, cerînd îndepărtarea trupe or: „De ce are nevoie un monarh adorat de 25 milioane de francezi, să cheme grabnic, cu mari cheltuieli cîteva mii de străini în jurul tîrului?”

iulie 9. Adunarea Națională se proclamă Adunare Națională Constituțională.

iulie 11. Ludovic XVI răspunde adreselor din 8 iulie că regimentele au fost chemate pentru a-l apăra libertatea. În aceeași zi, el dămite pe Necker, înlocuindu-l cu baronul de Breteuil, care devine conducătorul oficial al contrarevoluției.

iulie 12-13. VII agitații populare la Paris. Regimentul german al regelui, comandat de prințul de Lambesc, atacă mulțimea în grădina de la Tuileries. Clopotele sună alarma, populația este adunată în biserici, pentru a se înrola în inarma cu arme luate din prăvăliile armurierilor. Sînt capturate 28 000 puști și cîteva tunuri, găsite în Palatul Invalizilor.

(Va urma)

Mihai MANEA

cu succes și publicațiile speciale destinate armatei: *L'Argus du département et de l'Armée du Nord*, *Le Bulletin de l'Armée du Midi*, *Le Bulletin de l'Armée des côtes de Brest*, *Le Journal de l'Armée des côtes de Cherbourg*, *L'Avant-garde de l'Armée des Pyrénées Orientales*, *Le Bulletin général des armées* ș.a.

Măsurile luate de Convenția Națională, susținute cu dăruire de masele de bază ale națiunii, au făcut ca cele 14 armate ale republicii, îmbinînd numărul luptătorilor cu elanul revoluționar, să salveze cuceririle istorice ale Revoluției.

Ideile de libertate

se propagă

cu mare înțeleală...

Ideile Revoluției franceze au avut o puternică rezonanță în lume, constituind un factor stimulator al curentelor anti-feudale din Europa. „Revoluția franceză interesează, cred, întreaga omenire” — scria filosoful german Fichte, în 1793. Orientările burghezo-democratice vizînd noua formă a raporturilor sociale s-au reflectat și în mutațiile sensibile operate în conținutul presei, ziarele și revistele forțelor progresiste căpătînd un tot mai pronunțat caracter politic. Tocmai acest caracter era invocat și de partizanii neschimbării veșnice pentru a-și justifica politica prohibitivă în materie de presă. Cînd, în 1794, Ioan Piuaru Molnar și Paul Iorgovici înaintau un nou proiect pentru editarea unui periodic românesc, guvernatorul Transilvaniei, György Bánffy, se opunea categoric aprobării, „din motiv că astăzi, cînd lucrurile se agravează din zi în zi, răspîndirea de ziare e mai neadmisibilă ca orîșicînd, căci prea periculoasele idei de libertate ale

francezilor se propagă cu mare înțeleală, încît orice apare în ziar ușor s-ar putea răstălmăci, iar opiniile pot produce zguduirea liniștii publice”.

Ecolul presei revoluționare franceze nu s-a cantonat în epocă, ci a avut puternice reverberații în timp. Este simpatomatic că în desfășurările revoluționare ce au urmat a fost reînviat spiritul combativ al presei anului 1789, au fost reluate chiar titluri de ziare, ca *L'Ami du peuple* — în Revoluția de la 1848, *Le Tribun du peuple* — în timpul Comunei din Paris, *Le Père Duchesne* — în anii rezistenței naționale împotriva ocupației hitleriste.

Marile momente care definesc devenirea lumii în ultimele două secole au situat pe scena politică o nouă clasă purtătoare a progresului social-istoric, clasa muncitoare. Sub conducerea ei, a mișcării sale revoluționare organizate, masele au săvîrșit, de-a lungul și de-a latul globului, răsturnări politice și sociale radicale, care au confirmat strălucit sentința celebrului tribun popular Jean Jaurès că „nu mai există astăzi nimic sub soare care să aparțină în întregime burgheziei, nici măcar Revoluția sa”.

IMPORTANT !

În numărul viitor — prima serie de întrebări a unui nou concurs Magazin istoric.

Dedicat marelui aniversări a actului istoric de la 23 August 1944, concursul este alcătuit din trei serii de întrebări, care vor fi publicate în nr. 7, 8 și 9/1989.

Asigurați-vă, din timp, procurarea acestor numere, cea mai eficientă modalitate constituind-o abonamentul.

Nu uitați, deci — în nr. 7/1989 prima serie de întrebări, bibliografia și regulamentul noului concurs Magazin istoric.

Asasinarea la Sarajevo, la 28 iunie 1914, a moștenitorului tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand, a constituit pre-

ducelui Franz Ferdinand. Deodată, din această mulțime, izbucnesc focuri de armă. În elegantul său automobil, arhiducele se prăbușește,

28 iunie 1914. Sarajevo: UN MIC PRETEXT PENTRU UN MARE RĂZBOI

ALAIN DECAUX,
membru al Academiei Franceze

Plictisit, Franz Iosif acceptă căsătoria

În 1914 în Austro-Ungaria domnea un împărat în vîrstă de 84 ani, Franz Iosif. Această lungă, prea lungă domnie fusese

presărată cu numeroase drame familiale. În 1867, fratele lui Franz Iosif, Maximilian, fusese împușcat în Mexic². Aflînd vestea morții lui, soția sa, Charlotte, își pierduse mințile. Singurul fiu al împăratului, Rudolf, își curmase viața la Mayerling³.

Din 1896, urmașul la tron era arhiducele Franz Ferdi-

nand. La drept vorbind, în copilărie, acest nepot nu fusese deloc pregătit pentru o asemenea eventualitate. Fusese crescut în tradiționalismul cel mai îngust, nu i se cultivase nici cea mai mică preocupare spirituală. În schimb, se dedicase din plin ocupației lui preferate — vînătoarea. Medicul lui personal aprecia că vînașe mii de animale. În plus, avea

asasinat. Un fapt divers? Așa s-a putut crede pe moment. Dar focurile de armă de la Sarajevo au servit ca pretext uneia dintre cele mai înfiorătoare tragedii ale tuturor timpurilor.

În paginile de față, publicistul istoric francez Alain Decaux, membru al Academiei Franceze, derulează filmul atentatului de la Sarajevo minut cu minut, folosind în reconstituirea lui măturii din jurnalele unor participanți la evenimentele. Reproducăm acest articol, cu titlul și subtitlurile redacției noastre, din revista *Historia*, nr. 481 (ianuarie 1987).

¹ Pentru situația internațională în perioada premergătoare primului război mondial, vezi și *Magazin istoric*, nr. 7-8/1969, 8/1972, 9, 10/1974, 11, 12/1988, 1/1989.

² *Magazin istoric*, nr. 5/1967: 7/1970.

Citeva secvențe ale evenimentului de la Sarajevo (pp. 43, 45, 47)

un caracter dintre cele mai rele. Generalul Conrad von Hötzendorf relatează că, pe cînd era foarte tînr, arhiducele îi spusese într-o zi:

— Cînd o să fiu comandant șef, am să fac tot ce vreau, iar dacă cineva îmi va sta împotrivă, o să-i împuşc pe toți.

În 1895, la un bal, o cunoscută pe Sofia Chotek și toată viața lui se schimbă. Sofia aparținea micii aristocrații cehe, dar, avînd nenorocul să facă parte dintr-o familie ruinată, ceruse — și obținuse — postul de doamnă de onoare a arhiducesei Isabela, ceea ce însemna, în cazul respectiv, guvernanta celor trei fete ale arhiducesei, dar și, într-o oarecare măsură, menajeră.

Atunci s-a petrecut neprevăzutul. Arhiducele Franz Ferdinand a îndrăgit-o pe Sofia.

Împăratul a fost informat imediat. Pe loc, a emis o părere-verdict: domnișoara Chotek nu putea fi și nu va fi niciodată o soție acceptată pentru moștenitorul tronului. Franz Ferdinand a anunțat, pe un ton liniștit, că va aștepta moartea împăratului și apoi se va căsători cu Sofia.

Arhiducesa Maria-Tereza a pledat în favoarea lui. În cele din urmă, plictisit, Franz Iosif a acceptat căsătoria, stipulînd însă că va fi morganatică. Prin contract și pe bază de jurămint, Franz Ferdinand trebuia să renunțe, pentru copiii lui și ai Sofiei, la orice speranță de succesiune la tron. În 1908 s-a căsătorit cu femeia pe care o iubea de ațteia ani.

Un tunel de agenți, călăuze și ștafete

Pentru a înțelege desfășurarea evenimentelor trebuie să-l părăsim pe arhiduce și să pășim pe urmele celui care, la Sarajevo, va trage asupra lui, Gavrilo Princip. El este originar din Bosnia. Cînd, în anul 1878, trupele austro-ungare au ocupat Bosnia și Herțegovina, care vreme de 400 ani fuseseră sub stăpînire otomană, ele au trebuit să înfrîngă o aprigă rezistență armată a populației. Exact 30 ani mai tîrziu, în 1908,

Austro-Ungaria a anexat cele două provincii, ceea ce a marcat începutul unei grave crize politice europene („criza bosniacă”).

Gavrilo Princip s-a născut în 1894, într-o familie săracă. La școală s-a vădit un elev serios. În timpul frecventării școlii comerciale din Sarajevo, în 1913, a aderat la grupul secret „Tinerii bosniaci”, intelectualii hotărîți să-și consacre toate eforturile eliberării, prin orice mijloace, a Bosniei de austrie. Austro-ungarii nu erau cu nimic mai buni decît otomanii.

Princip se împrietenește cu Danilo Ilici, un învățător, și el membru al organizației „Tinerii bosniaci”, care se gîndise să-l ucidă pe guvernatorul Bosniei, generalul Potiorek. Manifestînd vehement împotriva autorităților din Sarajevo, Princip este exmatriculat și, în aceeași zi, pornește spre Belgrad, pe jos, orașul care pentru el reprezintă libertatea. Acolo se înscrie la liceu. Intră în legătură și cu alți patrioți sîrbi, întărindu-și convingerea că datoria unui bosniac este să-l izgonească pe invadator, să lupte împotriva lui. Între Bosnia și Serbia există un „tunel” — expresie care trebuie înțeleasă la figurat — ca o rețea de agenți, de călăuze, de ștafete.

Devenind membru al unei alte societăți secrete, „Mina neagră”, Princip îl cunoaște pe cel mai zelos animator al ei: colonelul Dimitrievici, numit și colonelul Apis, un organizator de mare valoare. Tot la Belgrad, Princip își va reîntîlni o cunoștință, pe muncitorul tipograf Ceabrinovici, care împărtășește aceleași convingeri.

În martie 1914, Princip îi dezvăluie lui Ceabrinovici că este hotărît să-l ucidă pe arhiduce. Cîteva zile mai tîrziu, Ceabrinovici îl primește de la prietenii lui un plic, care conține o tăietură de ziar. Ea anunță așteptata vizită a lui Franz Ferdinand în Bosnia, cu ocazia marilor manevre. Alargă să i-o arate lui Princip. Cei doi hotărăsc pe loc să-l ucidă pe arhiduce și să acționeze împreună. Recrutează și pe un alt tînr, Grabez, bosniac și el, coleg de cameră cu Princip.

Princip este de neînduplecat...

Important acum este să găsească arme. Princip știe că un anume Ciganovici este în măsură să facă rost de bombe și revolve. I se adresează. Ciganovici va procura șase bombe și patru revolve. De îndată ce intră în posesia lor, Princip îi scrie lui Danilo Ilici, la Sarajevo, o scrisoare codificată, cerîndu-i să recruteze și alți conjuși. Grabez, care pleacă în Bosnia, este însărcinat să-i explice lui Ilici motivul pentru care i se cer acești voluntari. În cele din urmă, el va recruta trei. Totul costă bani, care se obțin de la negustorii bosniaci cu stare. Desigur, nu li se vorbește despre atentat, ci despre adunarea de fonduri pentru a crea școli în Herțegovina. Se string astfel peste o mie de dinari.

O problemă serioasă: cum se vor duce la Sarajevo? Cum vor trece granița Bosniei, foarte bine păzită, trei bărbați care duc bombe și revolve? Se găsește soluția: faimosul „tunel”, adică filiera clandestină de la Belgrad la Sarajevo.

La 28 mai 1914, Princip, Ceabrinovici și Grabez părăsesc Belgradul. Au bani, arme și... cianură: s-a prevăzut că, dacă vor constata că sînt în pericol de a fi prinși, se vor omorî. Vor avea nevoie de opt zile și opt nopți pentru a ajunge de la Belgrad la Sarajevo. Mai întîi călătoresc cu vaporul pe Sava. După care sînt preluați de „tunel”. Ceabrinovici, care s-a certat cu ceilalți, își continuă drumul singur. Princip și Grabez sînt conduși, din releu în releu, pînă la destinația stabilită. Tărani, mici funcționari, comercianți îi însoțesc cîteva kilometri. Toți vor fi spînzurați apoi sau condamnați la ani grei de închisoare. La 4 iunie, cei trei conjuși se regăsesc la Sarajevo. Ceabrinovici îi informează atunci pe Princip și pe Grabez că Franz Ferdinand va fi în oraș la 28 iunie.

Alegerea acestei date este ea însăși o sfidare: la 28 iunie 1389 a fost asasinat sultanul Murad, la Kosovo, de către Miloș Obilici. Atunci Serbia

devenise vasală Imperiului otoman. Oare Franz Ferdinand știe asta? Evident. Toți l-au avertizat. Dar el face ceea ce a anunțat că va face.

În umbră, se pregătește atentatul. În cursul nopții de 26/27 iunie, conjurații discută pînă la ora trei dimineața. Se stabilesc punctele cele mai propice pentru atentat. În privința itinerarului pe care îl va urma arhiducele, conjurații nu au nici cea mai mică îndoială. N-au avut decît să deschidă ziaarele: este indicat traseul exact. Ilici consideră că locul cel mai potrivit ar fi cheiul Appel, care duce de la gară la Primărie.

Cortegeul urmează să treacă pe acolo de două ori. Conjurații hotărăsc să plaseze pe chei șase conspiratori, împărțiți în grupuri de cîte doi. Fiecare grup va trebui să atace simultan. Dacă unul își va rata ținta, va acționa grupul următor. Se precizează locul exact, rezervat fiecăruia. Grupurile se vor eșalona pe o distanță de trei sute de metri. În după-amiaza zilei de 27 iunie, între orele 3 și 4, se distribuie armele celor mai tineri. Fiecare primește o bombă și un revolver. Seara, Ilici va da o ultimă bombă unui alt voluntar.

Princip, care, evident, nu detestă simbolurile, se duce să pună flori pe mormintul lui Zerajici. În 1910, acesta trăsesese asupra guvernatorului austriac al orașului, ratase și se omorise. La rîndul lor, Ilici și Ceabrinovici vor merge să se reculegă pe același mormînt. Princip se întoarce acasă,

citește cîteva pagini din [geografic și revoluționarul] Kropotkin și adoarme.

A doua zi, 28 iunie, Ceabrinovici se fotografiază împreună cu un prieten. Încă de la orele 9, Princip, avînd asupra lui bomba și revolverul, se duce pe cheiul Appel. Ceilalți își ocupă pozițiile. Multimea crește treptat: curioși care vor să-l vadă pe arhiduce. Nu s-au luat decît puține măsuri de securitate. Prea puține, se va spune la Viena. Pe parcurs, n-au fost plasați decît 120 polițiști. Trupele din împrejurimile orașului se ridică la 60 000 oameni.

...dar ratează deocamdată

Este ora 10 dimineața. Împreună cu Sofia, Franz Ferdinand sosește în gara de la Sarajevo. Ceea ce izbește este calmul arhiducelui. Acestei mulțimi care-l așteaptă, arhiducele îi apare în uniforma de ceremonie a cavaleriei austriece: tunică albastră, guler pe gît, bătut cu trei stele, pălărie cu

pene, verde deschis, pantaloni cu lampas roșu și, în jurul taliei, un brîu de aur cu ciucuri. Are 50 ani. S-a îngrășat mult. Mustața îi pare și mai agresivă decît înainte. Sofia are pe cap o pălărie albă cu boruri mari, care continuă cu un voal. Poartă o rochie de saten alb încinsă cu roșu. În mînă ține un evantai negru, închis.

În gară, oaspeții sînt primiți de generalul Potiorek. Arhiducele, soția lui și suita lor se îndreaptă imediat spre cele șase automobile care-i așteaptă. În primul iau loc șeful poliștilor însărcinați cu paza personală a arhiducelui, precum și trei ofițeri din poliția locală.

În al doilea, primarul orașului și șeful poliției orașului. În al treilea, se instalează arhiducele și ducesa. Mașina este un „Graef und Stift”, cu o caroserie specială, proiectată de un expert vienez. Are acoperiș de pinză care, pentru moment, este deschis. Deasupra capotei flutură drapelul imperial, negru și galben, bordat cu roșu și cu vulturul austriac în centru. Arhiducele stă pe bancheta din spate,

în stînga ducelui. Generalul Potiorek folosește strapontul din fața lui Franz Ferdinand, iar locotenent-colonelul Harrach se urcă lîngă șofer. Urmează încă trei automobile, care transportă suita arhiducelui.

Vremea este splendidă: un soare torid. Din multime se aud aclamații, în care predomină urarea tradițională: „Zivio!” (Trăiască). Pe tot traseul, perechea imperială este aplaudată, i se aruncă flori. Evident

autoritățile și-au sporit eforturile, pentru a aduce cât mai mulți partizani ai Austriei. Această călătorie a fost de controversată pare să fie, totuși, un succes. Sofia, crispată la început, se destinde și zîmbește larg. Privește rîul cu apa scînteietoare, iar minaretele albe ale moscheelor o încântă.

Ucișii așteaptă. Arhiducele va defila printre două rînduri de conspiratori. Iată mașina. Văzînd-o apropiindu-se, primul voluntar ezită, căci dintr-o dată un jandarm s-a plasat în spatele lui. Arhiducele este salvat! Al doilea ezită și el; nu i s-a spus că ducea va fi și ea acolo. Are dreptul să ucidă o femeie? Arhiducele este salvat a doua oară! Mașina a trecut. Nimeni n-a tras, nimeni nu și-a lansat bomba. Unul dintre voluntari va spune:

— În ultimul moment, n-am putut.

Acum, cortegiul trece prin fața lui Ceabrinovici. Dintre toți conspiratorii, era singurul care nu inspira o încredere totală. Princip însuși îl găsea prea ușuratic. Dar Ceabrinovici, liniștit, îl întreabă pe un polițist:

— În care mașină e arhiducele?

— Într-a treia.

Cu același uimitor sînge rece, el scoate din buzunar o grenadă de mîină și lovește detonatorul de un felinar apropiat. Știe că sînt necesare 12 secunde. Așteaptă cît trebuie. După care, cu o mîină sigură, lansează grenada în direcția mașinii arhiducelui.

Șoferul, un ceh, vede un obiect negru zburlînd în direcția lui. Instantaneu, sub impulsul unui reflex excelent, accelerează. N-au lipsit decît cîțiva centimetri: grenada cade pe capota lăsată în jos, alunecă pe șosea și explodează sub roata stîngă din spate a automobilului următor, făcînd o gaură de 28 x 35 cm, adîncă de 17 cm, și rînind vreo douăsprezece persoane. Pavajul este desfundat, geamurile caselor învecinate se fac fîndări. Doi sau trei stîlpi de electricitate se prăvălesc pe șosea sau pe acoperișurile caselor din apropiere.

Un ordin urlat de Franz Ferdinand oprește brusc automobilul. Această greșeală s-ar

putea dovedi fatală. Moștenitorul tronului se ridică chiar în picioare pe scara mașinii, pentru a înțelege mai bine ce s-a petrecut. Pe un ton imperativ, îi cere lui Harrach să se intereseze de răniți, pe lîngă care se agită deja doctorul Fisher.

Abia atunci observă Franz Ferdinand că Sofia este rănită la gît. Nu-i decît o zgîrietură și ea se străduiește să-l liniștească. Dar Franz Ferdinand se enfurie. Urle:

— La primărie! Cu viteză maximă!

Între timp, Ceabrinovici înghite capsula de cianură pe care o avea la el. Apoi se aruncă în rîu, de pe la 7-8 metri. Polițiștii se reped după el, îl ajung din urmă, îl găsesc nevătămat și îl prind. El strigă:

— Sînt un erou sîrb!

În timp ce este dus, așteaptă moartea pe care ar fi trebuit să i-o provoace cianura. În zadar. Otrava, fără îndoială trezită, nu are nici un efect.

Cînd s-a oprit automobilul arhiducelui, Princip nu era departe. De ce nu a tras? Nu l-a recunoscut pe Franz Ferdinand și s-a întrebat: în ce mașină se află oare arhiducele? Dar n-a avut timp să rezolve problema: automobilul a demarat în viteză. Princip și-a ratat lovitură.

Patru ani de suferințe

La Primărie așteaptă primarul, înconjurat de consilierii municipali. De îndată ce-l vede pe arhiduce, primarul își începe discursul, pregătît de mult și care urmează să marcheze momentul suprem din viața lui:

— Alteță Imperială și Regală! Alteță! Cu ocazia amabilei vizite prin care Altețele Voastre au binevoit să onoreze capitala țării noastre, inimile noastre sînt copleșite de fericire...

Nu va continua. Furios, arhiducele îl întrerupe:

— Domnule primar, la ce bun acest discurs? Vin la Sarajevo într-o vizită prietenească și mi se lansează o bombă! Este nedemn...

Cu gura căscată, nefericitul primar pare lovit de trăznit. Ducesa face un pas înainte, șoptește cîteva cuvinte la ure-

chea lui Franz Ferdinand. Acesta pare să șovăie, apoi zice mai calm:

— Acum vă puteți continua discursul.

Primarul se supune cît poate mai bine. Ezită și bolborosește: — Profunda noastră recunoștință pentru părinteasca bunăvoință a Alteței Voastre... față de cea mai recentă nestemată a sfintei Coroane Imperiale, scumpa noastră patrie, Bosnia-Herțegovina...

Asudă ca la baia de aburi. Ajunge, în fine, la capătul încercării. Conform programului, arhiducele trebuie să-i răspundă. Îl caută pe șambelanul care urma să-i predea textul alocuțiunii. Nu e acolo, pentru bunul motiv că se afla în automobilul sub care explodase grenada! Trece minute lungi de așteptare. Cu suflul la gură, apare în fine șambelanul. Arhiducele îi smulge hîrtiile și tresare: foile sînt minjite cu singele ofiterilor răniți.

Franz Ferdinand citește textul pregătît, și, ajuns la concluzie, improvizează:

— Mi-a făcut o deosebită plăcere să primesc asigurarea atașamentului dumneavoastră de neclintit pentru Majestatea Sa, bunul nostru împărat și rege, și vă mulțumesc din toată inima, domnule primar, pentru ovatiile entuziaste cu care ne-a salutat populația pe soția mea și pe mine.

Mai adaugă, în sîrbo-croată, o frază pe care a învățat-o pe dinafară:

— Vă rog să transmiteți urările mele cele mai sincere populației acestei frumoase Capitale și vă asigur de bunăvoința mea inalterabilă.

Puțin mai tîrziu, arhiducele îl va întreba pe Potiorek:

— Credeți că nu vor mai avea loc alte atentate împotriva mea?

Guvernatorul exclamă:

— Orice pericol a trecut!

Sugerează totuși o modificare a itinerarului anunțat. Programul vizitei oficiale prevede ca arhiducele să meargă la Muzeu, unde îl așteaptă membri ai guvernului. Pentru aceasta trebuie să treacă pe strada Franz Iosif, deosebit de îngustă. Potiorek preconizează același parcurs ca la sosire, de-a lungul cheiului Appel, care trebuie să fie pus-

tiu acum. Astfel se va îndepărta orice risc.

Arhiducele acceptă, exprimându-și doar dorința de a trece pe la spitalul militar, să-i salute pe ofiterii răniți.

Este ora 10.45 când cortegiul părăsește Primăria. Ca la venire, arhiducele și soția lui se urcă în al treilea automobil. Locotenent-colonelul Harrach stă în picioare pe scara mașinii, de partea fluviului.

Automobilele trec în viteză pe cheiul Appel. Șoferul arhiducelui constată că, contrar instrucțiunilor primite, primele două automobile cotesc la dreapta și intră în strada Franz Iosif. De ce această miș-

care greșită?

Dintr-o eroare? Trebuie să credem că a fost intenționată? Nimeni n-a aflat vreodată. Șoferul arhiducelui este pe punctul de a-i urma pe ceilalți, când Potiorek strigă:

— Stai! N-ai luat-o bine! Trebuie să mergem pe cheiul Appel!

Șoferul frânează brusc.

Oprește mașina în fața unei măcelării, lângă trotuar, unde mai este încă adunată o mică

mulțime. Și în aceasta se află Princip. El înaintează. Va spune că la început intenționa să lanseze bomba. Dar, în mijlocul mulțimii, cum s-o scoată din buzunar, fără să fie văzut? Ia deci revolverul. Îl îndreaptă asupra automobilului. Nici măcar nu ochește. Va mărturisi că, în momentul în care a tras, a întors capul. Un polișt în vede gestul, se repede. Primește în genunchi o lovitură de picior, care îl dezechili-

brază: a intervenit un complice. Princip apasă pe trăgaci.

Îngrozit, Potiorek îi vede pe arhiduce și pe soția sa clătindu-se pe banchetă. Guvernatorul strigă șoferului să pornească. Automobilul aleargă în mare viteză. Cu batista lui, locotenent-colonelul Harrach șterge singele care se prelinge de pe buzele arhiducelui.

Ducesa a fost lovită de un glonț care, traversând peretele automobilului, i-a intrat în partea dreaptă a corpului. În ce-l privește pe arhiduce, glonțul a străpuns gulerul mantalei, a secționat vena jugu-

Princip, Ceabrinovici și Grabez nu au împlinit 20 ani. Datorită virstei lor, nu vor fi condamnați decât la 20 ani închisoare. În schimb, cinci dintre complicii lor, printre care Danilo Ilici, sînt destinați spinzătorii. Alții vor îndeplini lungi sentințe în închisoare.

Princip, Ceabrinovici și Grabez vor fi aruncați într-o fortăreață. Sînt legați în lanțuri, stau într-un frig cumplit, abia primesc de mîncare. Ceabrinovici va muri primul, în 1916. Doi ani mai tîrziu, Grabez și Princip, roși de tuberculoză, îl vor urma în mormînt.

Cînd, în noua Europă, va fi creată Iugoslavia — visul vieții lor! — trupurilor lor vor fi căutate și înmormîntate cu mare cinste, iar ei vor fi preamăriți ca eroii unității naționale.

Astăzi încă, la Sarajevo, o dală încastrată în trotuar, chiar acolo unde stătea Princip cînd a tras, poartă, gravate în granit amprentele încălțămintei lui. Într-o lungă inscripție cu litere chirilice, o placă

evocă împrejurările atentatului.

De îndată ce află evenimentul, Austria adresează Serbiei un ultimatum. Serbia intră în război. Începe apoi jocul implacabil al alianțelor: Rusia împotriva Austriei, Germania împotriva Rusiei, Franța și Anglia împotriva Austriei și Germaniei. Patru ani de război. Și de înfrîntoare suferințe. ■

lară și s-a fixat în coloana vertebrală.

Dar Princip? Mulțimea furioasă s-a năpustit asupra lui, l-a bătut, l-a aruncat la pămînt, l-a călcat în picioare. Poliștii l-au lovit cu sabia. E rănit grav. Pierde sînge din abundență. Cei din jurul lui sînt convinși că nu va supraviețui.

Se înșală.

Toți conjurații — cu excepția unuia — vor fi arestați.

Iunie
1939ÎN BUCUREȘTI.
ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Elogiind — cu prilejul intrării în Academia Română a scriitorului Liviu Rebreanu — romanele în care apare tărânlmea, „cu psihologia ei colectivă și cu frământările ei de clasă socială”, ziarul Azi, în numărul său din 4 iunie, scrie între altele: „Este, deci, drept să spunem că, pentru prima oară, Academia Română, primind pe scriitorul Rebreanu, primește în nobilia sa casă întreaga tărânlme românească”.

● Tot aceeași publicație informează despre O interpretare ceată a Pădurii spinzuraților. Romanul a apărut în traducerea ceată a Mariei Kolecka Karasová încă din 1928, bucurându-se de un deosebit succes. În 1937, Jan Hajsman, cunoscutul cercetător al istoriei luptelor pentru independența națională ceată, l-a consacrat un studiu de o deosebită importanță. J. Hajsman socotește Pădurea spinzuraților „romanul generației de intelectuali tineri ardeleni dinainte de război”.

● Cercul Țesătorilor din București comemorează la Ateneul Român pe marele cugetător, profesorul Vasile Conta, de la a cărei moarte s-au împlinit cincizeci și cinci de ani. Despre Vasile Conta, comemorează România literară, nr. 11, Mihail Eminescu scria odinioară: „El este din numărul celor puțini care nu reproduc numai ideal norumegate din cărți străine, el gîndesc mai cu seamă singuri”.

● Printre oaspeții țării noastre în această lună este și Jacques Chevalier, decan al Facultății de litere din Grenoble, care ține câteva conferințe și prelegeri în București. Împlinirea a făcut cu veste prin care l-a anunțat că Academia Franceză l-a decernat premiul „Louis Barthou” să-l parvina chiar în capitala noastră, scrie România literară.

● În ședința Academiei Române din 2 iunie Gheorghe Macovel prezintă Anuarul Institutului Geologic al României, vol. XIX; prof. C. Rădulescu-Motru semnalează invitația pe care Universi-

La 1 și respectiv 2 iunie au loc alegeri pentru Adunarea Deputaților și pentru Senat, primele alegeri organizate sub regimul de autoritate personală al lui Carol II (ultimale fuseseră cele din 20 decembrie 1937). Potrivit legii electorale (intocmită de Armand Călinescu și Victor Iamandi) au dreptul de vot pentru alegerea deputaților cetățenii români, bărbați și femei, care au vârsta de 30 ani împliniți, sînt știutori de carte și practică efectiv o îndelungă letnicie care ține de: „agricultură și munca manuală; comerțul și industria; ocupațiuni intelectuale”. Senatul se compune din „senatori numiți de rege, din senatori de drept și din senatori aleși”. Nu putea fi ales senator decît cel care a împlinit vârsta de 40 ani. Prin aceste alegeri regimul carlist caută să-și sporească legitimitatea redeschizind, după o pauză de 18 luni, instituția parlamentară. Dar, pentru a nu da răgaz opoziției să folosească alegerile în favoarea ei, regimul organizează o campanie electorală extrem de scurtă. Cu toate acestea, perioada premergătoare votului se caracterizează printr-o vie agitație politică, P.N.Ț., P.N.L. și alte partide de opoziție încercînd să organizeze acțiuni comune prin care să se împotrivescă regimului carlist. O atitudine hotărîtă în această privință ia partidul comunist. La 15 mai, Comitetul Central al Partidului Comunist Român propune concentrarea tuturor forțelor progresiste care să acționeze „pentru restabilirea libertăților democratice și pătrunderea în Parlament a luptătorilor pentru democrație”. Totodată, partidul comunist adresează o scrisoare grupărilor din opoziție — P.N.Ț., P.N.L., Partidul Radical-Tărănesc etc. — în care arată: „În fața primejdiiilor din afară și a atacului pe care statele agresoare, sub conducerea Germaniei hitleriste, îl pregătesc împotriva granițelor țării și a independenței ei, credem că se cere o unită acțiune a tuturor partidelor hotărîte să apere această independență, indiferent de ideologia a căreia fiecare grupare în parte îi rămîne credincioasă”.

Ca și în trecut, dînd dovadă de miopie politică și situîndu-se pe aceeași poziții anticomuniste, conducerea partidelor politice burgheze au lăsat fără răspuns propunerea de colaborare făcută de comunisti, susținuți de o serie de organizații democratice, antifasciste.

În listele electorale, cum scrie *Timpu* din 2 iunie, sînt înscrise 2 025 123 cetățeni. Sînt aleși 258 deputați din 462 candidați (cite 86 pentru fiecare „profesie”); o treime din totalul candidaților erau foști parlamentari, iar două treimi candidau pentru prima dată. Aceiași publicație menționează că „femeile votează azi pentru prima dată, în aceleași condiții cu bărbații”.

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie intreruperile de text la extrase preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții, cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

Liviu Rebreanu
devine membru
al Academiei Române

Pe listele de candidați au fost incluse firește persoane care inspirau încredere regimului carlist, Frontul Renașterii Naționale fiind singura organizație care a depus, de fapt, liste electorale. Cu toate acestea, cercurile Palatului și guvernul n-au reușit să închidă complet canalele de pătrundere și a unor elemente opoziționiste în Cameră și Senat. Prin breșele muncitorești au intrat și reprezentanți ai social-democraților, ca Ioan Flueraș, Iosif Jumanca ș.a.

În Senat se remarcă pentru prima dată și prezența unei femei, Maria N. Pop, aleasă în colegiul agricultorilor din Dolj.

La 7 iunie, Parlamentul român își reia activitatea după lunga absență din viața politică, iar la 9 iunie sînt alese birourile celor două camere și președinții lor: la Senat — N. Iorga, iar la Cameră — Al. Vaida-Voevod.

Prima ședință de lucru a noului Parlament este consacrată debaterilor de politică externă care — scrie *Timpul* din 11 iunie — în împrejurările internaționale respective se plasează între primele preocupări ale guvernului. Ziarul reproduce fragmente din expozeul lui Grigore Gafencu, ministrul afacerilor străine, care arată între altele că politica externă a României este „cumpănită nu pe teme de temeri sau de dibăcii deșarte, ci potrivit cu interesele ei reale și cu îndreptățitele ei năzuințe. Unitatea țării noastre ca și puterea și neatîrnarea ei sînt privite pretutindeni drept un principiu de ordine și de pace”. „Întinzînd o mîna prietenească tuturor statelor vecine, România privește realitățile cu acea bărbăție — conchide cotidianul menționat — pe care Grigore Gafencu a caracterizat-o în aceste cuvinte: «Siguranța noastră se sprijină înainte de toate pe noi înșine»”.

Presă menționează, de asemenea, acțiunile întreprinse de guvernul român în direcția consolidării Înțelegerii Balcanice și a menținerii coeziunii și eficienței acesteia. Publicațiile relatează despre vizitele în Turcia și în Grecia ale ministrului afacerilor străine român. „Călătoria d-lui Grigore Gafencu la Ankara și Atena — scrie *Timpul* din 20 iunie — a însemnat în actuala criză internațională o reconfortantă afirmare a spiritului pacific, al solidarității și, în același timp, a hotărîrii Înțelegerii Balcanice de a-și apăra independența”.

Ce urmăresc statele membre ale Înțelegerii Balcanice? Răspunzînd acestei întrebări, ziarul *România* din 20 iunie comentează o declarație a ministrului afacerilor străine român care este și președinte în exercițiu al Înțelegerii Balcanice: „Respectul drepturilor lor pentru desăvîrșirea operei de colaborare pacifică cu toate statele Europei, care înțeleg că obiectivele urmărite de statele Înțelegerii Balcanice, neavînd țeluri agresive împotriva nimănui, sînt pașnice, constructive și hotărît defensive în ceea ce privește integritatea lor teritorială și suveranitatea lor națională. Ceream ca la

Cronică mărunță

tatea din Viena o face dr. Gr. Anția de a lîna mai multe prelegeri științifice; general Radu Rosetti anunță donația făcută de C.I.C. Brătianu Academiei, cuprinzînd corespondența familiei I.C. Brătianu pe anii 1892-1939, cu condiția să nu se poată consulta înainte de 24 mai 1969; Th. Capidan prezintă o traducere a poeziilor lui Eminescu în limba albaneză.

● Se împlinesc 70 de ani de la deschiderea primei linii de drum de fier în România, de la București la Giurgiu. În inaugurarea de atunci — relatează *Timpul* din 12 iunie — ca și întreaga operă care a urmat au fost tîlmăcite prin cuvintele pe care le rostea în 1869 primul ministru al țării și ministru al lucrărilor publice, Dimitrie Ghica. pe personul gării Giurgiu: «Grădul de civilizație al unui popor se măsoară prin numărul kilometrilor căilor lor ferate».

Primum muzeu al căilor ferate din Capitală reprezintă o imagine retrospectivă a întregii activități ferroviare în România de la 1869”.

● În amfiteatrul B.P. Hasdeu de la Facultatea de Litere se desfășoară solemnitatea inaugurării bustului marelui savant care a fost prof. Ovid Densusianu. Bustul e opera lui Cornel Medrea. Vorbește prof. C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei, și prof. Al. Rosetti, urmașul lui Ovid Densusianu la catedra de limba română. În cuvîntul său, prof. Al. Rosetti arată, printre altele: „În locul unde l-am așezat, bustul lui Ovid Densusianu va străluci munea zilnică a generațiilor actuale și viitoare de studenți și studențe ce se îndreaptă spre știință. Opera lui Densusianu, aflată cea strict științifică, e și cea literară de îndrumare în acest domeniu trăiește prin tot ceea ce a rămas încă actual într-însa. Dar ceea ce va constitui un titlu permanent de recunoștință față de memoria lui Ovid Densusianu,

Iunie

1939

Descoperitorii
unor fragmente
de apledute
daco-romane
la bariera
Capitaliei

Cronică măruntă

pentru generațiile viitoare, este însăși pilda vieții sale, de renunțări, de urmărire a unei credințe, fără ncl o șovăire, pînă la ultima ei consecință".

● Ziarele bucureștene relatează: în cercurile artistice și în marele public parizian domnește o vie emoție în urma descoperirii unui furt care amintește faimosul furt al „Glocondel”, răpît în noaptea de 14 august 1911 de la Muzeul Lavru, dar regăsit după 2 ani, la Florența. Din același muzeu a dispărut de astă dată una din cele mai celebre pleturi ale lui Watteau, Indiferenț, a cărei valoare comercială a fost apreciată la 4-5 000 000 franci, dar a cărei valoare artistică nu se poate prețui în bani.

● Un gest de deosebită delicatețe — serie Universul din 5 iunie — ne vine din Franța: sub auspiciile Universității din Nancy este inaugurată la Lunéville placa comemorativă fixată în perețele colegiului în care și-a început studiile în strălătitate marelui om de stat și ilustrat istoric Mihail Kogălniceanu".

● Linșteia publică nu este respectată, serie presa din această lună: în toate cartierele centrale și periferice camioanele și motocicletele circulă cu eşapamentul deschis; tociarii cuturează străzile asurzind cetățenii; taxatorii de la tramvaie folosesc trompete zgomotoase; aparatele de radio și gramofonele din localurile publice tulbură linșteia locatarilor; căruțele goale în convoi, mai ales pe străzile ce du spre piața Obor, completează această simfonie a zgomotelor.

● Cu prilejul strămutării arhivelor Județului Satu Mare de la Careii Mari la Satu Mare, — serie Universul din 19 iunie — s-a descoperit, între documentele vechi ale fostei administrații maghiare, copia manuscrisă a unui raport adresat în 1825 guvernatorului din Buda privitor la repartiziile, pe comune și naționalități, a

orice acțiune de organizare a păcii europene, în ceasul cînd popoarele se vor convinge că numai prin colaborare pacea poate fi menținută, să fim prezenți pentru apărarea intereselor și drepturilor noastre".

Intreaga presă din această lună dedică numeroase pagini memoriei lui Mihai Eminescu, de la a cărei moarte se implinesc 50 de ani. Iată, de pildă, ce scrie *Universul* din 16 iunie: „Un uimitor și fericit destin a dat țării noastre, prin Mihai Eminescu, cea mai prețuită comoară a literaturii ei și una din cele mai înalte expresii ale poeziei universale. Eminescu apare ca cel mai curat și mai desăvîrșit exemplar al sufletului românesc. El a dat viață trecutului românesc și a biciuit în cuvinte fără cruțare un prezent pe care nu-l socotea vrednic nici de vitejia secolelor de altădată, nici de ursitele viitoare ale neamului românesc, pe care l-a iubit mai presus de orice.

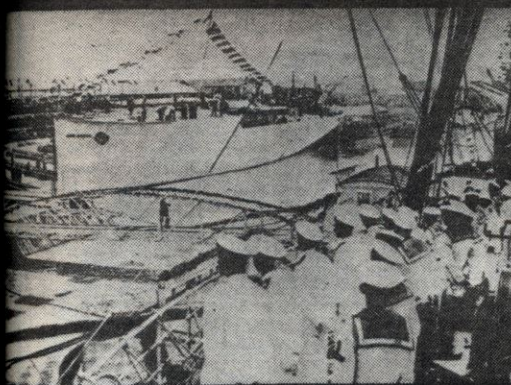
El s-a scoborit la graiul popular și la scrisul cinstit al cronicarilor, făcînd dovada că în cuvintele valahilor de pe Dunăre și Carpați se pot exprima în forme desăvîrșite cele mai înalte gânduri ale minții și cele mai mari dureri ale inimii omenești".

La rîndul său, *România* din 21 iunie prezintă conferința ținută pe 18 iunie de Cezar Petrescu la Brăila, cu ocazia comemorării lui Eminescu. Printre altele, scriitorul reia un citat dintr-un articol publicat de marele poet în *Timpu* din 18 februarie 1882, din care se desprinde dragostea lui pentru țărănul român: „E poate singura chestiune [țărănească] în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea și cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai țărănul, acest unic și adevărat popor românesc.

El, căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin datini și limbă unitatea națională; el e păstrătorul caracterului nostru în lumea aceasta, el e singurul care de zece veacuri n-a desperat de soarta noastră în Orient. Așa grecii cum este, o parte de rezistență e în el, pe care nimeni nu o poate sfărîma, nimeni îndupleca".

Timpu din 19 iunie evocă la rîndul său astfel personalitatea și opera poetului nostru național: „Mihai Eminescu este marelui nostru poet adevărat, în care s-au concentrat frumusețile de limbă și de simțire ale întregii noastre poezii populare. Limba populară nu a pocit-o. Prin aceasta el a dovedit că n-a șovăit un moment să aibă încredere în viitorul culturii românești".

Faptul săvîrșit azi — 14 iunie — este de reală importanță pentru marina noastră militară", citim în paginile presei din această lună. „Faptul săvîrșit" este lansarea primei nave de război, un purtător de mine, construit în întregime la șantierul naval de la Galați. Construirea acestui vas face

Nava
„Amiral Murgescu”
la șantierul Galați,
în așteptarea
lansării

Plaza de
Watteau,
răpădă
din Muzeul Louvre

parte dintr-un program al industriei în slujba apărării naționale, „program care se va urma cu încredere și cu stăruință”, cum scrie *„Timpul”* din 16 iunie, referindu-se la măsurile de întărire a potențialului militar al țării, stabilite de guvernul Armand Călinescu (vezi *Notele zilnice* ale lui V. Slăvescu din *Magazin istoric*, nr.10, 11/1988 și 2/1989, despre activitatea Ministerului înzestrării armatei creat anume în acest scop¹).

Din cuvîntul rostit de ministrul aerului și marinei, general Paul Teodorescu, desprindem următoarele date despre noua navă: „A fost comandată de Ministerul aerului și marinei la 11 septembrie 1937 și este de tipul cel mai modern. Lucrul pe cală s-a început la 1 august 1938, iar primul nit s-a bătut la 22 octombrie 1938. Misiunea navei este de a transporta și așeza pe fundul mării minele submarine. Caracteristicile ei: lungimea 76,92 m, lărgimea 9,20 m, deplasament standard 825 tone, deplasament total 1 085 t, viteză maximă 16 noduri, două motoare «Krupp» ș.a. În dorința de a slăvi figurile proeminente de mari marinari români — arată, în continuare, generalul Paul Teodorescu — și de a se perpetua amintirea faptelor lor în serviciul patriei, nava poartă numele «Amiral Murgescu»”.

Desprindem din *România*, din 15 iunie, o microbiografie a amiralului Ion Murgescu (1846-1913): „Unul din primii marinari români din timpurile moderne, amiral Murgescu e trimis de Cuza vodă la școala navală din Brest. În 1864 revine în țară. În anul 1874 aduce, în calitate de comandant, de la Toulon, prima navă de mare a tinerei marine române, canoniera «Fulgerul». Războiul din 1877 îl găsește în gradul de maior, comandant al Flotilei, atașat pe lingă armata rusă. În această calitate, maiorul Murgescu a luat parte cu șalupea «Rîndunica», împreună cu alte trei șalupe rusești, în luna mai, la torpilarea și scufundarea unui monitor turc, în brațul Măcin, contribuind efectiv la cucerirea Rahovei. În acest atac, intervenția maiorului Murgescu în manevrarea șalupei a avut ca urmare salvarea ei și a echipajului de la o pierdere sigură. Pentru această faptă a fost chemat la Ploiești și decorat de Marele duc Nicolae cu ordinul Sfîntul Vladimir, iar de regele Carol I cu Steaua României, fiind cea dintîi decorație acordată din acest ordin de abia înființat”. Între 1888-1901 devine comandant al flotilei de război și apoi al marinei militare. ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

populației de atunci a comitatului Satu Mare.

Din acest document — consemnează, în continuare, publicația amintită — reiese că „în 1828 majoritatea populației comunei din acel comitat era curat românească”.

● Universul din 4 iunie consemnează că goana înarmărilor a devenit halucinantă. Cheltuielile tuturor statelor, care în 1932 au fost de 3 miliarde dolari, trec în 1939 de 17,5 miliarde de dolari. Astfel, Germania cheltuie în 1934 — 392 milioane dolari, iar în 1938 — 44 miliarde dolari; Franța în 1934 — 583 milioane dolari, iar în 1938 — peste un miliard dolari; Anglia în 1934 — 481 milioane dolari, iar în 1938 — 1,693 miliarde dolari.

● Prof. Romulus Vulcănescu a luat inițiativa completării unei arhive mitologice, în vederea alcătuirii unei sinteze asupra fondului mitologic al poporului nostru. În acest scop a întocmit un chestionar pe care l-a trimis unui mare număr de intelectuali din toate ăseările țării. Răspunzînd chestionarului, aceștia — scrie presa — „vor servi astfel cauza culturii române și a unității naționale”.

● G. Ivașcu, în *Jurnalul literar*, despre volumul de versuri *Hore de Tudor Argezei*: „Ultimul volum de versuri al d-lui Tudor Argezei e ca o oază a liniștii și al ambianțelor familiare... Cu o linpeze de cristalin, cu o muzică de caval în contemplare, de năi în jubilație, adică de instrumente simple dar semnificative pentru emoția autentică, poezia din *Hore* e pură expresie a unui mare poet în care creștinismul se oglindește în ce are ea mai grațios, mai propra, mai etern”.

¹ Gh. Zaharia, C. Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919-1939*, București, 1981; Mircea Musat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933-septembrie 1940, București, 1988.

¹ În 1985 a apărut lucrarea prof. Romulus Vulcănescu *Mitologia română*, în Editura Academiei R.S. România.

ISLANDA.

SAGA CONTINUĂ...

ROBERT WERNICK

În ochii albaștri ai lui Jonas Kristjánson strălucește bucuria cărturarului care arată vizitatorilor manuscrisele celui mai valoros tezaur național al Islandei. „Iată aici — spune el, întorcînd cu venerație filele de pergament ale cărții *Flateyjarbok*, copiată în secolul XIV de o mînă sigură, cu un scris cîtit — saga lui Egil Skallagrimsson, pe care am citit-o

prima dată la vîrsta de șapte ani”. Și custodele Colecției de saga Arni Magnusson continuă să povestească, plin de entuziasm: „Pe vremea aceea, în nordul Islandei nu exista curent electric, așa că am citit-o, ca și strămoșii mei, în nopțile lungi de iarnă, la lumina unei lămpi cu gaz¹”.

Descoperitorul Americii

Flateyjarbok este unul dintre manuscrisele aduse în 1971 de la Copenhaga, la bordul unei nave de război daneze. Arni Magnusson, profesor la Universitatea din Copenhaga, care a străbătut Islanda prin 1700, a adunat toate documentele scrise pe care le-a găsit și le-a dus în Danemarca. În 1730, în pragul morții, a donat întreaga colec-

ție Universității. Islanda a devenit oficial republică în 1944, dar adevărații patrioți nu s-au considerat realmente liberi decît în ziua în care cărțile adunate de Magnusson s-au întors acasă.

Timp de aproape 600 de ani a fost o țară friguroasă, săracă, disprețuită. Dar locuitorii insulei îndepărtate s-au considerat întotdeauna o națiune. Spiritul de națiune a fost definit și întrupat în povestiri ca *Saga lui Grettir* și *Saga lui Njal*. Ele narează despre vremuri libere și înfloritoare, cînd primii oameni care s-au stabilit în acel ținut

nelocuit² s-au îmbogățit din comerțul cu lînă, colți de morsă și sulf. Tot ei au invadat și au prădat de la Novgorod, în Rusia, pînă la L'Anse aux Meadows, în Terra Nova, locul din care, după cum se povestește în *Graenlendinga Saga*, faimosul navigator-negustor Bjarni Herjólfsson a zărit prima oară America, în 985 e.n.³ Bjarni nu a pus piciorul pe acel pămînt. A reușit

¹ Islanda a fost populată în a doua jumătate a sec. IX de către norvegieni.

² Magazin istoric, nr. 5/1989

³ În imagine: sculptură în lemn (cca. 1200), înfățișînd o scenă de vîntoare.

¹ Reproducem acest articol — în tr-o formă prescurtată — din numărul pe luna ianuarie 1986 al revistei *Smithsonian*.

să o facă Leif Eriksson, căruia *Saga lui Erik* îi atribuie descoperirea.

În Islanda, aproape toate narațiunile în proză poartă numele de *saga*. De îndată ce s-au stabilit în noul lor ținut, locuitorii au început să istorisească marile dificultăți pe care le-au avut de trecut venind aici și așezându-se pe aceste meleaguri. Cu timpul, povestirile au început să fie consemnate în scris. Ele nu și-au pierdut niciodată popularitatea.

Cele mai vechi *saga* care ni s-au transmis sînt destul de seci și stingace. Cam după anul 1300 au început să se schimbe, amintind de stilul francez, cu situații romantice și aventuri fantastice. În intervalul dintre aceste două perioade, cîteva povestitori foarte talentați au creat o întreagă colecție de scrieri bogate și pline de viață, dinamice și însuflețite, care se numără printre capodoperele literaturii universale. Cele mai populare au fost așa-numitele „*saga de familie*”, vreo șase la număr, narațiuni lungi și complexe, care povestesc viața primilor locuitori, de-a lungul mai multor generații.

Saga lui Njal, cea mai importantă dintre ele, începe cu un incident destul de banal, o ceartă pentru bani. Hrut Herjolfsson, un agricultor prosper, se căsătorește cu Unn, fiica lui Mord. Căsătoria este considerată a fi avantajoasă pentru ambele părți. Hrut moștenește o mare avere în Norvegia. Acolo el intră în grațiile lui Gunnhild, regina-mamă a acelei țări. Neputînd să îl împiedice să se întoarcă în Islanda, Gunnhild îl vârește să nu-și găsească niciodată desfătarea în brațele altei femei. Farmecele își fac efectul și Unn se întoarce acasă la tatăl ei. Mord îl dă în judecată pe Hrut, cerînd să i se înapoieze zestrea fetei. Hrut refuză să i-o restituie și, treptat, tot mai multe rude și prieteni sînt antrenati în această ceartă. Urmează procese și crime. Cînd bărbații încep să obosească și caută să ajungă la o înțelegere, femeile sînt cele care cer răzbunare, fluturînd cămășile înșingerate ale soților uciși. Ac-

țiunea se extinde la întreaga Islandă. Mii de oameni sînt uciși sau mutilați și ura dintre familii dăinuie pînă la a treia generație, cînd supraviețuitorii se împacă în sfîrșit.

În general, *saga* are un stil clar, direct, colocial și concis. „Erik cel Roșu a fost nevoit să părăsească Norvegia din cauza unor crime” — iată tot ce ni se spune despre tineretea lui Erik și nici că avem nevoie să știm mai mult. Detaliile sînt atît de realiste, încît cititorul care ia pentru prima oară contact cu *saga* poate crede că toate cele povestite s-au întîmplat cu adevărat în Islanda. Islandezilor le place să creadă acest lucru și se supără cînd unii — inclusiv romancierul Halldor Laxness, laureat al premiului Nobel (1955) — susțin că lucrurile nu stau chiar așa. Cercetarea modernă a dovedit că *saga* este de fapt o iscusită operă de artă, un roman istoric mai degrabă decît istorie pură, ce conține înfloritură bazate pe tradiții de familie mai mult sau mai puțin autentice. Mulți dintre eroii și eroinele din *saga* au existat cu adevărat. În linii mari, viețile lor sînt probabil prezentate corect; detaliile au fost însă inventate și înflorite sau împrumutate de către autori din cărți mai vechi.

Renumit pirat și... poet

Egil Skallagrimsson, de exemplu, a existat cu adevărat. A fost un renumit pirat și poet care și-a sfîrșit zilele într-o fermă bogată numită Borg. Lui i-au fost atribuite poemele runice, inclusiv emojonantul cîntec de jale compus la moartea fiului său, înecat. Dacă numai jumătate dintre faptele care i s-au pus în seamă sînt adevărate, atunci trebuie să fi fost un mare șmecher. *Saga* îl prezintă ca pe un om aspru, violent, capricios, credincios prietenilor, dar nemilos cu dușmanii, puternic, curajos, mare băutor, veșnic nesătul de aur. În anul 937, Egil este invitat la banchetul dat de regele Athelstan din Anglia, pe care l-a ajutat să câștige bătălia de la Brunanburh. El refuză să se atingă de băutura, în schimb acceptă o frumoasă brătară

din partea regelui, care i-o întinde agățată în virful spadei.

Mai tîrziu, Egil naufragiază pe coasta Angliei și descoperă cu mare neplăcere că vechiul său dușman, Erik, alungat de pe tronul Norvegiei, este acum rege de York. „Țăiați-i capul!” — poruncește răzbu-nătoarea regină Gunnhild, amintindu-și că, mai demult, în Norvegia, Egil îl măcelărise pe fiul regelui Erik, împreună cu încă 20 de persoane, după o zi întreagă de luptă. Execuția este amînată însă pînă a doua zi dimineața, lucru obișnuit pe vremea aceea, căci o execuție pe timp de noapte era considerată crimă. Egil, deștept, compune în timpul nopții un poem de 20 strofe în onoarea unui rege viteaz, deși din primele versuri reiese că l-ar fi compus cu mult înainte și l-ar fi adus cu el. În zori, Erik îl aude și îl ia drept un poem de laudă la adresa lui și a spadei sale victorioase. În ciuda împotrivirii violente a reginei, Erik renunță să-i mai taie capul lui Egil.

Saga lui Egil a fost scrisă de unul dintre descendenții lui direcți, Snorri Sturluson. Dintre toți autorii de *saga*, el este singurul al cărui nume ne este cunoscut. A fost o mare personalitate în Islanda sec. XIII, un om foarte bogat, dar și autorul a numeroase opere literare. În afară de *Saga lui Egil*, a mai scris *Heimskringla*, o istorie a regilor Norvegiei, plină de viață și, lucru remarcabil pentru vremea aceea, deosebit de obiectivă. Tot el este și autorul acelei *Edda*, parțial manual de tehnică poetică și parțial rezumat al miturilor vechilor zei norvegieni, care au dăinuit încă mult timp după adoptarea oficială a creștinismului. Fără această scriere n-am ști astăzi aproape nimic despre Odin și sala cea mare Valhalla, unde toți războinicii uciși în luptă trăiesc o viață nouă, ospătîndu-se și omorîndu-se din nou; despre Baldur și intrigantul Loki; despre Ragnarok, ziua de apoi, cînd soarele va deveni negru, cînd zeii vor muri, iar lumea, mistuită de flăcări, se va scufunda în ocean.

Islandezii au considerat întotdeauna că viața se poate

reduce la simple snoave. Una dintre ele povestește cum a ajuns Snorri un om foarte învățat. Tatăl său, Sturla Thordarson, s-a ridicat prin propriile lui mijloace. Într-o zi, el s-a luat la bătaie cu un preot din pricina unei moșteniri. Soția preotului a încercat să îi scoată un ochi lui Sturla cu cuțitul, dar n-a reușit decât să îi creșteze obrazul. Sturla și-a lărgit rana, prefăcându-se că și-o spală și, plin de sânge, i-a pretins preotului îngrozit o amendă enormă — *wergeld* (plata singelui) — echivalentul a 200 de vaci. Certurile de familie și crimele s-ar fi ținut lași dacă o rudă de-a preotului, Jon Loftsson, cel mai bogat om din Islanda, n-ar fi propus o rezolvare. Sturla a renunțat la cele 200 de vaci și a acceptat ca Jon să-l adopte pe Snorri, copilul său în vîrstă de 3 ani. Adoptiunea era un procedeu obișnuit în Islanda, fiind un mod de a extinde legăturile de rudenie și atașamentul față de familie. Snorri a crescut pe moșia lui Jon Loftsson, la Oddi, centrul tradițional de învățămînt al Islandei.

Cum se poate rezolva un conflict citind o „saga”

Saga se studiază în școală, astfel încît multe fraze și expresii din ele au devenit clișee la îndemîna tuturor, în orice ocazie. Atunci cînd consiliul municipal al orașului Reykjavik dezbată — fără a ajunge la vreun rezultat — propunerea de a reduce numărul membrilor unui comitet, primarul a rezolvat problema citindu-l pe Olaf din *Saga* lui *Laxdæla*. Corabia lui se pierduse în ceață, undeva în Marea Irlandei; un marinar voia să cîrmească spre tribord, altul spre port, iar altul să meargă drept înainte. Olaf a spus: „Sfatul nebunilor este cu atît mai periculos cu cît nebunii sînt mai mulți” și a hotărît singur.

Și *saga* despre Gunnar Hamundarson stîrnește astăzi discuții interminabile, aproape în orice adunare. Gunnar a fost un fermier solid și binevoitor, cel mai bun luptător din vremea aceea. Era căsătorit cu

Hallgerd, Lady Macbeth a nordului, care își omorise deja primii doi soți. Hallgerd avea un păr blond superb, cu care își putea acoperi tot corpul. Gunnar, asediat în casă de 25 dușmani, îi ținea la distanță trăgînd în ei cu săgeți. La un moment dat i se rupse coarda de la arc și îi spuse lui Hallgerd:

— Taie-ți repede două coșite de păr și, împreună cu mama, împletește-mi altă coardă.

— E chiar atît de important?, întrebă ea.

— E viața mea în joc, răspunse el. Dacă reușesc să-i țin la distanță cu arcul, nu mai trebuie să luptăm corp la corp.

— Ei bine, spuse Hallgerd, acum e timpul să-ți aduci aminte de palma pe care mi-ai dat-o (cu cîțiva ani în urmă, cînd aflase că îi poruncise unui rob să fure brînză de la un vecin); nu-mi pasă nici cît negru sub unghie dacă rezisti sau nu.

Așa că Gunnar a trebuit să iasă și să lupte cu cei 18 dușmani rămași în viață. Feministele din Islanda au ales-o pe Hallgerd ca simbol al mișcării lor. Gunnar avusese la un moment dat prilejul să scape de atacatori și de moarte fugind peste hotare. Își pregătise chiar și o corabie dar, în timp ce se îndrepta spre ea, calul i s-a împiedicat și Gunnar s-a întors să-și privească ferma lui din Hildarendi.

— Ce coline minunate, a spus Gunnar — și cuvintele lui le știe pe de rost fiecare islandez — niciodată nu mi s-au părut atît de frumoase lanurile aurii și flnul proaspăt cosit. Mă întorc deci acasă și nu am să mai plec vreodată.

Vechile *saga* pun foarte mult accentul pe forța fizică și curaj, ca și islandezii de astăzi de altfel, cărora le place să citească despre vechile întreceri ale vikingilor, precum aceea dintre Kjartan, fiul lui Olaf, și un om puternic pe care l-a înțilnit înotînd în rîul de lîngă Trondheim, în Norvegia. Jocul consta în a-l trage pe adversar sub apă, urmînd să cîștige cel care rezista cel mai mult. Cei doi au stat sub apă o perioadă de timp — considerabilă, cum i s-a părut lui Kjartan —, după

care au revenit la suprafață cu un respect deosebit unul pentru celălalt. „Celălalt” s-a dovedit a fi regele Olaf Tryggvason, un atlet căruia îi plăcea să alerge pe toată lungimea vasului său amiral, *Sarpole cel lung*, sîrind de la o vislă la alta — 110 în total — în timp ce oamenii lui visleau.

Desori evenimentele descrise în *saga* sînt exagerate. Chiar o fi sărit Skarphedinn Njalsson peste rîul Markar, ca să alunece apoi pe gheața netedă „ca o pasăre în zbor” și să-și arunce toporul în capul lui Thrain Sigfusson, despicîndu-l pînă la fâlci, de i s-au împrăștiat masele pe jos, reușind apoi să se pună la adăpost, înainte ca tovarășii lui Thrain să poată acționa? Scepticii tind să se îndoiască și de povestea lui Grettir; el a înotat într-un torent înghețat din Norvegia pe un frig atît de cumplit, încît atunci cînd a ieșit la mal i s-au lipit hainele de corp. În Islanda însă, toată lumea vorbește despre pescarul din insulele Westman, care acum cîțiva ani a înotat trei mile de la barca lui răsturnată pînă la mal, într-o apă rece ca gheața, după care a mers două mile pe jos, în picioarele goale, pe un drum acoperit cu lavă pisată, pînă acasă. Cînd lumea l-a întrebat cum a fost apa, a răspuns „rece”.

În *saga* se admiră într-adevăr forța, dar adevărații eroi sînt oameni ca Njal Thorgeirsson din *Saga* lui *Njal*, care a încercat să impună ordinea, rațiunea și necesitatea de a ajunge la un compromis în fața sentimentelor crude, pătimașe, din acest ținut de frontieră.

— Ne vom construi țara prin lege, a spus Njal, dar fără lege o vom distruge.

Islanda nu a avut o istorie oficială în sensul convențional al cuvîntului. Și cum aici nu cresc copaci mai solizi decît mestecenii, casele se construiau din trunchiurile lor, piatră și pămînt sau din lemn importat, așa că nu au rămas decît puține monumente. Monumentele pe care le vizitează islandezii sînt întinderile vaste pe care s-au desfășurat odinioară marile scene din *saga*. ■

Traducere de
Oana CHIȚORAN

Intr-o dimineață de februarie a anului 1939, mă aflam în frizeria unei mici așezări din sudul Franței. Plecasem din Spania de numai câteva zile, când Catalonia căzuse (sub franchiști), și intrasem în Franța ca refugiat republican.

Bărbierul asculta radioul. La un moment dat, programul s-a întrerupt pentru a transmite o știre a postului de radio Burgos — pe atunci capitala Spaniei naționaliste a lui Franco —, anunțând că „roșii”, cum erau numiți acolo republicanii spanioli, furașă și trecuseră clandestin în Franța tezaurul artistic spaniol. Îmi amintesc că se făcea o mențiune specială despre Muzeul Prado.

Știrea n-a putut decât să mă surprindă. Cu puține zile înainte, luasem parte activă la tratativele ce avuseseră loc în castelul

din Figueras, în nordul Cataloniei, aproape de granița cu Franța, în vederea strămutării acestui tezaur artistic la Geneva, cu scopul protejării lui de pericolele războiului, care se apropia de sfârșit pe frontul catalan. Personal

CUM AM SALVAT TEZAURUL MUZEULUI PRADO

MIGUEL A. MARÍN

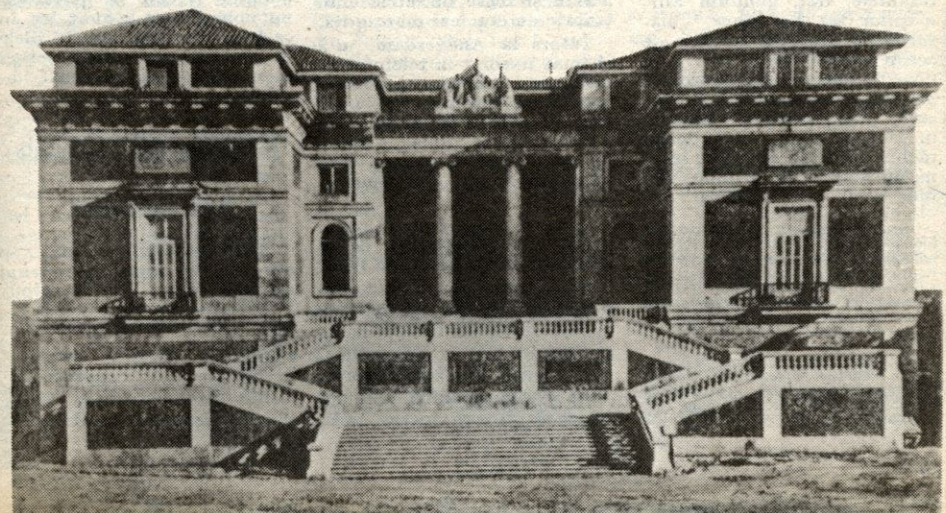
redactasem, scrisesem la mașină și semnasem, ca unul dintre martorii, un document oficial, în virtutea căruia tezaurul artistic trebuia pus sub custodia Societății Națiunilor, la Geneva, pentru a fi înapoiat Spaniei, de îndată ce circumstanțele aveau să permită acest lucru.

Acuzația adusă la radio Burgos nu era nouă. Chiar episcopatul spaniol, într-un moment în care ar fi trebuit să cunoască măsurile luate de guvernul republican pentru protejarea tezaurului artistic, în special în condițiile bombardamentelor aeriene, se făcuse ecoul minciunilor pe care le vehicula propaganda generalului Franco.

Intr-adevăr, în Scrisoarea colectivă a episcopilor spanioli adresată episcopilor din întreaga lume, cu ocazia războiului din Spania, datată 1 iulie 1937 — scrisoare pe care sînt convins că

majoritatea episcopilor ar prefera astăzi să nu o vadă niciodată publicată — se face aluzie, între altele, la spolierea operelor de artă de către republicanii spanioli („roșii” și comuniștii, cum îi numeau ei). În acest

Grație măsurilor luate de guvernul republican spaniol în 1939, comorile Muzeului Prado (în imaginea de jos) nu au dispărut sub raidurile aviației fasciste (în imaginea de sus avion „Savoia-Marchetti”, în misiune de bombardament)

act, destinat a arăta lumii întregi adevărul despre evenimentele din Spania, se făcea o remarcă specială despre „celebrele colecții de artă ale catedralei din Toledo, ale palatului Liria, ale Muzeului Prado...”, victime, după părerea ilustrilor prelați, ale vandalismelor și furtului comise de „roșii”. Istoria a făcut dreptate, ca și în atâtea alte situații, republicanilor spanioli.

În prefața la cartea *The Prado* de F. J. Sánchez-Cantón, director al Muzeului Prado, Jacques Lassaigue scrie: „Șocul produs de știrea că, în timpul războiului civil, Prado era amenințat a arătat cât de importantă se prezenta, pentru însăși existența civilizației noastre,

conservarea capodoperelor sale. Vizitatori din lumea întreagă au venit în grabă, ca pelerini, la neuitata expoziție a tezaurilor muzeului, care a avut loc în anul 1939, la Geneva. Mai târziu, în timpul celui de-al doilea război mondial, cind multe monumente și muzee din întreaga Europă au fost expuse pericolului, măsurile de protecție impuse de acest semnal de alarmă s-au dovedit atunci extrem de valoroase. Multe alte migrații de capodopere și multe alte expoziții itinerante au avut loc, pînă cind tezaurul Spaniei s-au întors la locurile lor, în vechile lăcașuri. Răstimpul a oferit și ocazia de renovare, mărire și îmbunătățire a multor muzee”.

Semnalul de alarmă

Contrar celor afirmate de înalții prelați, guvernul republican spaniol s-a îngrijit, încă de la începutul războiului civil, în iulie 1936, de ocrotirea comorilor artistice ale Spaniei. Însuși Manuel Azaña, liderul republicanilor de stînga, care a format un guvern de coaliție la 19 februarie 1936, spusese: „Salvarea tezaurului artistic este mai importantă chiar decît salvarea republicii, căci ea mai poate fi restaurată, dar el nu va mai putea fi niciodată recuperat, în caz că se va pierde”. Războiul civil a început la 17 iulie 1936, cînd a avut loc rebeliunea militaro-fascistă împotriva republicii; numai opt zile mai târziu, la 25 iulie, guvernul republican a creat o juncție însărcinată cu păstrarea și protejarea comorilor artistice spaniole.

Astfel, în ciuda celor scrise de episcopii spanioli, republicanii nu numai că n-au furat tezaurul, dar, conform afirmațiilor lui Lassaigue, „măsurile de protecție impuse de acest semnal de alarmă s-au dovedit extrem de valoroase” pentru monumentele și muzeele din întreaga Europă, în timpul celui de-al doilea război mondial. În acest sens, nu-mi vine în gînd nimic mai bun decît să transcriu ceea

ce mi-a relatat, cu multă amabilitate, doctorul W. Sandberg, la 25 martie 1968, la Ierusalim. Dr. Sandberg, critic de artă cunoscut pe plan internațional, a fost în 1938 subdirector și, din 1945 pînă în 1962, director al muzeelor din orașul Amsterdam. Între 1963 și 1968 s-a aflat la conducerea Muzeului de artă modernă din Ierusalim.

„În vara anului 1938 am fost invitat în Spania de guvernul republican, pentru a constata măsurile luate privind comorile Muzeului Prado. În septembrie același an am mers la Barcelona și de acolo am vizitat peștera în care erau ascunse tablourile, printre stîncile de pe Costa Brava. Peștera era bine apărată, ramele împachetate, iar pinzele toate învelite cu hîrtie usă cu grăsimi, care le ferea de umezeală și de alți agenți fizici dăunători. Operele verificate de mine se găseau în condiții excelente, căci peștera se afla total în afara pericolelor unui atac aerian și toate obiectele erau tratate cu cea mai mare grijă.

Întors la Amsterdam, m-a chemat imediat la telefon primarul orașului, care m-a întrebat cu ce impresii am venit și mi-a cerut să fac o expunere a măsurilor ce trebuiau luate, în caz de război, pentru protecția muzeelor din Amsterdam.

Aceasta se întîmpla la puțin timp după Conferința de la Munchen, din septembrie 1938; toată lumea vroia să știe cum puteau fi salvate operele de artă. Dat fiindcă în acea parte a Olandei nu existau stînci, m-am gîndit că o soluție foarte bună era construirea unui refugiu de beton, foarte solid,

în mijlocul dunelor, acoperit cu zece metri de nisip.

Acest proiect a fost adoptat și executat. Cind armata germană a cucerit Olanda, la 14 mai 1940, toate operele de artă importante din muzeele Amsterdamului se aflau la adăpost în peștera de beton, cu aer condiționat și tot ce le trebuia.

După război, toate comorile s-au întors în muzeele lor, în bune condiții, datorită lecției republicanilor spanioli.

Trimiseseam în refugiu o mie de tablouri și cîteva sute de alte opere de artă, printre care *Rondul de noapte*, *Logodnica eвреică*, *Sindicii postăvarilor* de Rembrandt, 200 tablouri de Van Gogh și toate desenele și gravurile provenite din colecțiile din Amsterdam ale orașului și ale statului”.

Dar în acest articol nu am intenția să descriu măsurile luate de guvernul republican spaniol pentru a proteja tezaurul național în timpul războiului. Vreau să povestesc un episod care a avut loc în castelul din Figueras, în zilele de 2 și 3 februarie 1939, episod în care am fost personal implicat.

În grajdurile castelului

San Fernando

Războiul civil spaniol se apropia de sfîrșit. Guvernul spaniol, retras din Barcelona la 26 ianuarie, cînd orașul fusese ocupat de armatele franchiste, își stabilise birourile în castelul din Figueras, denumit San Fernando. Președintele republicii se afla în

¹ Principalul muzeu al Madridului, fondat în anul 1819, Prado este și unul dintre cele mai bogate din lume. Este cunoscut prin colecțiile sale de picturi din școlile spaniolă, italiană și flamandă: Velasquez, Goya, El Greco, Rubens, van Dyck, Raphael, Titien, Tiepolo (*Magazin istoric*, nr. 1/1980).

Reproducem acest articol, cu subtilitățile redacției *Magazin istoric* și într-o formă prescurtată, din revista istorică spaniolă *Historia y vida*, nr. 241 (aprilie 1988).

apropiere, în castelul din Peralada. San Fernando, care purta acest nume din 1753, în cinstea regelui Spaniei Fernando VI (1746-1759), constituie astăzi un monument național. Construcția sa a durat 13 ani. Prima dată când trupele s-au folosit de el a fost în timpul domniei lui Carlos III (1759-1788), fratele și succesorul lui Fernando VI.

Linia castelului are formă de stea, desenată în mod original de către mareșalul francez Vauban (1633-1707), specialist în lucrări de fortificații și asedii. Din punct de vedere artistic, castelul prezintă un oarecare interes; are o splendidă poartă principală. Grajdurile sale sînt celebre nu numai pentru că acolo a murit generalul Álvarez de Castro, apărătorul orașului Girona în fața lui Napoleon, în timpul Războiului de guerilă împotriva armatei franceze de ocupație (1808-1814), dar și pentru că în această incintă a avut loc, la 30 ianuarie 1939, ultima reuniune a cortedurilor republicane spaniole pe teritoriul național. Acolo, în grajduri, sub presiunea lui Hitler, Mussolini și Franco, și-a dat duhul democrația spaniolă.

În momentul la care mă refer, mă aflu la Figueras, ca asesor juridic și director al Secției politice și diplomatice a Ministerului de Stat (Afaceri externe) spaniol. Aveam un birou foarte mic, ce dădea spre curtea mare a castelului. La 2 februarie 1939, s-a deschis brusc ușa și au intrat înscărnății cu afaceri franceze și engleze. Cel din urmă, Sir Ralph Stevenson, a ajuns, după războiul spaniol, ministru la Montevideo și, mai tirziu, ambasador în China și Egipt, de unde s-a și retras la pensie în 1955. Francezul Jacques Fouques Duparc a continuat să lucreze în Ministerul afacerilor externe, servind în diferite posturi; a luat parte la Conferința de la San Francisco a Națiunilor Unite, din aprilie-iunie 1945¹, și a terminat prin a fi ambasador al Franței pe lângă palatul Quirinal din Roma. Nu m-am mai întâlnit niciodată cu ambasadorul Stevenson; pe Fouques

Duparc, în schimb, l-am mai văzut, mai întîi în palatul Farnese din Roma, în 1955, apoi în 1958, în Mexic, cînd a asistat, ca reprezentant al guvernului francez, la instalarea președintelui A. López Mateos.

Pe Stevenson îl văzusem pentru prima dată la hotelul Carlton din Geneva. Făcea parte din delegația britanică la Societatea Națiunilor. Era îmbrăcat impecabil și apărea în ochii noștri atît de demn, atît de spulcuit și atît de convins de rolul său, încît te făcea să crezi că, în realitate, i-ar fi stat mai bine într-o vitrină de magazin londonez dect în liniștitul dar apăsătorul calm al reședinței sale.

Se spunea că era un diplomat de viitor. Nu era imposibil ca ministrul de externe britanic Anthony Eden să-i fi încredințat o misiune specială în Spania, în care dr. Negrin, președintele Consiliului de Miniștri, să fi avut un rol important și dificil. În memoriile sale, Eden nu spune nimic; poate că într-o zi se va face lumină și în această problemă. Extrem de convins de supremația britanică, Stevenson părea insensibil la evenimente. Asculta și transmitea la Londra tot ce auzea. Cel puțin aceasta este impresia pe care o lăsa. Ca om, era simpatc, ca diplomat — corect, ca politician — un zero tăiat în patru. Aparținea speciei de „diplomați imperiali, pe cale de dispariție”.

În ceea ce-l privește pe Jacques Fouques Duparc, dacă El Greco l-ar fi văzut traversînd una dintre înguste străzi din Toledo, precis l-ar fi imortalizat pe pînză. Corpul său proiectat în spațiu corespundea modelelor grecești — extremități lungi, corp stilizat, brațe alungite și osoase, față uscățivă, privire inteligentă și intensă, păr cărunt și revărsat pe umeri.

Era un diplomat clasic, adept al tradiției Cambonilor².

¹ Este vorba despre frații Paul (1843-1924) și Jules Cambon (1845-1935), diplomați francezi. Primul a fost ambasador la Madrid (1886), Constantinopol (1890) și Londra (1898-1920), unde s-a remarcat ca unul dintre principalii artizani ai Antantei cordiale. Al doilea a fost ambasador la Washington (1897), Madrid (1902) și Berlin (1907-1914).

Atașamentul său față de tradiție se traducea printr-un limbaj plin de nuanțe și printr-o îmbrăcăminte severă și închisă. Inspira încredere. Fiind un spirit deschis și avînd convingeri cinstite, ocupația germană i-a pus la încercare virtuțile, fără să le ingenucheze. Religios fără ostentație, era sceptic numai în ceea ce privește calitățile de conducere ale bisericii și ale militarilor, mai ales ale generalilor. Diplomat trup și suflet, Jacques Fouques Duparc a fost unul dintre ultimii francezi cu titlul de „Ambassadeur de France”. O merita pe deplin.

O convorbire fără concluzie...

Așa cum am spus, domnii Fouques Duparc și Stevenson doreau să mă vadă. Aduceau un mesaj al ministrului de stat don Julio Alvares del Vayo. (I-am arătat și lui acest articol și l-a aprobat.) Sperau ca eu să semnez autorizația pentru mutarea tezaurului spaniol în Franța. Eram presați de timp, deoarece, sub amenințarea avioanelor „Savoya-Marchetti” ale lui Mussolini (aflate în serviciul trupelor franchiste), care bombardau mereu Figueras, evacuarea orașului devenise iminentă.

Cu toată simpatia mea pentru Franța și Marea Britanie, aveam pe atunci un mare resentiment față de guvernele lor. Eram convins că dacă n-ar fi fost pasivitatea și refuzarea lor, războiul spaniol s-ar fi putut termina mai devreme și, poate, cu un acord acceptabil pentru ambele părți. Îmi venise în minte jaful lui Napoleon în Spania, din anii 1808-1814. În acest sens, castelul San Fernando reprezenta pentru mine un adevărat simbol. Fusese construit exact la 100 de ani după ce francezii luaseră Spaniei Rosellonul.

Pentru aceste motive am declarat eminenților diplomați că nu eram dispus să semnez, așa, bătînd din palme, permi-

¹ Magazin istoric, nr. 6/1985.

sul de ieșire din țară a tezaurilor spaniole și, dacă ministrul de stat spaniol vroia să-l semneze, o făcea pe propria sa răspundere; pe mine, personal, ideea nu mă atrăgea.

Și am continuat, spunându-le că eu eram gata să redactez ciorna unei convenții prin care guvernul republican spaniol accepta să transfere tezaurele spaniole la Geneva, pentru a le depune la Societatea Națiunilor, în Palatul Națiunilor. În acel moment, multe dintre tezaure se aflau în castelul din Figueras, în cel din Peralada și în alte locuri din nordul Cataloniei.

În nici un caz, în timpul trecerii lor prin Franța, tezaurele nu puteau fi confiscate; în plus, am stipulat ca, atunci când pacea va fi restabilită în Spania, tezaurele încredințate Secretarului general al Societății Națiunilor să fie înapoiate guvernului spaniol, pentru a „le păstra ca proprietate comună a națiunii spaniole”.

În fața perspectivei unui guvern republican spaniol în exil, fără teritorii și fără recunoaștere internațională, și în fața iminenței războiului mondial, mă îngrijora serios soarta acestor comori. Două lucruri mă frământau indeosebi: în primul rând, chestiunea embargoului. De aceea am făcut tot ce am putut pentru a evita orice posibilitate ca — pe baza revendicărilor pentru pagube de război — cîțiva indivizi sau chiar guvernul francez să pună embargou tezaurelor spaniole, ca o compensație pentru cine stie ce pagube și prejudicii. În al doilea rând, mă interesa foarte mult să se stabilească și principiul că tezaurele spaniole aparțineau națiunii spaniole și că vor fi înapoiate guvernului acestei țări.

Convorbirea s-a terminat fără nici o concluzie. În după-amiaza aceleiași zile, de 2 februarie, am fost anunțat că dr. Juan Negrín dorea să mă vadă în ziua următoare, la ora 9 dimineața, în biroul său din castel. M-am prezentat la ora convenită; acolo m-am întâlnit și cu dl. Álvarez del

Vayo și amîndurora le-am explicat motivele atitudinii mele. Cei doi s-au convins imediat, cred, de justetea opiniei mele, minus cea referitoare la guvernul spaniol. Ministrul de stat, Julio Álvarez del Vayo, insista ca tezaurele să fie la dispoziția guvernului republican spaniol. Eu mi-am susținut părerea, insistînd asupra faptului că noi eram învinși și că un guvern spaniol în exil n-ar fi decît o ficțiune politică, în timp ce tezaurele spaniole erau ceva extrem de palpabil. Ele trebuiau înapoiate Spaniei, cît mai curînd posibil. În sfîrșit, Álvarez del Vayo a acceptat, iar dr. Negrín a luat hotărîrea finală.

Ieșînd, l-am salutat pe profesorul Enrique Moles Ormella, care aștepta într-o cameră alăturată, pentru a intra la dr. Negrín. Mi-a spus că auzise fără să vrea toată convorbirea cu președintele și ministrul de stat și că era pe deplin de acord cu mine. Atunci i-am cerut să fie martor al celor spuse de mine, dacă se va întîmpla ceva rău, iar el m-a asigurat că pot conta pe el.

...dar eficace

Chiar în aceeași noapte, de 3 februarie, am redactat și copiat eu însumi un proiect de convenție, în castelul San Fernando. Aparatele „Savoya-Marchetti” ale lui Mussolini bombardaseră Figueras dimineața în zori și în timpul zilei, „ținînd, desigur, obiective militare”. Distruseră cîteva case din centrul orașului, omorînd cîteva civili. De asemenea, cauzaseră pagube centralei electrice, lăsîndu-ne fără lumină electrică. Proiectul a trebuit să-l întocmesc în afara biroului, în curtea interioară a castelului, la lumina farurilor unui „Opel” și a unei lămpi de mîină, manevrată de prietenul și tovarășul meu din minister Vicente Herrero Aylón, care îmi corecta și francheza.

Convenția a fost redactată în formă definitivă și semnată în ziua următoare, 4 februarie, de către Álvarez del Vayo și dl. Jaujard, subdirector al Muzeului Luvru, martori fiind dl. McLaren de la British Museum, Pérez Rubio, din junta republicană spaniolă pentru protecția tezaurilor artistice naționale, și un servitor.

În acest timp, trupele franchiste se apropiau de Figueras. Continuau, de asemenea, atacurile avioanelor „Savoya-Marchetti”. Trebuia să facem tot posibilul pentru a evita cea mai mică pagubă adusă obiectelor de artă păstrate la Figueras, Peralada, la Vajol și Darnius. De aceea, chiar în seara zilei de 4 februarie, trupele republicane au început să transporte tezaurele spre frontiera franceză, la adăpostul măsurilor de securitate luate de șefii armatei republicane spaniole. Din 4 pînă în 8 februarie au trecut frontiera 71 de camioane mari; tezaurele au fost încredințate forțelor de securitate franceze. Începînd din 9 februarie, toate operele de artă au fost încărcate într-un tren francez, iar la 12 februarie acest tren a plecat din Perpignan spre Geneva, cu 1 845 ambalaje cu tablouri, obiecte de artă, tapiserii etc.

Cinci zile mai tîrziu, totul era depozitat în Palatul Națiunilor din Geneva, iar între 4 și 24 martie 1939, s-a făcut un inventar complet, sub conducerea d-lui Jaujard, cu ajutorul d-lui Pérez Rubio și a d-lui Giner Pentoja, ambii din junta republicană spaniolă pentru protecția tezaurilor artistice naționale.

La 30 martie 1939, dl. Avenol¹ a depus tezaurele în mîinile guvernului lui Franco. Cîteva dintre ele au fost expuse la Geneva, într-o expoziție, care i-a adus guvernului de la Madrid un beneficiu de 400 000 dolari. ■

În românește de
Ana VĂDEANU

¹ Joseph Louis Armand Avenol (1879-1952), secretar al Ligii Națiunilor (1933-1940).

CÎȘTIGĂTORII ediției a II-a 1988

Concurs

Dedicat marelui act de voință al poporului român, înfăptuit la 1 Decembrie 1918, când Transilvania, străveche țară românească, s-a unit pentru totdeauna cu patria mamă — România, concursul nostru, 1918-1988. Unirea cea Mare — arc peste timp, s-a bucurat — ea și edițiile anterioare ale concursurilor Magazin Istoric — de o bună primire din partea cititorilor. O astfel de primire mare de participanți (6 201, dintre care 1 049 cu răspunsuri exacte la toate cele 30 întrebări), cât și bogata corespondență sosită pe adresa concursului, prin care participanții — oameni ai muncii de vîrstă și profesii diferite, din toate colțurile țării — și-au exprimat, și cu acest prilej, dragostea lor pentru istoria patriei și poporul nostru, prețuindu-l de revistă și interesul pentru concursurile organizate.

Reproducem fragmente din alte câteva scrisori sosite pe adresa concursului. Astfel, CORNELIU RĂDULESCU, din Piatra Neamț, ne mărturisește: „Sînt unul dintre cititorii care posedă întreaga colecție a revistei și am participat aproape la toate concursurile Magazin Istoric. Această m-am determinat să redesc multe articole, rememorîndu-mi cunoștințele de istorie. SORIN-SILVIU CĂLĂDĂRĂU din Bîrlad: „Mă simt onorat să pot participa la un concurs Magazin Istoric, să pot vedea articolele apărute în anii anteriori, reînnoindu-mi astfel informațiile istorice”. CONSTANTIN ROMAN, economist, Întreprinderea „Rublental”, din Brașov: „Sînt un vechi cititor și prieten al revistei. În colectivul nostru sînt opt pasionați cititori ai Magazinului Istoric”. SIMION GĂRLEA, pensionar, din com. Vîtănești, jud. Teleorman: „Am colecția întreagă a revistei, pe care o prețuiesc mult. Am participat la toate concursurile, începînd cu anul 1980. De fiecare dată am avut satisfacția să constat că am răspuns exact la toate întrebările”. (Felicitări pentru aceste rezultate și mulțumiri pentru urările adresate). Inginerul constructor protectant MIHAI GEORGESCU, din Timișoara, ne scrie, la rîndul său: „Pe lângă preocupările profesionale, am și alte preocupări, între care istoria ocupă un loc important. Iubesc istoria patriei, pentru că nu poți să-ți iubești patria, poporul fără să-ți cunoști trecutul său milenar, lupta sa pentru existență liberă, independentă, pentru pace și progres. Sînt abonatul revistei de la primul ei număr, apărut în aprilie 1967”. Tot din Timișoara, într-o scrisoare semnată de Conducerea colectivă a Filialei Timișoara a Institutului de Cercetări și Protecții pentru gospodărirea apelor București, de Biroul U.T.C., Biroul Organizației de Bază P.C.R. și Biroul grupul sindicale din această instituție, se spune: „Salutăm inițiativa revistei Magazin Istoric

de a organiza periodic concursuri cu tematică din trecutul glorios al poporului român”. În continuare, este consemnat faptul că în această instituție timișoreană Magazin Istoric are mulți prieteni abonați, în efectuarea abonamentelor la revistă un aport deosebit avîndu-l cîștigărele Maria Kozak și Cornelia Baba”.

Remarcăm și cu acest prilej larga participare colectivă a unor întreprinderi și instituții timișorene, cum sînt: Întreprinderea pentru industrializarea sticlei de zahăr, Întreprinderea materiale de construcții (în care revista are 15 abonați), I.S.I.M. Timișoara, C.C.S.I.T.E.H. Timișoara, Laboratorul zonal de pesticide, Întreprinderea de construcții-montaj Regională C.F. — Brigada 2 complexă. Am constatat, de asemenea, participarea, în continuare, a unor cercuri de istorie din liceele și școlile patriei, cum ar fi: Cercul de istorie „Danubius”, de la Școala generală nr. 2, din Drobeta-Turnu Severin, Cercul de istorie „Pîntea Viteazului”, de la Școala generală Budești, jud. Maramureș, Cercul de istorie „Ștefan cel Mare”, de la Școala generală din com. Holboacă, jud. Iași, precum și cercuri de istorie și grupuri de elevi de la Școala generală nr. 1 Dumeni, com. George Enescu, jud. Botoșani, Școala generală din com. Izvorul Brăzii, jud. Mehedinți, Școala nr. 11 din Galați, Liceul Industrial nr. 1 din Turda, Liceul agroindustrial din Turda, Liceul „Garabet Ibrăileanu” din Iași, Liceele industriale nr. 7 și 8 din Timișoara.

În felicităm călduros pe toți participanții la concursul 1918-1988. Unirea cea Mare — arc peste timp.

Înaintea de a prezenta lista cîștigătorilor, facem următoarele precizări:

— Premiiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 15 septembrie 1989, între orele 14.30-16.00 (juni-vineri) și 10-13 (sîmbătă). Termenul limită de ridicare a premiilor în obiecte este de 6 luni din ziua începerii distribuției; ele pot fi ridicate decît pînă la 15 martie 1990, inclusiv.

— Cîștigătorii din provincie care nu se pot deplasa în București sînt rugați să ne solicite formularul tip pe baza căruia pot delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop, vor atașa la scrisorile lor un plic timbrat, pe care își vor scrie adresa completă. Redacția nu asigură expedierea premiilor prin colet postal.

— Abonamentele la Magazin Istoric pe un an și, respectiv, 6 luni vor fi făcute începînd cu luna ianuarie 1990.

Precizăm, totodată, că desemnarea cîștigătorilor — dat fiind numărul mare al participanților care nu dat răspunsuri exacte tuturor celor 30 întrebări — s-a făcut, ca și la edițiile precedente, prin tragere la sorți.

Îată acum numele cîștigătorilor concursului 1918-1988. Unirea cea Mare — arc peste timp:

PREMIUL 1 — 1 pick-up
1. CRISTIAN STOICESCU, Cluj-Napoca

PREMIUL 2 — 1 aparat radio SOLO 500

1. CERCUL DE ISTORIE „COLUMNA”, de la I.U.G.T.C., Brașov

PREMIILE 3-4 — 2 ceasuri OREX

1. DANIELA CAFTANGIOGLU, Sfîntu Gheorghe

2. NICOLAE TIMOFTE, București

PREMIILE 5-6 — 2 aparate radio TERRA

1. CERCUL DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ NR. 11 Roman.

2. STELIANA VÎLCEREANU, Reșița

PREMIILE 7-8 — 2 aparate radio IRIS

1. MAREN URȘANU, București

2. NEMEȘ GHIZELA VALERIA, Satu-Mare

PREMIILE 9-10 — 2 truse compas

1. MIHAELA OITEANU, Slatina

2. LAKATOS ȘTEFAN, Cluj-Napoca

PREMIILE 11-14 — 4 clase de filatelice

1. CERCUL DE ISTORIE „SIMION BĂRNUTIU” DE LA LICEUL INDUSTRIAL, Jibou

2. COLECTIVUL CLASEI A III-A B, DE LA ȘCOALA GENERALĂ NR. 26, Timișoara

3. ASPAZIA CÎRLAN, Iași

4. MARINEL COJOCAR, Timișoara

PREMIILE 15-35 — 21 serviete

1. IOSIF GLATZ, Reșița

2. BALOG EVA, Oradea

3. TEOODOR T. POPA, București

4. ȘTEFAN DOANCA, Caransebeș

5. SIMON BOBAR, com. Bistra, jud. Alba

6. GLIGOR MOTIU BULDUȘ, Arad

7. AUREL GAGEA, Timișoara

8. RĂZVAN RADU, Ploiești

9. GABRIEL BĂRBIERU, Tirgu

Bujor

10. GHIOGHI N. ANDRIESEL, Roman

11. EMANAIL CHIPER, Brașov

12. DANIEL SANDU, Slobozia

13. ULICIA RADA, Corabia

14. OSSII HOROVITZ, Cluj-Napoca

15. IONEL I. ANDRIEȘCU, București

16. BALINT PETRU, Galați

17. GHEORGHE OANA, Slobozia

18. RADU N. GHEORGHE, Constanța

19. CONSTANTIN MOROIANU, Oltenița

20. VASILE SAVIN, com. Ungureni, jud. Bacău

21. LAURA ZULUFOIU, Slatina

PREMIILE 36-60 — 25 truse stilou SIRIUS

1. GAVRIL V. BUZ, București

2. GHEORGHE NICA, Bala Mare

3. IOAN CLAUDIU MAGHIAR,

sat Chendrea, com. Bălan, jud. Sălaj
 4. ELEONORA SAVOIU, Drobeta-Turnu Severin
 5. ELENA S. RĂDULESCU, com. Căpoveni, jud. Dolj
 6. GOGU DRĂGOMIRESCU, sat Spănel, com. Bărcănești, jud. Ialomița
 7. GHEORGHE N. ROȘIORU, Piatra Neamț
 8. MIHAI POPA, București
 9. ILIE URȘU, com. Mogoș, jud. Alba
 10. STEFAN BÜRGER, Timișoara
 11. ILIE STATE, Roșiori de Vede
 12. VIOREL PREDĂ, Slatina
 13. FLORICA DĂRĂU, Timișoara
 14. IOAN PANTIRU, Piatra Neamț
 15. IOANA ELENA PLEȘA, com. Bistra, jud. Alba
 16. VSEVOLOD SOFRONIC, Tirgu Mureș
 17. LILIANA DORCESCU, București
 18. MARIUS MIHAIL PĂUNESCU, Caracal
 19. CRISTINA IANISEVSKI, Iași
 20. FLORENTIN GH. PUPĂZĂ, Drobeta-Turnu Severin
 21. MARIN N. CONSTANTIN, București
 22. ELIZA MARIANA BUNDĂRIȚĂ, Drobeta-Turnu Severin
 23. ISABELA SFINTU, Rimnicu Sărat
 24. IOAN T. STOICA, Buzău
 25. ANTON BLĂJUT, Galați

PREMIILE 61-110 — 50 abona- mente pe 1 an la MAGAZIN ISTORIC

1. DĂNUȚ IROD, Iași
 2. COMITETUL U.T.C. AL I.S.I.M., Timișoara
 3. AUREL CONSTANTINESCU, Suceava
 4. IEREMIA P. OPRISANU, com. Suharău, jud. Botoșani
 5. GABRIEL GAVRILUȚĂ, Mărășești
 6. STEFAN NAIMAN, Mirlă
 7. EUGEN LUNGU, sat Smîrdan, com. Suharău, jud. Botoșani
 8. NAGY IOAN FLORIN, Bistrița
 9. ION DUMITRESCU, Timișoara
 10. ARMIN SCHEIN, București
 11. STOIAN GHEORGHE, com. Bărcănești, jud. Ialomița
 12. ANA MĂDĂLINA POPA, com. Prundeni, jud. Vâlcea
 13. IOAN T. SOARE, Focșani
 14. GHEORGHE IVAȘCU, com. Olanu, jud. Vâlcea
 15. FULOP MARGIT, Sfîntu Gheorghe
 16. ADRIANA CRISTOIU, Pâncu
 17. DOINA IONESCU, Negrești, jud. Vaslui
 18. NICOLAE CATALINA, com. Roșiori, jud. Vâlcea
 19. CONSTANTIN POP, Tirgu Mureș
 20. CEZAR IUSTIN JANCĂ, Arad
 21. ION CARPEN, Văleni de Munte
 22. MARILENA BODEANU, București
 23. IOAN GR. COJOC, București
 24. COMITETUL U.T.C. DE LA LICEUL INDUSTRIAL NR. 8, Timișoara
 25. DUMITRU COSTEA, com. Tinaud, jud. Bihor
 26. COSMIN GABRIEL DUMITRU, Curtea de Argeș
 27. IOAN STĂNCIU, com. Coroleni, jud. Maramureș
 28. SIMONA ROXANA GANEA, Brașov
 29. ELIADE CHIRIAR, municipiul (ch. Gheorghiu-Dej)
 30. SEBASTIAN V. ȘTEFANOV, Vaslui

31. MĂDĂLINA PASCAL, Galați
 32. MIHAELA GĂITAN, com. Holboca, jud. Iași
 33. ALEXANDRU OBREJA, București
 34. IOAN V. FLOREA, com. Gura-honț, jud. Arad
 35. TRAIAN CORNEANU, Cluj-Napoca
 36. ANA MARIA ARGHIȘAN, Tirgu Mureș
 37. AUREL SULTAN, Rimnicu Sărat
 38. CLEOPATRA SECUIANU, Negrești, jud. Vaslui
 39. FLORIN LUNGULESCU, Tulcea
 40. HRISTACHE D. IONESCU, Brașov
 41. GAVRIIL TULBURE, Fălticeni
 42. STAN MIHAILĂ, Orșova
 43. LUDOVIC KNEBEL, sat Allog, com. Masloc, jud. Timiș
 44. MARIANA ALIONESE, Șimleu Silvaniei
 45. CLAUDIA NICOLETA CĂLINESCU, Giurgiu
 46. PETRE I. GEORGESCU, com. Șirineasa, jud. Vâlcea
 47. CORNELIU RĂDULESCU, Piatra Neamț
 48. ALEXANDRA DORCA, Reșița
 49. CONSTANTIN HUȚANU, Medias
 50. BERNARD SIBIȘTEANU, Focșani

PREMIILE 111-200 — 90 abona- mente pe 6 luni la MAGAZIN ISTORIC

1. IOAN POPOVICI, sat. Bodroglu Nou, com. Felnac, jud. Arad
 2. ÎNȚEPINDEREA DE MATERIALE DE CONSTRUCȚII, Timișoara
 3. CONSTANTIN CRISTEA, com. Valea Cîlungreacă, jud. Prahova
 4. IULIAN MAR. DEJ
 5. MIHAI GEORGESCU, Timișoara
 6. VIOREL HORĂȚIU ȚĂUTAN, Jibou
 7. CONSTANTIN CREȚU, Bacău
 8. IOSIF TITI BERINDEIU, Cîmpești, jud. Alba
 9. NEGRU GHEORGHE, com. Retevoalești, jud. Argeș
 10. ȘTEFAN AURITE, București
 11. VIOREL SIMION, Buzău
 12. GHEORGHE GLOGOVEȚAN, Blaj
 13. RADU CĂLIN OTIC, Roman
 14. DIANA SERDINEANȚ, Timișoara
 15. TEODOR SEICEANU, Blaj
 16. TRAIAN D. GHINESCU, Ploiești
 17. IOANA STOICA, Buzău
 18. SIMION NICOLAE, Oradea
 19. ALEXANDRU BOGDAN ZAHARIA, București
 20. NICOLAE GHEORGHIU, Turda
 21. GHEORGHE SANDU, Fetești
 22. MARIA VERONICA MĂN, Sighetu Marmăției
 23. IOAN FIRESCU, București
 24. GHEORGHE TĂNASE, sat Smîrdan, com. Suharău, jud. Botoșani
 25. IULIANA BUDRUGEAC, Ploiești
 26. MARIA ALEXANDRESCU, Zărnești
 27. IOAN P. OLTEANU, Apoldu de Sus, jud. Sibiu
 28. MARIA PANAIT, București
 29. KATONA MAGDALENA, Sfîntu Gheorghe
 30. ILIE ELENA, Reșița
 31. CARMEN GH. IONESCU, Tirgoviste
 32. VASILICĂ PAVEL, Bălan, jud. Harghita
 33. GHEORGHINA DANCUI, Oravita

34. IULIANA TĂPOȘU, Făgăraș
 35. IOAN MIHALCI, com. Teaca, jud. Bistrița-Năsăud
 36. LIVIA ELENA ENACHE, Timișoara
 37. PANFIL TODEA, com. Horea, jud. Alba
 38. DANIEL MALEȘ, București
 39. COSTIN FRUNZĂ, Constanța
 40. GHEORGHE C. POPA, sat. Popești, com. Tetoul, jud. Vâlcea
 41. DORIN MÎNZAT, Brașov
 42. NISTOR ANDRIES, București
 43. LUCIAN BALĂ, Ploiești
 44. MARIANA RĂDOI, com. Conjești, jud. Himbovia
 45. NICOLAE LUCIAN MATEȘ, com. Horea, jud. Alba
 46. DOINA MIHAELA ENE, Găești
 47. CAMELIA SÎRBU, Iași
 48. GHEORGHE ROTARU, Cluj-Napoca
 49. MARIA PAUL, Corabia
 50. ALINA PELE, Oradea
 51. NICOLAE BERINDEIU, Cîmpești, jud. Alba
 52. GHIGORE ANGELESCU, com. Pătrăgele, jud. Buzău
 53. VALENTIN LICĂNESCU, Pitești
 54. RADU URZICEANU, Suceava
 55. GABRIEL CHIFU, com. Siliștea Crucei, jud. Dolj
 56. VASILE DINU DAMSĂ, sat Chendrea, com. Bălan, jud. Sălaj
 57. TEODORINA CONSTANTINESCU, București
 58. ILIE TAMBREA, Tirgu Mureș
 59. CERCUL DE ISTORIE DE LA LICEUL "CONSTANTIN DIACONOVICI LOGĂ", Timișoara
 60. AUREL DANCUI, Oravita
 61. IOAN V. MANOLACHE, com. Dobrotesti, jud. Teleorman
 62. VERONICA A. LĂZĂRESCU, com. Seurtu Mare, jud. Teleorman
 63. CERCUL DE ISTORIE DE LA LICEUL INDUSTRIAL NR. 1, Turda
 64. VIRGIL BOLDOVAN, Timișoara
 65. MARIA IRIMIA, Iași
 66. GHEORGHE M. ENACHE, București
 67. ȘTELA CHE MĂLEȘ, București
 68. CARMEN BEATRICE MILEA, com. Andrășești, jud. Ialomița
 69. CERCUL DE ISTORIE DE LA LICEUL INDUSTRIAL NR. 1, Fălticeni
 70. EMIL CHETA, Bistrița
 71. RODICA IULIA RISTEA, Slatina
 72. IONEL BANICI, Brașov
 73. NICOLAE SORIN TĂNASE, Slatina
 74. TRUSTUL PENTRU MECANIZAREA AGRICULTURII, Timișoara
 75. TEODOR MORARIU, Gherla
 76. VASILE PRIGOREANU, sat Roșiori, com. Forști, jud. Suceava
 77. ȘTEFAN LUCA, com. Pucăreni, jud. Brașov
 78. OLIMPIU BOLDUȚ, Șimleu Silvaniei
 79. LILIANA EUGENIA GUȚĂ, Abrud
 80. IOAN PALICI, Brașov
 81. NICOLAE MIȘICI, Timișoara
 82. CAMELIA CODREANU, Odoreu
 83. IOAN OLTEAN, Ocna Mureș
 84. MIHAI CHIRIȚOIU, com. Mogoș, jud. Alba
 85. EMILIA POPESCU, Timișoara
 86. MIHAI GRAȚIAN TÎBREA, Reșița
 87. DAN PETRU, Timișoara
 88. GHEORGHE P. ȚIȚA, com. Mugașești, jud. Argeș
 89. LIVIU PLEȚOSU, București
 90. GHEORGHE BOJOGA, sat Plevna, com. Suharău, jud. Botoșani

telex...telex...

● *Cîmpul Libertății* este titlul unui ziar în număr unic („comemorativ al evenimentelor transilvănene de la 1848”) scos la 3 mai 1898 de către Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor; printre inițiatori și colaboratori: Grigore Tocilescu, Ovid Densusianu, Ioan Scurtu, V.A. Urechia, G. Ionescu-Gion ● O analiză mai atentă a modului de realizare a construcțiilor din așezarea neolitică Ariușd (jud. Covasna) pare să indice că și aici, ca și la Parța (jud. Timiș), existau case supraetajate ● La Ghirocor: expoziție a vicii și vinului din podgoria Aradului, cu mărturii arheologice, istorice și etnografice ilustrînd evoluția viticulturii din podgoria Miniș-Măderat, din antichitate pînă azi ● Pe malul Mării Moarte a fost descoperit un urciur cu ulei de acum 2 000 ani. Cu ajutorul specialiștilor chinezi, renumiți pentru cunoștințele lor în datarea unor astfel de produse, s-a stabilit că este vorba despre un articol prețios: un asemenea ulei se folosea și la înconorarea regilor Iudeei. O singură calitate a acestui produs a dispărut în cursul atîtor ani: mireasma lui deosebită, care îl făcuse celebru în antichitate ● După cinci ani, o echipă de arheologi, polonezi și norvegieni a reușit să identifice vechiul port și centru comercial al vikingilor amintit în diverse saga sub numele de *Storvagen* ● Un principe valah (Petru Cercel, 1583-1585), autor al unui poem în limba latină, în dialog cu seniorul genovez Pugiella, cum rezultă din lucrarea *Dialoghi piacevoli del Sig. Stefano Guazzo Gentil'huomo di Casale di Monteferrato* (Veneția, 1604), aflată în biblioteca lui Titu Maiorescu și păstrată în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din București ● Și o altă raritate bibliofilă în colecțiile aceleiași biblioteci: *Collection complète des tableaux histo-*

riques de la Révolution française, 3 volume, Paris, 1798, cu numeroase gravuri de Duplessis Bertaux ● Pentru a proteja celebrul monument de la Stonehenge de aflutul de vizitatori, foarte mare în fiecare an în luna iunie, autoritățile britanice au hotărît să interzică accesul publicului în această perioadă ● O expediție arheologică a Universității din Donețk (R.S.S. Ucraina-nă) a descoperit un coif de aur aparținînd unui rege scit (este a doua descoperire de acest fel). Coiful păstrează o taină: a fost găurit cu un obiect ascuțit, apoi în locul respectiv a fost lipit cu multă măiestrie un „petic” tot de aur ● Cele mai vechi instrumente muzicale în ordine istorică sînt: cornul, toba, guzla și xilofonul. Cornul, cunoscut aproape pretutindeni, servea mai ales ca instrument de avertizare încă din epoca de piatră; din aceeași perioadă datează și toba, iar guzla, atît de răspîndită la slavi, se pare că a fost descoperită în Egiptul antic, cu circa 5 000 ani î.e.n. Țara de obîrșie a xilofonului este China, fiind folosit pentru prima dată pe malurile Fluvului Galben, cu circa 3 000 ani î.e.n. ● O colecție de cărți didactice românești rare din sec. XVIII și XIX se păstrează în colecțiile Muzeului de istorie națională și arheologie și ale Bibliotecii județene din Constanța ● Regulile actualului joc de fotbal au fost stabilite de englezi în sec. XIX, dar istoria acestui sport este cu mult mai veche. Cu 500 ani în urmă, florentinii și venețienii i-au „cizelat” și ei normele de desfășurare, pedepsind violențele. Denumit local *calcio* — lovitură de picior, fotbalul de atunci avea în Italia doar două rivale, la fel de populare: turnirurile și tenisul.

La vîrsta de 60 de ani, popularul compozitor austriac Joseph Haydn (1732-1809) a pornit într-o călătorie la Londra, unde s-a bucurat de o primire triumfală, Universitatea din Oxford decernîndu-i titlul de doctor honoris causa și mai toate marile familii dorind să-l aibă invitat la masă. Cunos-cînd că Haydn nu știa o boabă englezește, mai tînărul său prieten Mozart era foarte intrigat cum se putea descurca în aceste condiții.

— Dar nu-i nici o filosofie, dragul meu, l-a liniștit Haydn; toată lumea înțelege limba pe care o vorbesc eu...

Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838), ministrul de externe al lui Napoleon I Bonaparte, era vestit pentru sîretenia și ascuțimea spiritului său. Niciodată nu scăpa prilejul pentru a strecura o vorbă de duh. Iată două dintre ele:

Cînd Napoleon a început războiul cu Spania, Talleyrand, care se străduise din răsputeri să evite această acțiune, a avut următorul dialog cu împăratul:

— Acest război, a afirmat Napoleon, va fi pentru mine ca un dejun...

— Mda, a mormăit ministrul; mă tem că va trebui să rămîneți la masă și după prînz...

Invitat la cină de un mare bogătaș parizian, ministrul s-a trezit așezat undeva departe de capul mesei. După cină, gazda, dîndu-și seama că făcuse o gafă, a căutat să se scuze pentru că îl pusese pe oaspetele său într-o situație delicată.

— Nu-i nimic, l-a liniștit Talleyrand; locul de onoare este întotdeauna cel pe care îl ocup eu!

ADAMCLISI

PETRE TANĂSESCU, din București, dorește să afle dacă în ansamblul scenele de pe Columna lui Traian (nr. 6/1987) este redată și bătălia de la Adamclisi (nr. 18/1978, 3/1974).

Într-adevăr, între cele 77 scene referitoare la primul război daco-roman, se află și una (XL, respectiv 31-32), reprezentând confruntarea din primăvara anului 102, care a avut loc în zona actuală localității Adamclisi, soldată cu grele pierderi, atât pentru oștenii lui Decebal, cât și pentru armata romană. După cum consemnează Cassius Dio, numărul răzilor romani a fost atât de mare încât însuși Traian și-ar fi rupt vînturile pentru a înlocui bandajele care nu mai ajungeau. Cu deosebiri plastificate sînt redată vitejia și abnegația cu care s-au avîntat în luptă dăclii lui Decebal, care — scrie Radu Vulpe în lucrarea Columna lui Traian, București, 1988 — „luptă cu o vitejie cumplită, apărîndu-se cu scuturile și din loviturile energice. În mîna lor dreaptă, ridicată, în arme disperate, plete, la origine, așa că nu putem deduce totdeauna dacă erau săbii sau lănci”.

REGIMENT

În nr. 6/1988 al revistei, în însemnările memorialistice ale generalului Th. Văcărescu, este evocată și personalitatea generalului I.E.M. Florescu, care a avut o contribuție însemnată la organizarea armatei în timpul lui Cuza vodă. La cele scrise în acel articol, vreau să adaug că în timpul ministeriatului lui Florescu s-a constituit, la 21 decembrie 1860, primul regiment de artilerie al Principatelor Unite, ne scrie **IOAN VLĂDULESCU**, din Iași. Acest regiment a fost alcătuit din cele patru baterii de artilerie existente în Moldova și Tara Românească. Motivul necesității constituirii primului regiment de artilerie al oștirii române, general I.E.M. Florescu raporta domnitorului Al. I. Cuza: „Artileria pînă acum se afla încă despărțită. Rog pe Maria Voastră să binevoiați a da înalt ordin ca bateriile ce sînt astăzi pe conta (contul) Moldovei și cele ce se află pe conta Valahiei să se unească și să formeze întîiul regiment de artilerie, împărțit în două divizioane. Totodată, rog plecat pe înălțimea Voastră ca primind această unificare să binevoiați a întări în posturile acestui regiment pe maiorul Tobias Gherghel, ca seful regimentului, maiorul Haralambie Nicolae, ca ajutorul sefului regimentului, căpitanul Herik Enrie, seful divizionului întîi, și căpitanul George Manu, seful divizionului al doilea”. Raportul generalului Florescu a fost publicat în Monitorul ostel, nr. 24, din decembrie 1860.

SPRIJIN FRĂTESC

În completarea notei Pentru gloria străbună, publicată în cadrul a-cestei rubrici în nr. 2/1989, prof. pensionar **GHEORGHE GHERMAN**

din com. Budestii, jud. Bistrița Năsăud, ne trimite cîteva informații suplimentare privind contribuția locuitorilor din comuna Micești de Cîmpie (fostă Chiefuldu de Cîmpie din jud. Bistrița-Năsăud la strîngerea de ajutoare bănești și materiale în sprîjinul ostașilor români care luptau pe fronturile Războiului de Independență din 1877-1878. Pe listele de subscripție (cîțitorul nostru ne-a trimis copii după listele respective), figurează numele mai multor bărbați și femei din comuna amintită, care au donat pentru frații de peste Carpați obiecte de îmbrăcăminte, fete de masă, cearșafuri, stergare, precum și diferite sume de bani.

SISTEMUL METRIC

VASILE PETREANU, din Timișoara, dorește să afle unele date privind nașterea Sistemului Metric Zeimal (S.M.Z.), în urmă cu două veacuri, în timpul Revoluției franceze.

Într-adevăr, în 1789, un grup de savanți francezi — pornind de la necesitatea introducerii în practică a unui sistem rațional și coerent de unități de măsură — au luat inițiativa alcătuirii și definirii cit mai exacte a unor unități de măsură fundamentale pentru lungimi și mase. A fost inventat astfel metrul (pentru lungimi), definit ca fiind „a patruzecea milioana parte din lungimea meridianului care trece prin Paris”, iar pentru greutate, kilogramul, care reprezintă „masa apelată la plus patru grade Celsius, conținută într-un volum de un decimetru cub”. Pentru cele două unități de măsură au fost alcătuite etaloane din platină care, la 22 iunie 1799, au fost depuse la Arhivele Republicii Franceze. La 10 decembrie 1799, Adunarea Națională a Franței a adoptat, printr-un decret, cele două etaloane, constituindu-se astfel Sistemul Metric Zeimal. El a devenit obligatoriu în Franța de la 1 ianuarie 1840, răspîndindu-se apoi în întreaga lume.

La noi, a fost adoptat prin lege la 15/27 septembrie 1864.

Amănunte suplimentare privind vechile unități de măsură din țările române, în lucrarea Bătălia pentru sistemul metric, de Nicolae P. Leonăchescu, București, 1986.

CĂLĂTORIE ARHEOLOGICĂ

Citind în nr. 2/1988 despre lucrările privind istoria românească ale arhiepiscopului Raymond Netzhammer, vă informez că acestea au fost recenzate de Vasile Părvan, în Vîsta românească, nr. 2/1907 — ne scrie **TEODOR IONESCU**, din București. La rîndul său — continuă corespondentul nostru — V. Părvan se bucura de multă preuire din partea savanților elvețieni, ceea ce rezultă și din acest pasaj dintr-o scrisoare trimisă de istoricul român la 13 martie 1907, din Berlin, prozatorului C. Sandu-Aldea: „Arhiepiscopul Netzhammer, care e un ar-

heolog cunoscut în Apus, a scris în ultima lui publicație (o dare de seamă despre o călătorie arheologică prin Dobrogea) următoarele rînduri despre mine (Auf dem Razelm. Fahrten durch weltverlassene Gegenden der Dobrogea — Pe Razelm. Drumuri prin ținuturi necunoscute ale Dobrogei, București, 1907, p. 13). Pentru că era deja după-amiază, toți erau domni de plecare. Dar n-am putut părăsi acest loc (c vorba de țirgul Mahmudia, unde în vechime a fost Salsovia) pînă cînd n-am scris domnului Vasile Părvan la Berlin un salut prietenesc. Acest savant român ambicios, care și-a ales pentru completarea studiilor capitala germană, a publicat anul trecut o broșură de 44 pagini intitulată Salsovia, în care tratează cu un bogat aparat științific granița României la revărsarea Dunării. Luasem această lucrare bună cu mine la drum și toți participanții la călătoria a-cesta interesantă au citit-o cu mare folos”.

Această scrisoare, împreună cu altele ale lui V. Părvan către C. Sandu-Aldea, a fost publicată de Aureliu Goci, în revista Manuscriptum, nr. 4/1982.

STATUIA LUI AL. I. CUZA

IOANA ROMĂNESCU, din Galați, ne solicită date referitoare la unul dintre monumentele artistice reprezentative ale municipiului Iași — statuia lui A.I. Cuza, din Piața Unirii.

Monumentul a fost realizat prin subscripție publică și a fost dezvelit la 27 mai 1912. Este opera sculptorului italian Raffaele Romanelli. Pe un soclu de beton și un pedestal de piatră se înalță statuia domnitorului Unirii, înaltă de cea. 3 m, reprezentîndu-l pe Cuza în uniformă militară, în picioare, cu capul descoperit, sprîlîndu-se cu ambele mîini pe garda sabiei. Pe soclu, se află statuile a patru dintre colaboratorii apropiați ai domnitorului: M. Kogălniceanu, C. Negri, N. Krețulescu și generalul I. E.M. Florescu.

Informații suplimentare, în lucrările: Monumente ale anilor de luptă și jertfă, de col. dr. Florian Tucă și Mircea Coclu, București, 1959 și Monumentele Unirii, de Ioan V. Lupescu, București, 1985.

FILM

TIBERIU PĂSCANU, din Satu Mare, ne întreabă dacă despre Conferința de la Wannsee (20 ianuarie 1942, la care a fost pus la cale odiosul plan nazist de exterminare a populației evreiești din Europa; Magazin Istoric, nr. 3/1988) s-a realizat, într-adevăr, recent, și un film.

Studiourile de televiziune din Austria și Bavaria (R.F.G.) au realizat, în coproducție, o peliculă intitulată chiar Conferința de la Wannsee. Scenariul pe care se bazează filmul pornește de la notele luate de o foarte meticuloasă secretară care a consemnat și o conversație particulară dintre trei participanți: Heydrich, Müller și Eichmann. Într-o prezen-

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Curier școlar

ELEVI ȘI PROFESORI

tare apărută în revista Le Nouvel Observateur se arată că atmosfera care a domnit la înfățișarea a fost aceea a unui consiliu de administrație, în cadrul căruia participanții și-au dăruit ca vor ajunge la un acord final. Doar câteva probleme tehnice mai trebuiau rezolvate: natura gazului toxic ce urma să fie introdus pentru a obține un randament maxim sau situațiile neprevăzute provocate de deportații care se succedau înaintea de a ajunge în locurile „special amenajate”.

Filmul durează 85 minute, exact atât cât a durat și înfățișarea liderilor nazisti de acum 47 ani, care a decis eliminarea metodelor și premeditația a milioane de oameni.

PRECIZARE

Prof. VICTOR OPRISIU, din Deva: În nr. 12/1988, la p. 7, este publicat facsimilul unui credențial eliberat de cercul electoral din com. Radna, jud. Arad, și nu Rodna, cum a apărut în explicația foto.

TEATRUL CEL MARE

Citind în nr. 4/1989 despre Teatrul cel Mare din București (villor Teatrul Național), PETRE POPESCU, din Constanța, ne solicită câteva date privind inaugurarea acestui edificiu cultural.

Teatrul cel Mare din București a fost ridicat în anii 1848-1852, după planurile arhitectului L. Heft pe un teren de pe Podul Măgurelei (actuala Cămină Victoriei), fiind, la vremea respectivă, una dintre cele mai frumoase și mai bine dotate instituții teatrale din Europa. Sala, cu trei rânduri de loje, avea 1 000 locuri. La sfârșitul lui noiembrie 1852, clădirea era terminată. Spectacolul inaugural a avut loc la 31 decembrie 1852, bucurându-se de o foarte bună primire din partea publicului bucurestean. După cum consemnăm un ziar de epocă, „cu două zile mai înainte lumea alerca la caseria teatrului” pentru rețineri de bilete. Cezar Bolliac, martor al evenimentului, nota că „afuența publicului fu atât de mare, încât prețul unui bilet de intrare se ucea până la un galben pentru un loc de parter (fînd) o sârbătoare ce nu se putea compara cu nici una din cele văzuserăm până atunci la noi...”

În legătură cu același eveniment al inaugurării Teatrului cel Mare, Bukarester Deutsche Zeitung din 5/17 ianuarie scria: „Monumentul este clădit într-un stil nobil și intrădeavăr artistic, proporțiile îi sînt potrivite și simplitatea lui distinsă este importantă... în ce privește acustica, teatrul pare a fi atât de bine chibzuit, încît ori din ce parte a sălii se aude admirabil”.

Poetul Grigore Alexandrescu, martor și el al acestui eveniment artistic, îi scria la 2 ianuarie 1853 lui Ion Chelcea, aflat în exil: „Alături, în seara de Anul Nou, s-a inaugurat cu pompă Teatrul cel Mare, care este foarte bogat în lăuntru... Mulțimea privitorilor așezați în parter, în trei rânduri de loje și în galeria de sus,

Mă numesc CÔSMIN ANCUTA, locuiesc în com. Banlo, jud. Timiș, și sînt elev al Liceului industrial „Electrotimis” din Timișoara. Deși învăț într-un liceu industrial, îmi place foarte mult istoria și sînt un cititor pasionat al Magazinului istoric, a cărui colecție o am de la primele numere, de la părinți. Și mai am o pasiune: colecționez monede vechi. Aș vrea, prin intermediul revistei, să-mi exprim dorința de a corespunda cu alți colegi și colege, pe teme de numismatică.

După ce am reprodus aproape în întregime această scrisoare a prietenului timișorean, să mai consemnăm și alte vești primite de la cititorii noștri din școli în cadrul acestui rubric, pe care le-am pus-o la dispoziție.

Mal înfi, să mai zăbovim în Timișoara, de unde membrii cercului de istorie de la Liceul industrial nr. 7 ne scriu: Urmărind cu deosebită atenție articolele publicate în Magazin istoric și, lunar, una dintre ședințele cercului este dedicată noului număr apărut. Deși liceul nostru are un profil legat de construcții și de prelucrarea lemnului, istoria a rămas pasiunea noastră. Concursul 1918-1988. Unirea cea Mare — are peste timp ne-a prilejuit o cercetare plină de satisfacții și ne-a fost de un real folos în pregătirea noastră pentru Olimpiada de istorie, la care participăm cu toții.

Din Turda, în numele membrilor cercului de istorie de la Liceul industrial nr. 1, ne scrie ADELA IOANA LAZĂR, din cl. XI A: Cercul nostru este încă tânăr, a luat ființă în urmă cu doi ani. Am participat și la concursul precedent 20 din 20, bucurându-ne să ne situăm pe un loc frumos.

ȘTEFAN LEONESCUL, cl. VIII D, președintele cercului de istorie „Dănuș”, de la Școala generală nr. 2 din Drobeta-Turnu Severin, după ce ne relatează despre modul cum se pregătesc să participe la concursurile Magazin istoric, ne scrie și despre pasiunea cu care unii colegi de-al său popularizează revista. Pionieri ca Ștefan Buretea, Celia Covaceviciu, Simona Butoi, Luminița Petrescu, Gabriel Sutiariu au abonamente la Magazin istoric și desfășoară prin intermediul gazetei de perete Semnal o intensă activitate de popularizare a articolelor din paginile revistei, trezind interesul și celorlalți colegi pentru procurarea și citirea ei. Articolele din Magazin istoric constituie totodată și prilejuri de interesante dezbateri în cadrul cercului nostru de istorie, condus de tovarășii profesori Rodica Stoica. Așteptăm cu mare nerăbdare apariția fiecărui nou număr al revistei.

În fine, și câteva fragmente din scrisoarea profesorului GHEORGHE HAMPĂL, din com. Berzușii, jud. Bacău: Deși sînt abonat al acestei reviste încă din primul an de apariție, n-am reușit pînă acum să vă adresez câteva rânduri de mulțumire pentru bucuria și plăcerea ce ni se oferă, în fiecare lună, de a lua cunoștință din paginile ei cu atîtea lucruri noi, interesante din istoria noastră și a altor popoare.

Și dacă învățătorul care eram acum 20 ani este astăzi profesor de istorie acest lucru se datorează și revistei noastre, Magazin istoric, revista tuturor iubitorilor de istorie.

Elevii mei, la rîndul lor, sînt mari amatori de istorie și cititori pasionați ai Magazinului istoric.

Mulțumim celor ce ne-au scris pentru veștile și rîndurile frumoase transmise. Cum în curînd începe vacanța de vară, adresăm tuturor cititorilor și prietenilor noștri din școli, ca și celor din institute de învățămînt superior, călduroase urări de vacanță plăcută, cu multe bucurii și zile frumoase.

În răl, făcea privilegii cu totul măreț... D.D. consiliu asistat la această deschidere: cel rusesc și cel nemțesc intr-o lojă cu domnul... În clădirea inaugurată în 1852 a funcționat Teatrul Național pînă în august 1944, cînd edificiul a fost distrus de bombardamentele aviației hitleriste.

CASA DOSOFTEI

Am recitat de curînd articolul Mitropolitului Dosoftei — istoric al românilor din nr. 8/1975 — ne scrie TUDOR ȘTOIAN, din Craiova — și conștințind faptul că în Iași se află și o „casă Dosoftei” aș dori să știu unele date despre acest monument amintind de marele cărturar.

Pe strada Palatului, la nr. 2, din fosta capitală a Moldovei, se plas-

trează o frumoasă construcție din sec. XVI (restaurată în 1970) care evocă, într-adevăr, personalitatea și activitatea lui Dosoftei. Alci, în clădirea care odinioară făcea parte din ansamblul Curții Domnești, s-a aflat tipografia lui Dosoftei, de sub ale cărei teacșuri au ieșit multe cărți valoroase pentru cultura și literatură noastră.

În prezent, în acest edificiu funcționează o expoziție a serifului și cărții vechi românești, secție a Muzeului de literatură a Moldovei. Între expozite, cel mai vechi manuscris românesc datat (Brașov 1559-1560), copii după letopisețele cronarilor, tipărituri din sec. XVII-XVIII. Una din aceste cărți, Viața și petrecerea sfinților, cuprinde însemnări autografe ale lui Mihail Eminescu.

Cristian POIȘTEANU

CONTENTS (Romanian History) M. Muşat Our Independence ● I. Ceauşescu The Army and the Nation's Solidarity in the Anti-Hitlerite Resistance ● M.C. Stănescu 1941-1944. The R.C.P. — the Maker of the National Consensus Policy (III) ● A. Ubleini 1848. Revolution Recollections (II) ● Z. Dumitrescu-Buşulenga, V. Smărândescu, G. Ştrempelel Mihai Eminescu — the Centennial of his Death ● E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu's Diary (IX) ● I. Popescu-Puturi Confluences of Ancient Civilisations (XXXIII) ● N. Cajal, I.M. Ştefan The Mathematician Traian Lalescu (1882-1929) ● In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. Muşat Notre indépendance ● I. Ceauşescu La solidarité de l'armée avec la nation dans la résistance antihitlérienne ● M.C. Stănescu 1941-1944. Le P.C.R. — le réalisateur de la politique du consensus national (III) ● A. Ubleini Du temps de la Révolution de 1848 (II) ● Z. Dumitrescu-Buşulenga, V. Smărândescu, G. Ştrempelel Mihai Eminescu — le centenaire de sa mort ● E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu — Journal (IX) ● I. Popescu-Puturi Confluences de civilisations anciennes (XXXIII) ● N. Cajal, I.M. Ştefan Le mathématicien Traian Lalescu (1882-1929) ● A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Мушат Наша независимость ● И. Чаушеску Армия и нация совместно в антигитлеровском сопротивлении ● М.К. Стăнеску 1941-1944. РКП — творец политики национального согласия (III) ● А. Ублени В дни Революции 1848 г. (II) ● З. Думитреску-Бушуленга, В. Смăрандеску, Г.Штремпел Михай Еминеску — столетие со дня его кончины ● Е. Прѣда 1938-1940 Виктор Слăвеску — дневник (IX) ● И. Попеску-Путурь Слияния древних цивилизаций (XXXIII) ● Н. Кажал, И.М. Штефан Математик Траян Лалеску (1882-1929) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) M. Muşat Unsere Unabhängigkeit ● I. Ceauşescu Armee und Nation Seite an Seite im antihitleristischen Widerstand ● M.C. Stănescu 1941-1944. Die RKP — der Begründer der Politik des nationalen Konsenses (III) ● A. Ubleini Aus den Tagen der Revolution des Jahres 1848 (II) ● Z. Dumitrescu-Buşulenga, V. Smărândescu, G. Ştrempelel Mihai Eminescu — sein hundertste Todestag ● E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu — Tagebuch (IX) ● I. Popescu-Puturi Konfluenzen antiker Zivilisationen (XXXIII) ● N. Cajal, I.M. Ştefan Der Mathematiker Traian Lalescu (1882-1929) ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia română) M. Muşat Nuestra independencia ● I. Ceauşescu El ejército junto a la nación en la resistencia antihitleriana ● M.C. Stănescu 1941-1944. El Partido Comunista Rumano, forjador de la política del consenso nacional (III) ● A. Ubleini Del tiempo de la Revolución de 1848 (II) ● Z. Dumitrescu-Buşulenga, V. Smărândescu, G. Ştrempelel Mihai Eminescu — el centenario de su fallecimiento ● E. Preda 1938-1940. Victor Slăvescu — Notas diarias (IX) ● I. Popescu-Puturi Confluencias de civilizaciones antiguas (XXXIII) ● N. Cajal, I.M. Ştefan El matemático Traian Lalescu (1882-1929) ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS ; ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti,
Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201 ; telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2 parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David,
Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă,
Dorin Matei, Marian Ştefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei,
Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — Bucureşti

42 427

